

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รายงานการประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ มีรายละเอียดของเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม
 - 1.1 ความหมายของคุณธรรม
 - 1.2 ความหมายของจริยธรรม
 - 1.3 ความสำคัญของการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม
 - 1.4 ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม
 - 1.5 การพัฒนาการส่งเสริมและการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน
2. แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์
 - 2.1 ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์
 - 2.2 นโยบายการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์
 - 2.3 แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์
3. แนวปฏิบัติในการขับเคลื่อนสู่โรงเรียนคุณธรรม
 - 3.1 ความสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม
 - 3.2 หลักสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม
 - 3.3 กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม
4. บริบทของโรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
5. โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์
6. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับโครงการและการประเมินโครงการ
 - 6.1 ความหมายของการประเมินและความหมายของโครงการ
 - 6.2 ความหมายของการประเมินโครงการ
 - 6.3 ความสำคัญ/ประโยชน์ของการประเมินโครงการ
 - 6.4 ประเภทของการประเมินโครงการ
 - 6.5 ขั้นตอนการประเมินโครงการ
 - 6.6 รูปแบบของการประเมินและรูปแบบของการประเมินโครงการ
7. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ
 - 7.1 ความหมายของความพึงพอใจ

- 7.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ
- 7.3 ความสำคัญของความพึงพอใจ
- 8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

1.1 ความหมายของคุณธรรม

คำว่าคุณธรรม มีผู้ให้ความหมายต่าง ๆ กันในวรรณคดีของผู้ทรงคุณวุฒิในประเทศไทย และผู้ทรงคุณวุฒิในต่างประเทศ ได้ให้ความหมายต่าง ๆ กันดังนี้

พิชัย อันปัญญา (2554, น.21) ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรม หมายถึง หลักธรรม จริยธรรมที่สร้างความรู้สึกรับชอบชั่วดี ทางศีลธรรม มีคุณงามความดีภายในจิตใจคน จนเต็มเปี่ยม ด้วยความสุข ความยินดี

สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 9 (กรมวิชาการ. 2554, น.9) ได้ให้ความหมายของ คุณธรรมว่า หมายถึง สิ่งที่สังคมเห็นว่าถูกต้องดีงาม เป็นความดีที่สะสม อยู่ในใจของมนุษย์ เช่น ความเมตตา ความมีระเบียบวินัย นอกจากนี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2556 ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี สำนักงานบริหารและ พัฒนาองค์ความรู้ได้ให้ความหมายคุณธรรมว่า หมายถึง กรอบความประพฤติ ความคิดที่สังคม หรือบุคคลมีความเห็นร่วมกันว่าเป็นสิ่งดีมีประโยชน์ มากกว่าโทษ

พระครูประโชติ จันทวิมล (2555, น.19) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง ลักษณะนิสัยที่ดีงามที่ได้ประพฤติ ปฏิบัติจนเคยชิน เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม หรือ คุณธรรม หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่จะประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดี ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม คุณธรรม คือ ความดีงามในจิตใจที่ทำให้บุคคล ประพฤติดี ผู้มีคุณธรรมเป็นผู้มีความเคยชินในการประพฤติดีด้วยความรู้สึกในทางดีงาม คุณธรรม เป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับกิเลสซึ่งเป็นความไม่ดีในจิตใจ ผู้มีคุณธรรมจึงเป็นผู้ที่ไม่มากด้วย กิเลส ซึ่งจะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี

ราชบัณฑิตยสถาน (2556, น.129) ได้ให้ความหมาย ว่า คุณธรรม (คุณนะ-) น. สภาพคุณงามความดี คุณธรรม เป็นการสมาสคำว่าคุณกับ ธรรม เข้าด้วยกันซึ่ง “คุณ” หมายถึง มีค่า มี ความดี และ “ธรรม” หมายถึง ความประพฤติ คำว่า คุณธรรม จึงหมายถึง ความประพฤติในสิ่งที่ดี ที่มีค่า ประพฤติแต่คุณงามความดี

บาร์ฮาร์ท (Barhart. 1967, P.2337) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมว่า ระบบของแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับความประพฤติที่ดี

กูด (Good. 1973, P.148) ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ 2 ประการ คือ

1. คุณธรรม หมายถึง คุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความต้องการ และมาตรฐานของสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติและศีลธรรม

2. คุณธรรม หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่ได้กระทำจนเคยชิน จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง หลักคุณงามความดี ความถูกต้องที่อยู่ภายในจิตใจของแต่ละบุคคล ซึ่งจะส่งเสริมให้บุคคลในสังคม ยึดมั่นเป็นหลักประจำใจ ในการประพฤติปฏิบัติ ส่งผลให้เกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

1.2 ความหมายของจริยธรรม

พิชัย อ้นปัญญา (2554, น.23) ได้ให้ความหมาย จริยธรรม หรือ ธรรมจริยา หมายถึง การประพฤติปฏิบัติที่ตั้งอยู่ในคุณงามความดี โดยเฉพาะในสังคมไทย เรายึดมั่นในคุณงามความดี ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา

กรมวิชาการ (2554, น.43) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า หมายถึง จริยธรรมนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญ ในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ถ้าคนในสังคมใดมีจริยธรรมสูง สังคมนั้นจะมีแต่ความเจริญ ผู้ที่มีจริยธรรมสูงจะประพฤติปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ดี และบรรลุถึงคุณภาพชีวิตอันทรงคุณค่าอันพึงประสงค์

ราชบัณฑิตยสถาน (2556, น.135) ได้ให้ความหมายจริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม หรือกฎ ศีลธรรม

พูนสุข อุดม (2557) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การแสดงออกทางการประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม ซึ่งสะท้อนคุณธรรมที่มี

จรวายพร ธรณินทร์ (2557) กล่าวว่า จริยธรรม คือ ความประพฤติที่เป็นธรรมชาติ เกิดจากคุณธรรมในตัวเองก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคมรวมสรุปว่าเป็นข้อควรประพฤติปฏิบัติ

บุญเลิศ จุลเกียรติ (2557) กล่าวว่า จริยธรรม คือ กฎเกณฑ์ความประพฤติของมนุษย์ซึ่งเกิดขึ้นจากธรรมชาติของมนุษย์เอง ทำให้มนุษย์รู้จักแยกแยะความดี ถูก ผิด ควร ไม่ควร

โฮแกน (Hogan. 1973, P.217) ได้ให้ความหมายจริยธรรมว่า เป็นระบบของกฎเกณฑ์สร้างขึ้นเพื่อชี้แนะพฤติกรรมสังคม หรือ พฤติกรรมระหว่างบุคคล

กูด (Good. 1974, P.314) ได้ให้ความหมายจริยธรรมว่า หมายถึง การปรับตัวให้เข้ากับกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานของความประพฤติที่ดีถูกต้อง

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง การประพฤติหรือธรรมที่เป็นหลักเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีเพื่อประโยชน์สุข ของตนเอง และส่วนรวม ข้อปฏิบัติเหล่านั้นมาจาก ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา และปรัชญา

1.3 ความสำคัญของการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

ประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องช่วยกันแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ของประชาชน เพื่อประเทศชาติจะได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว การปลูกฝังและการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมจึงมีความสำคัญต่อประชาชน และประเทศชาติมาก ดังจะเห็นได้จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ฯ ทรงปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้เป็นสมบัติของคนไทยทั่วประเทศ ทรงมีพระราชดำรัสในพิธีบวงสรวง สมเด็จพระบรมมหาราชวังที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2525 สรุปความว่า คุณธรรมที่ทุกคนควรจะศึกษา และน้อมนำมาปฏิบัติมีอยู่ 4 ประการ คือ

1. การรักษาความสัจ ความจริงใจ ต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม
2. การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจ ความดี
3. การอดทน อดกลั้น และอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจสุจริต ไม่ว่าด้วยเหตุผลประการใด
4. การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต ความรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

คุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้ หากแต่ละคนพยายามนำมาประพฤติปฏิบัติ และเผยแพร่โดยทั่วกัน จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์

การแก้ปัญหาจริยธรรม คุณธรรมของประชาชนพลเมืองให้เอื้อต่อการพัฒนาประเทศนั้น จะต้องให้การศึกษาแก่ประชาชนพลเมืองนั่นเอง เพราะการให้การศึกษา นอกจากจะฝึกทักษะแล้วยัง เป็นการสอนจริยธรรมด้วย กล่าวคือกระบวนการของการศึกษา ครอบคลุมถึงการเลือกค่านิยม และการปลูกฝังค่านิยมที่ต้องการในสังคมด้วย นอกจากนี้เป้าหมายของการจัดการศึกษา มุ่งให้คนมีทั้งความรู้และความดี เป็นกำลังในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

รัฐบาลเห็นความสำคัญในเรื่องการปลูกฝัง และส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม จึงได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษา ด้านคุณธรรมและจริยธรรม ไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ และหลักสูตรในแผนการศึกษาในทุกๆระดับ ดังเช่น สำนักงานพัฒนาคุณธรรมกระทรวงศึกษาธิการ

กิตติศักดิ์ อังคะนาวิน (2553, น.28) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมไว้ดังนี้ คุณธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเสริมสร้างความสงบสุข และความเจริญให้แก่บุคคล เป็นส่วนตัวและแก่ประเทศชาติเป็นส่วนรวม เพราะว่า คุณธรรม จริยธรรมเป็นเครื่องช่วยให้แต่ละคน ประสบความสุขความเจริญ ในหลาย ๆทาง เช่น

1. คุณธรรม จริยธรรม เป็นเครื่องอ้างศักดิ์ของความเป็นมนุษย์ เราไม่ตีคุณค่าของ มนุษย์เป็นตัวเงิน แต่จะตีค่ากันด้วยคุณธรรม ผู้มีคุณธรรมจะเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่อง ว่าเป็นคนดีคนที่มีค่ามาก ส่วนผู้ไร้คุณธรรม จริยธรรม อาจถูกประณามว่า “เหมือนไม่ใช่คน” เป็นคนมีค่าน้อย

2. คุณธรรม จริยธรรม เป็นเครื่องเสริมบุคลิกภาพ เช่น “ความซื่อตรง” ทำให้คนมีความ สมบูรณ์ในความคิดและการกระทำ เพราะไม่มีความขัดแย้งกันระหว่างความคิด คำพูด และการกระทำ

3. คุณธรรม จริยธรรมเป็นเครื่องเสริมมิตรภาพ เช่น “ความจริงใจ” ทำให้ความสัมพันธ์ กับบุคคลอื่น เป็นไปอย่างราบรื่น คนไม่จริงใจย่อมไม่ได้รับความไว้วางใจ จึงทำให้เสียผลประโยชน์ที่ ควรจะได้

4. คุณธรรม จริยธรรมเป็นเครื่องสร้างความสบายใจ ซึ่งนอกจากความสบายใจ เพราะ กระทำแต่สิ่งที่ถูกที่ควรแล้ว ยังสบายใจที่ไม่ต้องระแวงระวังในอันตราย ที่จะมีมาอีกด้วย เพราะผู้ มีคุณธรรม จริยธรรมจะเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติแต่ในทางที่ถูกต้องและไม่ทำผิด

5. คุณธรรม จริยธรรมเป็นเครื่องส่งเสริมความสำเร็จ และความมั่นคงปลอดภัย ในการ ประกอบอาชีพ และดำรงชีวิต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 (ราชกิจจานุเบกษา. 2553, น.3) บัญญัติถึงความสำคัญของการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ให้เกิด ขึ้นกับคนไทยไว้ใน มาตรา 6 ซึ่งได้กำหนดว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม ให้มีจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข ดังนั้นจึงเห็นว่า คุณธรรม จริยธรรม เป็น จุดมุ่งหมายสำคัญ และจำเป็นที่ถูกระบุไว้ในกฎหมายการศึกษาของชาติ

พระบารุง ปุญาพโล (2554, น.25) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมไว้ดังนี้ คุณธรรมเป็นเรื่องของความดีที่อยู่ภายในจิตใจของบุคคลส่วนการกระทำดี หรือ พฤติกรรมดีที่บุคคลได้กระทำนั้น เป็นเรื่องของจริยธรรมด้วยเหตุนี้ คุณธรรม จริยธรรมเป็นของ คู่กัน กล่าวคือ เมื่อบุคคลมีจิตวิญญาณที่เปลี่ยนไปด้วยคุณความดี ย่อมจะกระทำแต่สิ่งที่ดีที่มี ประโยชน์ ทั้งสิ้นอย่างไร ก็ตาม หากบุคคลใดมีแต่ความคิดดี แต่ไร้การกระทำดี ย่อมไม่ก่อให้เกิด ประโยชน์แก่ตนเอง และผู้อื่น แต่ประการใดแต่ยังมีประโยชน์อยู่บ้าง เพราะมิได้สร้างความสับสน วุ่นวาย หรือความเดือดร้อนหรือเป็นอันตรายต่อผู้ใด

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมนั้น มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของบุคคล และประเทศชาติ เพราะการพัฒนาประเทศจะสำเร็จไปได้ต้องมีการพัฒนาเยาวชนประเทศ ให้มีการศึกษา และมุ่งพัฒนาให้เยาวชนของชาติมีคุณธรรม จริยธรรม

1.4 ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมเป็นสิ่งที่ต้องกระทำควบคู่กันไประหว่างการศึกษาด้านจริยธรรมและการให้ความรู้ อบรม ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในวิชาการต่าง ๆ และนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข นักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวคิด ทฤษฎีและหลักการที่เป็นประโยชน์ และใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2554 : 15-21) ได้นำเสนอทฤษฎีของนักวิชาการต่าง ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ فروยด์

ซิกมันด์ فروยด์ (Sigmund Freud. 1856, P.286) เป็นนักจิตวิทยาชาติตะวันตกกลุ่มแรกที่มีชื่อเสียงในการนำเสนอทฤษฎีพัฒนาการทางด้านจริยธรรม ได้อธิบายการเกิดพฤติกรรมต่าง ๆ เนื่องจากปัจจัยผลักดันจากจิตใต้สำนึก ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ

อิด (Id) เป็นพลังงานติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด หมายถึง สัญชาตญาณด้วยแรงขับภายใน ซึ่งเป็นตัวกระตุ้น ให้มีการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ตามความต้องการ โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง ควรหรือไม่ควรแต่อย่างไร ที่เรียนกันว่าพลังแสวงหาความสุข เมื่อต้องการอะไรก็จะพยายามหาทางตอบสนองความต้องการทางกายของตนเองอย่างนั้น ๆ จนได้ อาจเรียนว่า “สันดานดิบของมนุษย์” ก็ได้

อีโก้ (Ego) เป็นพลังแห่งความรู้และความเข้าใจ การรับรู้ข้อเท็จจริง การใช้เหตุผล การดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย เป็นส่วนหนึ่งของการแสวงหาวิธีการเพื่อตอบสนองพลังอิด เช่น เมื่อหิว พลังอีโก้ก็จะใช้เหตุผลตรรกะตรงว่าจะบำบัดความหิวนั้น ด้วยวิธีการใดตามสภาพแวดล้อม เช่น หาอาหารจากตู้กับข้าวในครัวไปรับประทานอาหารนอกบ้าน หรือตีชิงวิ่งราวเขามากิน พลังอีโก้ เป็นพลังของจิตที่คอยยับยั้งการแสดงพฤติกรรม ตามความต้องการของอิด โดยทำการควบคุมจิตใจมิให้แสดงพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของสังคม

ซูเปอร์อีโก้ (Super Ego) เป็นส่วนหนึ่งของจิตที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ ทางด้านคุณธรรม และคอยกระตุ้นให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมตามปทัสถานของสังคม โดยซูเปอร์อีโก้ กระตุ้นให้อิดละทิ้งความไม่ถูกไม่ควร และสนับสนุนอีโก้ให้เปลี่ยนทิศทางพฤติกรรมไปในทางที่ถูกที่ควร มีลักษณะเป็นค่านิยมต่าง ๆ เช่น ความดี ความซื่อ ความถูกต้อง มโนธรรม คุณธรรม ความยุติธรรม ซูเปอร์อีโก้เป็นพลังที่หักห้ามความรุนแรงของพลังอิด โดยเฉพาะพลังจากสัญชาตญาณทางเพศ และความก้าวร้าวรุนแรงทั้งหลาย การทำงานร่วมกันของพลังงานทั้ง 3 ลักษณะ บุคลิกภาพของมนุษย์เกิด

จากการทำงานร่วมกันของพลังทั้ง 3 นี้ พลังใดที่มีอิทธิพลเหนือพลังอื่น ย่อมเป็นตัวชี้ลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลนั้น เช่น ถ้าพลังอัตตมามีอำนาจสูง ก็มีบุคลิกเป็นเด็กไม่รู้จักโต เอาแต่ใจตนเอง ถ้าพลังอีโก้มีอำนาจสูงก็จะเป็นคนมีเหตุมีผล เป็นนักปฏิบัติที่ดี ถ้าพลังซูเปอร์อีโก้มีอำนาจสูง ก็เป็นนักอุดมการณ์ นักทฤษฎี นักพัฒนาสังคม ฯลฯ จากแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์นั้น เชื่อว่า จริยธรรมของเด็กจะได้รับการปลูกฝังจากพ่อแม่ และผู้ใกล้ชิดเป็นสำคัญ โดยอาศัยกระบวนการให้รางวัลและการลงโทษเป็นเครื่องมือในการอบรมจริยธรรม โดยจะได้รับการพัฒนาขึ้นในระบบซูเปอร์อีโก้ เด็กจะมุ่งกระทำตนตามกระบวนการถอดแบบจากการอบรมเลี้ยงดูมาตั้งแต่เยาว์วัย ทำให้เด็ก ถอดแบบบุคลิกภาพ ค่านิยม และมาตรฐานจริยธรรมในสังคม จนในที่สุดเด็กจะยอมรับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคมมาเป็นหลักปฏิบัติของตนเองและเด็กยังยอมรับต่อการให้รางวัลและการลงโทษตัวเองอีกด้วย กล่าวคือ เมื่อจริยธรรมได้รับการปลูกฝัง ในระบบซูเปอร์อีโก้ของเด็กแล้ว ทุกครั้งที่เขากระทำผิด เขาก็จะลงโทษตนเองด้วยการแสดงความรู้สึกผิด และเมื่อปฏิบัติได้ตามมาตรฐานจริยธรรมก็จะมีรางวัลแก่ตนเองซึ่งแสดงออกด้วยการชื่นชมยินยอมยกย่องตนเองเป็นต้น

2. ทฤษฎีของเพียเจต์

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของมนุษย์ ฌอง เพียเจต์ (Piaget, Jean) กล่าวว่า “จริยธรรมเกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติตนสัมพันธ์กับสังคม การพัฒนาจริยธรรมจึงต้องมีการพิจารณาเหตุผลเชิงจริยธรรมตามระดับสติปัญญาของแต่ละบุคคลซึ่งมีวุฒิภาวะสูงขึ้น การรับรู้จริยธรรมก็พัฒนาขึ้นตามลำดับ” การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของมนุษย์มีขั้นตอน 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ขึ้นก่อนจริยธรรมยังไม่เกิด แต่สามารถเรียนรู้จากประสารสัมผัส และมีพัฒนาการทางสติปัญญาในขั้นต้น

ขั้นตอนที่ 2 ขึ้นเชื่อฟังคำสั่ง เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ มีการคิดก่อนปฏิบัติการตามคำสั่ง ซึ่งในขณะแรกเริ่มจะไม่คำนึงถึงเหตุผลของคำสั่งนั้น

ขั้นตอนที่ 3 ขึ้นยึดหลักแห่งตน เกิดหลักความคิด มีพัฒนาการทางสติปัญญาสูงขึ้นตามประสบการณ์ทางสังคม คลายความเกรงกลัวอำนาจภายนอก เริ่มมีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น

3. ทฤษฎีของลอเรนซ์ โคลเบิร์ก

โคลเบิร์ก (Kohlberg) เป็นนักการศึกษาด้านจริยธรรม เป็นผู้นำทฤษฎีจริยศึกษาสังเคราะห์ได้ไปนำเอาความรู้ทางปรัชญา จิตวิทยา สังคมวิทยา และศึกษาศาสตร์ มาประกอบกันขึ้นเป็นทฤษฎีบูรณาการ (Inteegrated Theory) โคลเบิร์กได้วิเคราะห์หลักพัฒนาการทางจริยธรรม (Moral Development) ออกเป็น 6 ระดับขั้น ที่มีอำนาจในการนำไปใช้ในรูปแบบต่าง ๆ ที่จะเลือกได้ในสถานการณ์ของการพิจารณาสิ่งที่เป็นคุณธรรม มีดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การเชื่อฟังและการลงโทษ (Obedience and Punishment) พิจารณาในด้านประเด็นของการถือเอาอัตตาของตัวเองเป็นใหญ่

ขั้นที่ 2 การแสวงหารางวัล (Exchange) เป็นเป้าหมายตามลักษณะเฉพาะรายบุคคลและการแลกเปลี่ยนกันอย่างเสมอภาคที่ตกลงกันเพื่อจะยอมรับความคิดเห็นของกันและกันในสังคม เพื่อแสวงหารางวัล

ขั้นที่ 3 การทำตามความคิดเห็นของผู้อื่น (Conformity) ความสัมพันธ์และการทำตามรูปแบบตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ เป็นการแลกเปลี่ยนกันในความคาดหวัง การติดต่อประสานงาน และความศรัทธายึดมั่นไว้วางใจต่อผู้อื่น โดยการปฏิบัติที่ดึงมาต่อกันตามบทบาท และหน้าที่ของตน

ขั้นที่ 4 การทำตามหน้าที่ในสังคม (Social System) ระบบสังคมและความมีสติรับผิดชอบที่จะให้มีการดำเนินการตามหน้าที่ที่ตนกระทำในสังคมนั้น เพื่อรักษาระเบียบทางสังคม และทำหน้าที่ของสังคมจึงต้องรักษาสถาบันให้ดำเนินการไปอย่างราบรื่นโดยส่วนรวม

ขั้นที่ 5 การทำตามกฎเกณฑ์ และข้อสัญญา (Contract) สิทธิพื้นฐาน และพันธสัญญาทางสังคมที่ใช้กับประชาชนโดยส่วนรวม จะต้องยึดถือค่านิยม ซึ่งมีมากมายแตกต่างกันไป รวมทั้งความคิดเห็นซึ่งมีอยู่เฉพาะกลุ่ม นำมารวมกันเป็นสัญญาของสังคมร่วมกัน

ขั้นที่ 6 การยึดมั่นโนธรรมตามหลักสากล (Universal) หลักจริยธรรมสากลถือเป็นการแนะนำแนวทางให้มนุษย์ชาติกระทำตามข้อกำหนดของสังคมพื้นฐานของแต่ละแห่งโดยภาพกว้าง และลึก การถือเอาความเคารพนับถือให้บุคคลอื่นเป็นจุดหมายมิใช่เป็นวิธีการ ความยุติธรรมไม่ขึ้นกับวัฒนธรรมเฉพาะแห่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่งเท่านั้น โคลเบอร์ก เห็นว่า จริยธรรมเป็นลักษณะประสบการณ์ และหน้าที่ที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์เป็นมาตรฐานความประพฤติในสังคม บุคคลจะพัฒนาความรับผิดชอบชั่วดี ใช้เหตุผลจนกระทั่งพัฒนาพฤติกรรมของตนเอง มีความสัมพันธ์ในสังคมตามสิทธิและหน้าที่อย่างถูกต้องดีงาม

4. ทฤษฎีของอิมมานูเอล คานท์

อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) เป็นนักปรัชญาชาวเยอรมัน เป็นเหตุผลนิยม เป็นผู้นำทฤษฎีเหตุผลนิยม (Rigorism) หมายถึง สิทธิที่ยึดมั่นในคุณธรรมได้ริเริ่มจริยธรรมแบบหน้าที่นิยม (Deontologism) หรือในเหตุผลอย่างเคร่งครัด อาจเรียก Moral Purism หรือ Formal Ethics จากความคิดของคานท์ ถือว่า มโนธรรมเป็นเหตุผลภาคปฏิบัติ มั่นบ่งบอกถึงกฎศีลธรรมในตัวเอง คือ เป็นที่รู้จักกันตัวเอง รู้ขึ้นในใจของตนเอง มั่นเป็นสิ่งที่มีมาก่อน ไม่ใช่มีขึ้นหรือประจักษ์เพราะประสบการณ์ (Not Empirical) เป็นสิ่งที่มีตนเป็นพยาน ตามแนวคิดของคานท์ มีความเห็นว่า ดี ชั่ว ผิดถูก ที่เป็นศีลธรรมนั้นเป็นสิ่งถาวรตายตัว ค่าของจริยธรรมเป็นสิ่งที่มิจริงตามตัว จะถือเอาผลของการกระทำมาตัดสินไม่ได้ ทฤษฎีนี้จะยึดถือกฎระเบียบเป็นหลักเกณฑ์มาตรฐาน การพิจารณาตัดสินคุณค่าจะทำไปตามหน้าที่ที่ระบุไว้เป็นข้อกำหนดนั้น จะแปรเปลี่ยนโดยเลี้ยวไปใช้

เหตุผลจาก ผลการกระทำไม่ได้ แม้ว่าจะเป็นสิ่งที่มีคุณประโยชน์เพียงใดก็ตาม สิ่งที่คุณคิดว่า เป็น การกระทำที่ดีนั้น ไม่มีอะไรในโลกนี้ที่คิดว่าเป็นสิ่งที่ดี โดยปราศจากเงื่อนไข นอกจากนี้มีเจตนาที่ดี ดังนั้น การทำหน้าที่จึงเป็นเจตนาที่ดี ไม่ใช่การกระทำตามแรงกระตุ้นของสัญชาตญาณและความรู้สึก ตามอารมณ์ปรารถนา แต่ทำตามเจตนาที่เกิดจากสำนึกในหน้าที่ การกระทำที่เห็นแก่ประโยชน์ ส่วนตัวถือว่า ไม่ได้ทำตามหน้าที่ ผู้ทำตามหน้าที่ต้องไม่คำนึงถึงตนเอง และคนใกล้ชิด ชีวิตที่สมบูรณ์ คือชีวิตที่อยู่กับศีลธรรม ต้องกระทำตามหน้าที่โดยไม่คาดหวังผล ไม่ว่าจะเป็นคนหรือโทษ แต่ให้ทำตามเหตุผลคือกฎศีลธรรม ปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยไม่ทำตนให้เหนือผู้อื่น มีอิสระจากกระแสอารมณ์ที่ ผลักดันให้กระทำ คนที่เป็นอิสระ คือคนที่หลุดพ้นจากกระแสของแรงขับด้วยความอยากได้ ผลประโยชน์มากขึ้น อยู่กับเหตุผลหรือปัญญา กฎศีลธรรมเป็นความถูกต้องเป็นหลักสากล ถ้าเหตุผล เป็นสากลคนก็จะทำตามหลักสากลด้วย ปรัชญาของคุณท์ มีจุดเด่นที่สุด คือ การสอนให้คนสำนึกใน หน้าที่ สอนให้คนไม่ยกตัวเองเหนือกฎ ซึ่งเป็นกฎศีลธรรมที่ไม่มีข้อยกเว้น สำหรับผู้ใดแม้แต่ตนเอง ทุกคนมีค่าของตนเองเท่ากับผู้อื่น จุดหมายในการดำรงชีวิตค่อนข้างเป็นอุดมคติตายตัวไม่ให้ความสำคัญแก่ความรู้สึกของมนุษย์ แต่เคร่งครัดตายตัวในหลัก จริยศาสตร์ จงใจให้เป็นกฎสากล โดยไม่ถือว่าผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำให้เรามีส่วนในการตัดสินการกระทำว่าถูกหรือผิด คุณท์มอง โลกในแง่เดียว คือ คิดว่าคุณมีได้มีชีวิตอยู่เพื่อความสุข แต่มีชีวิตอยู่เพื่อศีลธรรมอันบริสุทธิ์ การใช้ชีวิต ตามเหตุผลหรือการใช้ชีวิตทางศีลธรรม ทำให้ตนเป็นคนโดยสมบูรณ์

5. ทฤษฎีของแครธวอล บลูม และมาเซีย

แครธวอล บลูม และมาเซีย (Krathwohl Bloom and Masia) ได้กำหนดทฤษฎี จำแนกระดับคุณภาพของการเรียนรู้ด้านจิตใจ (Affective Domain) ที่ครอบคลุมความสนใจ ทัศนคติ ค่านิยมและลักษณะนิสัย โดยจัดลำดับขั้นตอนคุณลักษณะด้านความรู้สึกไว้ 5 ประการ ดังนี้

5.1 การรับรู้ (Receiving) เป็นจุดเริ่มต้นที่บุคคลจะเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ และเกิด ความรู้สึก ต่อสถานการณ์หรือสิ่งเร้าที่ปรากฏ การรับรู้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นย่อย โดยถือปริมาณการ รับรู้ เป็นเกณฑ์ดังนี้

5.1.1 การสำนึกเป็นการเริ่มรู้สึกหรือสำนึกเกี่ยวกับลักษณะหรือเรื่องราวต่าง ๆ
ที่มาเร้า

5.1.2 การตั้งใจรับรู้ เป็นการใส่ใจสิ่งเร้านานพอสมควร แต่ยังไม่มีความคิดเห็น หรือประเมินตัดสินใด ๆ เป็นเพียงการสังเกตเห็น

5.1.3 การเลือกรับรู้ เป็นการรับรู้สิ่งเร้าโดยมีการจำแนกความแตกต่าง ยังไม่มีการประเมินใด ๆ

5.2 การตอบสนอง (Responding) เมื่อบุคคลรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ และจะมีปฏิกิริยา ตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่ตนรับรู้ ขั้นตอนการตอบสนองแบ่งออกเป็น 3 ขั้นย่อย ดังนี้

5.2.1 ยินยอมตอบสนอง เป็นการยอมรับหรือยอมปฏิบัติตาม

5.2.2 สมัยครใจตอบสนอง เป็นความรู้สึกที่ทำการกิจกรรมด้วยความสมัครใจ

5.2.3 พอใจตอบสนอง เป็นการตอบสนองด้วยความรู้สึกเต็มใจ พอใจ มีความเพติดเพลินสนุกสนานรื่นเริง

5.3 การเห็นคุณค่า (Valuing) เป็นความรู้สึกที่เกิดจากการประเมินสถานการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ ว่ามีประโยชน์ หรือไม่อย่างไร การเห็นคุณค่าจะเกิดขึ้นซ้ำ ๆ โดยมีการสะสมไว้อย่างน้อย ๆ พฤติกรรมการเห็นคุณค่า ดูได้จากความแน่นอน ความคงเส้นคงวา สม่าเสมอของการกระทำในขั้นนี้ แบ่งออกเป็น 3 ขั้นย่อยดังนี้

5.3.1 การยอมรับคุณค่า เป็นการยอมรับด้วยความเชื่อที่ยังไม่ถาวรอาจเปลี่ยนแปลงได้ในคุณค่าของสถานการณ์ หรือเรื่องราว

5.3.2 ชื่นชมในคุณค่า เป็นการยอมรับในคุณค่าของสถานการณ์หรือเรื่องราวถึงระดับที่แสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น อยากติดตาม อยากเข้าไปร่วมผูกพัน

5.3.3 ยึดมั่นในคุณค่า เป็นความเชื่อมั่นความแน่วแน่มั่นคงเกิดศรัทธาในเรื่องราวหรือเหตุการณ์ว่าควรทำตาม และพยายามหาโอกาสแสดงออก

5.4 การจัดระบบ (Organization) เป็นความรู้สึกที่บุคคลได้รวบรวมเรื่องราวหรือสิ่งมีคุณค่าไว้ในจิตใจหลากหลาย แล้วจัดคุณค่าเข้าเป็นระบบ มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าของเรื่องราวของสิ่งต่าง ๆ ของจุดเด่นและจุดร่วมของคุณค่าเหล่านั้น ในขั้นนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นย่อยดังนี้

5.4.1 การสร้างแบบคุณค่า เป็นการสรุปรวบยอดระหว่างคุณค่าของเรื่องราวต่าง ๆ ที่บุคคลยึดมั่นเข้าด้วยกัน

5.4.2 การจัดระบบคุณค่า เป็นการเรียงลำดับความสำคัญของสิ่งที่มีคุณค่า และจัดคุณค่าต่าง ๆ ให้ผสมกลมกลืนเข้าด้วยกัน

5.5 การสร้างลักษณะนิสัย (Characterization) เป็นการพัฒนา เป็นอุดมคติที่ฝังลึก ถึงจิตวิญญาณ ยึดถือเทิดทูน โดยจิตในมิติสังเคราะห์เป็นแบบแผนกฎเกณฑ์ขึ้นใหม่ให้ตนเองมีการกระทำที่คงเส้นคงวา โดยมีการจัดระบบของตนเองและยึดถือจนเป็นการกระทำอัตโนมัติคือไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด เขาก็จะแสดงพฤติกรรมแบบเดิมซึ่งเป็นลักษณะของตนเองแล้วรณรงค์ให้ผู้อื่นร่วมยึดถือและปฏิบัติด้วย ในขั้นนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นย่อย ดังนี้

5.5.1 สร้างข้อสรุป เป็นการที่บุคคลพยายามปรับปรุงระบบตนเองให้สมบูรณ์ตามแนวที่ตนเองต้องการ

5.5.2 กิจนิสัยเป็นการที่บุคคลแสดงออกตามแนวที่ตนเองต้องการอย่างสม่าเสมอจนเป็นลักษณะของตนเอง

6. ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมของดวงเดือน พันธุนาวิน

ดวงเดือน พันธุนาวิน ได้ทำการศึกษาวิจัยถึงสาเหตุพฤติกรรมของคนดี และคนเก่ง โดยได้ทำการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนไทย ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ อายุตั้งแต่ 6 – 60 ปี ว่าพฤติกรรมเหล่านั้นมีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้าง และได้นำมาประยุกต์เป็นทฤษฎีต้นไม้ จริยธรรมสำหรับคนไทยขึ้น โดยได้แบ่งต้นไม้จริยธรรม ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ได้แก่ ดอกและผลไม้มบนต้นไม้ที่แสดงถึง พฤติกรรมทำดี ละเว้นชั่ว และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ซึ่งล้วนแต่เป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ

ส่วนที่ 2 ได้แก่ ส่วนลำต้นของไม้ แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพ อย่างขยันขันแข็งซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน คือ ด้านเหตุผลเชิงจริยธรรม ด้านมุ่งอนาคต และการควบคุมตนเอง ด้านความเชื่ออำนาจตนเอง ด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และด้านทัศนคติ คุณธรรม จริยธรรม

ส่วนที่ 3 ได้แก่ รากของต้นไม้ ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่าง ขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 3 ด้าน คือ ด้านสติปัญญา ด้านประสบการณ์ทางสังคม และ ด้านสุขภาพจิต

จิตลักษณะทั้ง 3 นี้ อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ 5 ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ 3 ด้าน ในปริมาณที่สูง พอเหมาะกับอายุ จึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง 5 ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ โดยมีจิตลักษณะทั้ง 5 นี้ จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติ ถ้าบุคคลมีความพร้อมทางจิตใจ 3 ด้าน ดังกล่าวและอยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้าน ทางโรงเรียน และทางสังคมที่เหมาะสม นอกจากนั้น บุคคล ยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะบางประการใน 5 ด้านนี้ โดยวิธีการอื่น ๆ ด้วยฉะนั้น จิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการ จึงเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดี และคนเก่งนั่นเอง นอกจากนี้ จิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการที่รากนี้ อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ 5 ประการ ที่ลำต้นเพื่อใช้อธิบายทำนาย และพัฒนาพฤติกรรมดังกล่าวมาแล้วด้วย

7. ทฤษฎีทางพุทธศาสตร์

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาอเทวนิยม เกิดขึ้นสมัยพุทธกาล เมื่อก่อน พ.ศ. 2500 ในชมพูทวีป (ประเทศอินเดีย) โดยมีพระสมรโคดมเป็นศาสดา ผู้ประกาศปรัชญาในแนวคิดนี้ เน้นหลักธรรมที่เป็นสัจธรรม วิธีการสอน การเผยแพร่การสืบทอดหลักธรรมสู่การปฏิบัติ

เน้นคุณธรรมในการใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผล หลักธรรมที่เป็นหัวใจพุทธศาสนานำมาสั่งสอน มี 3 ประการ คือ ให้เว้นความชั่วทั้งปวง ให้ทำความดี และใช้ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาด

ในหลักธรรมที่พุทธศาสนา ได้นำมาประกาศ เป็นคุณธรรมที่มีความสอดคล้อง เชื่อมโยงกันได้ทั้งหมด หมายถึง การปฏิบัติตามข้อธรรมข้อใดข้อหนึ่ง ย่อมเกี่ยวข้องได้ข้อธรรมอื่น ๆ ตามมาเป็นแนวความคิดทางจริยศาสตร์ ที่กำหนดข้อประพฤติปฏิบัติทางกายและทางใจ โดยเริ่มตั้งแต่สิ่งที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติพื้นฐานทางการกระทำทางกายไปสู่ขั้นสูงที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติทางความคิด ที่มุ่งสู่ความบริสุทธิ์ หลุดพ้นทางจิตใจ

ในหลักจริยศาสตร์ของศาสนาพุทธมี 3 ชั้น คือ ชั้นมูลฐาน ชั้นกลางและชั้นสูง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

7.1 จริยศาสตร์ชั้นมูลฐาน ประกอบด้วย ศีล 5 ธรรม 5 ดังต่อไปนี้

7.1.1 เว้นจากการเบียดเบียนทำร้ายชีวิตสัตว์หรือมนุษย์เป็นศีล มีเมตตา กรุณาต่อสัตว์ และมนุษย์เป็นธรรม

7.1.2 เว้นจากการลัก ฉ้อทรัพย์เป็นศีล เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีอาชีพสุจริตเป็นธรรม

7.1.3 เว้นจากการประพฤติดินในกามเป็นศีล สำรวมในกามเป็นธรรม

7.1.4 เว้นจากการพูดปดเป็นศีล พูดจริงเป็นธรรม

7.1.5 เว้นจากการเสพ ตี๋มสุราเมรัยเป็นศีล มีสติ สำรวมระวังเป็นธรรม

7.2 จริยศาสตร์ชั้นกลาง ประกอบด้วยกุศลกรรมบถ 10 ประการ ดังต่อไปนี้

7.2.1 กาย 3 ข้อ คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ หรือมนุษย์ หรือเบียดเบียนทำร้ายชีวิต เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการประพฤติดินในกาม

7.2.2 วาจา 4 ข้อ คือ เว้นจากพูดปด เว้นจากพูดยุยงให้แตกร้าง เว้นจากพูดคำหยาบ เว้นจากพูดเหลวไหล เพื่อเจ้า

7.2.3 ทางใจ 3 ข้อ คือ ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน ไม่คิดปองร้ายผู้อื่น หรือคิดให้เขาถึงความพินาศ ไม่เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม โดยมีความเห็นถูกต้อง (ว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มารดาบิดามีคุณ เป็นต้น)

7.3 จริยศาสตร์ชั้นสูงประกอบด้วย อริยมรรค แปลว่า “ทางอันประเสริฐ” หรือทางสายกลางมี 8 ประการ ดังนี้

7.3.1 ความเห็นชอบ คือ มีปัญญาเห็นอริยสัจ 4 ประการ

7.3.2 ความดำริชอบ คือ ดำริในการออกจากการมาปองร้าย ดำริในการไม่ปองร้าย ดำริในการไม่เบียดเบียน

7.3.3 การเจรจาชอบ คือ ไม่พูดปด ไม่พูดส่อเสียด ได้แก่ ยุให้แตกร้างไม่พูดหยาบ ไม่พูดเพื่อเจ้า

7.3.4 การกระทำชอบ คือ ไม่ฆ่าสัตว์หรือมนุษย์ ไม่ลัก ฉ้อทรัพย์ ไม่ประพฤตินิโคต
ในกาม

7.3.5 การเลี้ยงชีพชอบ คือ ไม่หาเลี้ยงชีพในทางที่ผิด ที่มีโทษ ประกอบอาชีพ
ชอบธรรม

7.3.6 ความเพียรชอบ คือ เพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้น เพียรละบาปที่เกิดขึ้น
แล้วเพียรทำความดีให้เกิดขึ้น เพียรรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้ว

7.3.7 การตั้งสติชอบ คือ ตั้งสติพิจารณาร่างกาย เวทนา หรือ ความรู้สึกสุข
ทุกข์ ตลอดจนไม่ทุกข์ ไม่สุข จิตและธรรม รู้เท่าทัน เห็นทั้งความเกิด ความดับ

7.3.8 การตั้งใจมั่นชอบ คือการทำจิตให้สงบเป็นสมาธิอย่างแน่วแน่ ที่เรียก
ได้ว่า ฌาน 4 เป็นที่ยอมรับกันว่า ในเรื่องวิธีการสอนของพุทธศาสนา เน้นการสอนแบบอริยสัจ ที่ถือ
ได้ว่าเป็นต้นแบบของการพัฒนาการทางจริยธรรม พระพุทธเจ้าทรงนำเอาสังฆธรรมมาแสดงแก่มนุษย์
ในรูปที่เรียกว่า อริยสัจ 4 แต่ที่จริงสาระสำคัญที่พระองค์ต้องการ คือ เรื่องอิทัปปัจจยตา ปฏิจจสมุปบาท
และนิพพานนี้เอง พอมาสื่อกับประชาชนใช้อริยสัจ 4 เพื่อให้เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้

การสอนนั้นต้องเริ่มจากสิ่งที่มองเห็น สิ่งที่ปรากฏ หรือสิ่งที่ย่างไปหาสิ่งที่ยาก จึงเริ่มด้วย
ปัญหาทั้ง ๆ ที่หลังอริยสัจนั้นสอนย้อนจากผลมาหาเหตุธรรมดาคือ สิ่งทั้งหลายเหตุเกิดก่อนแล้ว จึงมี
ผลแต่ในอริยสัจนี้ พูดถึงผลก่อน แล้วจึงสาวไปหาเหตุ ทุกข์เป็นผล สมุทัยเป็นเหตุ คู่ที่หนึ่ง คู่ที่สอง นิโรธ
เป็นผล มรรคเป็นเหตุ ยกผลมาพูดก่อนเหตุ ทั้งสองชุด การที่พระพุทธเจ้าตรัสอย่างนี้ จะต้องมีเหตุผล
ในการตรัส

การแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า มีความประเสริฐในลักษณะต่าง ๆ ในความเป็นพระศาสดา
นั้น นอกจากตรัสรู้ธรรมความจริงแล้วจะต้องสามารถในวิธีการสั่งสอนด้วยความสำเร็จของ
พระพุทธเจ้า อยู่ที่ความสามารถทั้งสองด้านนี้ จึงเรียกพระองค์ว่า เป็นสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์
ทรงตรัสว่า ให้มองดูความจริงของกฎธรรมชาติว่า สิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัยของมัน ไม่ใช่
เป็นไปตามดลบันดาลของสิ่งภายนอก ฉะนั้นจึงให้เราศึกษาให้รู้เหตุปัจจัย แล้วทำตามเหตุปัจจัยด้วย
ความเพียรพยายามของเรา เมื่อเราต้องการผลก็ต้องทำเหตุ นี่คือการประกาศหลักธรรม และหลัก
กรรม ซึ่งก็คือการที่พระพุทธเจ้าเป็นผู้ประกาศอิสรภาพให้แก่มนุษย์

หลักคำสอนที่สำคัญในพระพุทธศาสนา คือ หลักศีล สมาธิ ปัญญา เป็นวิธีการปฏิบัติ เพื่อ
บรรลุความมีจริยธรรม แต่เนื้อหาสาระที่เป็นเป้าหมายของการพิจารณา เมื่อถึงขั้นปัญญา ก็คือ
หลักธรรมต่าง ๆ ในพุทธศาสนามีหลักธรรมหรือคำสอนที่สำคัญพอนำมากล่าว ได้คือ

1. หลักกรรม ทรงสอนเป็นใจความว่า “สุขทุกข์เป็นผลเกิดมาจากเหตุของมันเองได้แก่ การ
กระทำของผู้มัน ผลเกิดจากการกระทำของผู้ใด ผู้มันต้องได้รับอย่างแน่นอนยุติธรรม”

2. หลักอนัตตา ทรงสอนว่า “ไม่มีพระเจ้าผู้สร้าง ไม่มีสิ่งที่ยันเรียกว่าได้ว่าตัวตน สรรพสิ่ง

ไม่มีผู้ใดสร้าง เกิดขึ้นแปลก ๆ ก็เพราะปัจจัยตามธรรมชาติที่ต้องค่อย ๆ แปรไปหมุนไปตามลำดับตามกฎเกณฑ์ธรรมชาติ โดยไม่อยู่ในอำนาจของโลกเรียกว่าอนัตตา”

3. หลักอริยสัจ อันประกอบด้วยสภาพอันเป็นทุกข์ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ สภาพความดับของทุกข์ วิธีให้ถึงซึ่งความดับทุกข์

ดังนั้น ทฤษฎีที่ยึดคำสอนของพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานความคิดอธิบายการพัฒนาจริยธรรม ว่าเป็นการพัฒนาบุคคลให้มีพฤติกรรมละเว้นชั่ว มีจิตใจสะอาดบริสุทธิ์ รู้แจ้งในภาวะอันแท้จริง ดับไม่เหลือเชื้ออีกต่อไป (นิพพาน) ซึ่งวิธีการพัฒนาที่ได้โดยการสอนหรือชี้แนะจากผู้รู้ และโดยการศึกษาพิจารณาโดยตนเอง แล้วทำให้เกิดปัญญาพิจารณาจนเห็นว่าความทุกข์ หรือปัญญานั้น เกิดขึ้นอย่างไร ความทุกข์หรือปัญญาเหล่านั้นดับลงได้อย่างไร ซึ่งมีลักษณะเป็นลูกโซ่ต่อเนื่องกันไป และหมุนมาบรรจบกัน เรียกว่า เป็นวงล้อชีวิต หลักธรรมนี้มีชื่อว่า ปฏิจจสมุปบาท ทฤษฎีนี้ เป็นทฤษฎี ที่เกิดจากการพัฒนาของนักวิชาการไทย เน้นการพัฒนาจริยธรรมด้วยการชี้แนะจากผู้รู้และการคิดพิจารณาโดยตนเอง จริยธรรมที่ระบุตามทฤษฎีนี้ ก็คือ การมีความประพฤติดี และละเว้นชั่ว มีจิตใจสะอาดรู้แจ้งในสัจจะซึ่งเป็นสภาวะอันแท้จริงของชีวิต

จากแนวคิด ทฤษฎี และหลักการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ดังกล่าวข้างต้น ไม่ว่าจะ เป็นทฤษฎีใดก็ตาม เน้นการสอนหรือกระตุ้นให้ผู้เรียน มีการพัฒนาการด้านคุณธรรม จริยธรรม เป็นไปในทิศทางที่ดีที่เหมาะสม มุ่งค้นหาเหตุผลการแสดงพฤติกรรม และสอนให้คนสำนึกในหน้าที่ สอนให้คนไม่ยกตัวเองเหนือกฎ ทุกคนมีค่าของตนเองเท่ากับผู้อื่น เน้นการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

1.5 การพัฒนาการส่งเสริมและการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน

ความหมายของการพัฒนา

ทิพย์ หาสาสน์ศรี (2553, น.13) ได้สรุปความหมายของการพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงจากสภาพเดิม สู่สภาพใหม่ที่ดีกว่า หรือเจริญงอกงามกว่าเดิม

กิตติศักดิ์ อังคะนาวิน(2553, น.11) ได้สรุปความหมายของการพัฒนา หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง สถานการณ์ปัจจุบันอย่างมีระบบ และเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง เพื่อให้ดีขึ้นเจริญขึ้นกว่าเดิม

พระบำรุง ปุญาพล (2554, น.32) ได้สรุปความหมายของการพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบที่กระทำการด้านการแปลงรูป (Transformation) เป็นการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดสภาพที่ดีกว่า หรือเหมาะสมกว่า

ราชบัณฑิตยสถาน (2556, น.779) ได้สรุปความหมาย คำว่า “พัฒนา” หมายถึง ทำให้เจริญ

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงจากสภาพเดิม สู่สภาพใหม่ที่ดีกว่า หรือเจริญงอกงามกว่าเดิม หรือเหมาะกว่าเดิม

การพัฒนา และส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน

นิภาวัลย์ ศิลป์ชัยกิจ (2555, น.21) กล่าวโดยสรุปว่า การพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมนักเรียนนั้นโรงเรียนสามารถกระทำได้ ดังนี้

1. เร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการพัฒนาหลักสูตร ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม
2. เร่งรัดการฝึกอบรมและส่งเสริมความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมของบุคลากร
3. ส่งเสริมให้มีการร่วมมือกันระหว่างโรงเรียน สถาบันครอบครัวและ หน่วยงานอื่นๆ

ในการเผยแพร่งานพัฒนาคุณธรรม

4. ส่งเสริมให้ครอบครัวได้มีบทบาทในการเลี้ยงดูเพื่อสร้างรากฐานที่ตึงาม
5. ส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา รวมทั้งพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาจิตใจ
6. จัดกิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติข้าราชการครู และบุคลากรที่อุทิศเวลาตั้งใจ

ปฏิบัติงาน

7. ส่งเสริมให้สื่อมวลชนทุกประเภทมีส่วนร่วมในการเผยแพร่และพัฒนาคุณธรรม
8. จัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก จัดให้เด็กได้ปฏิบัติ ตามคุณธรรมอย่างสม่ำเสมอ
9. จัดให้มีการวัดและประเมินผลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทุกระยะ
10. นำผลมาปรับปรุงให้นักเรียนได้มีคุณธรรมที่สมบูรณ์

แพรวภัทร ยอดแก้ว (2553, น.111-113) ได้กล่าวถึงวิธีการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ไว้ดังนี้

1. การให้ความรู้ขั้นสูงสุด วิธีการฝึกฝนเด็กโดยใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ขั้นต่ำให้สามารถใช้หลักเหตุผลเชิงคุณธรรมขั้นที่สูงขึ้นไปนั้น เริ่มจากการศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กเล็ก ตามทฤษฎีของเพียเจท์ นักจิตวิทยาได้ใช้วิธีการให้เหตุผลที่เหนือกว่าที่เด็กใช้ ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้ความรู้ขั้นสูงขึ้นไปกว่าขั้นที่ตนมีอยู่ เมื่อเด็กได้รับ เหตุผลใหม่เด็กจะนำไปใช้เปรียบเทียบกับเหตุผลเดิมของตน ความไม่สมดุลนี้ จะเป็นเครื่องกระตุ้นให้เด็กมีการปรับปรุงโครงสร้างทางความคิดของตน เพื่อให้เกิดความสมดุลขึ้นใหม่ ซึ่งจะช่วยให้เด็กเข้าใจและยอมรับเหตุผลในขั้นที่สูงกว่าขั้นของตนได้

2. การอบรมทางศาสนา ประเพณีของผู้นับถือศาสนาพุทธ ได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้าน โดยเฉพาะเพศชายมีโอกาสเข้ารับการอบรมทางพุทธศาสนา โดยการบวชเป็นสามเณรและภิกษุในช่วงเวลาที่แตกต่างกันตามสะดวก แต่ที่ปฏิบัติกันมาก คือ ใช้เวลาประมาณ 3 เดือน ในระยะเข้าพรรษา คือ ระหว่างเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนตุลาคมของทุกปี การได้บวชเรียนนี้ในวัฒนธรรมไทย

ถือว่า เป็นการเตรียมบุคคลให้พร้อมที่จะเป็นผู้ใหญ่ สามารถรับผิดชอบในหน้าที่การงาน ครอบครัว และประเทศชาติ ผู้ที่ผ่านการบวชเรียนมาแล้วสังคมถือว่าเป็นผู้ที่จะมีความเปลี่ยนแปลงทางจิต ลักษณะและพฤติกรรมไปในทางที่ลดความเห็นแก่ตัวและเพิ่มความเห็นแก่พวกพ้อง เห็นแก่ส่วนรวม เห็นแก่มนุษยชาติ นอกจากนั้นผู้ที่ผ่านการบวชเรียนแล้ว ยังควรเป็นผู้ที่มีความซาบซึ้งในรสพระธรรม มากกว่าผู้ที่ไม่มีโอกาสใกล้ชิดกับศาสนาอีกด้วย

3. การให้แสดงบทบาท วิธีการนี้เกิดจากการเข้าใจว่า การที่คนเราจะเข้าใจผู้อื่น ได้ดีนั้น ต้องให้เขาได้มีโอกาสสวมบทบาทอื่น ๆ นอกเหนือจากที่ตนมีอยู่ ซึ่งคอลลินส์ กล่าวว่าวิธีเดียวที่จะทำให้คนได้คิดหรือรู้สึกแตกต่างไปจากที่เขาเป็นอยู่ได้คือ ให้เขาได้แสดงออกในบทบาทที่แตกต่างไปจากเดิม และบทบาทนั้นควรเกี่ยวข้องกับจริยธรรม โคลเบอร์ก ได้กล่าวว่า การสวมบทบาทนั้น ได้แก่การรับเอาทัศนคติของคนอื่น การรับรู้ในความคิดและความรู้สึกของคนอื่น การนำตนเองไปอยู่ในฐานะของคนอื่นด้วยกระบวนการดังกล่าวจะทำให้มีความคิดกว้างขวาง และเกิดความคิดความเข้าใจแตกต่างไปจากเดิม ไม่ยึดอยู่แต่ตนเอง

4. การใช้อิทธิพลของกลุ่มให้เกิดความคล้อยตาม การแสดงเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นการยกระดับจิตใจของเด็กนั้น อาจทำได้โดยการใช้อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนซึ่งแสดงออกทางจริยธรรมในระดับเดียวกัน เด็กจะยึดถือเพื่อนเป็นแบบอย่าง และคล้อยตามลักษณะของเพื่อนไปโดยง่าย เพื่อนนับว่าเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อเด็กมาก

5. การให้เลียนแบบจากตัวแบบ การใช้ตัวแบบแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ให้ผู้ถูก ทดลองเห็น จะเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้ผู้ถูกทดลองทำพฤติกรรมนั้น ๆ ตามตัวแบบได้ การจัดตัวแบบให้นี้ก็เป็น การให้ความรู้แก่ผู้ทดลองวิธีหนึ่ง นอกเหนือจากการเขียนให้อ่านแบบวิธีแรกทีกล่าวมาแล้ว หรือการให้แสดงบทบาทเพื่อรับคำแนะนำจากเพื่อน หรือการให้เพื่อแสดงความคิดเห็นที่เหมือนกัน เป็นเอกฉันท์ อันจะทำให้ผู้ถูกทดลองคล้อยตามเพื่อนได้มาก การจัดตัวแบบให้เกิดการเลียนแบบเป็นวิธีที่มีการศึกษาค้นคว้า มากพอประมาณ เพราะเป็นวิธีที่นักจิตวิทยาเชื่อว่า จะเรียนรู้จากสังคมได้มากที่สุด และเป็นวิธีการเดียวที่เด็กอาจทำตามโดยไม่รู้สีกว่ากำลังถูกชักจูง ลักษณะการเลียนแบบนี้ เป็นลักษณะหนึ่งที่เป็นไปตามทฤษฎีอิทธิพลทางสังคม เป็นวิธีหนึ่งที่มนุษย์ใช้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ลักษณะของการเลียนแบบ (Imitation) ก็ดี การเทียบเคียง (Identification) ก็ดี ล้วนเป็นวิธีที่อาศัยตัวแบบ ลักษณะและความเหมาะสมของตัวแบบ เป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับวิธีนี้ เพราะตัวแบบจะต้องมีลักษณะดึงดูดและชักชวนให้ผู้อื่น สังเกตเห็น เกิดความเชื่อและคล้อยตามได้ ตัวแบบที่มีอิทธิพลให้เด็กคล้อยตามได้มาก ได้แก่ พ่อ แม่ ผู้ใหญ่และเพื่อน ลักษณะอีกประการหนึ่งที่จะทำให้เกิดการเลียนแบบ ได้มากคือ ความเหมาะสมของตัวแบบ การเชื่อในเรื่องความรู้ความสามารถของตัวแบบ ในเรื่องที่เขาจะแสดงออก จะทำให้ผู้สังเกตคล้อยตามได้มาก ลักษณะภายในของผู้เลียนแบบก็เป็นตัวแปรสำคัญที่จะก่อให้เกิดการเลียนแบบได้เช่นกัน

สิทธิศักดิ์ แก้วทา (2555, น.29) ได้กล่าวถึงวิธีการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมไว้ดังนี้

1. ปรับปรุงหลักสูตรการปลูกฝังอบรมจริยธรรมที่เหมาะสมกับวัยของเด็กและพัฒนาวิธีการสอนให้ถูกต้องตามหลักวิชาการพัฒนาและปรับปรุงวิธีการประเมินผลให้สามารถวัดพัฒนาการทางจริยธรรมได้อย่างแท้จริง

2. จัดสภาพแวดล้อมทางโรงเรียนให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก จัดให้เด็กได้ปฏิบัติตามคุณธรรมจริยธรรมที่ปลูกฝังในกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอและคงเส้นคงวา

3. หลักสูตรการฝึกหัดครู ควรเพิ่มวิชาทางจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์อีก 5-10 หน่วยกิต นอกจากนี้ควรมีการสอนวิชาเอกด้าน “การปลูกฝังอบรมจริยธรรม”

4. ควรมีการสร้างนักวิชาการชั้นสูง ที่จะทำหน้าที่วิจัย สอนและพัฒนาเยาวชนไทยอย่างมีประสิทธิภาพให้มากขึ้น โดยการให้ทุนศึกษาในชั้นปริญญาโท และปริญญาเอก ทางด้านจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

5. ให้สถานศึกษาเชิญชวนบุคลากรทางศาสนา มาช่วยปลูกฝังจริยธรรม

6. ควรปรับปรุงระบบการประเมินผลครู โดยไม่เน้นเป้าหมายเชิงปริมาณและไม่เน้นการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตัวเด็กในทันที แต่เน้นการประเมินคุณภาพและปริมาณการจัดกิจกรรมการพัฒนาที่จัดให้เด็กอย่างถูกหลักวิชา

7. การพัฒนาครูประจำการเกี่ยวกับหลักและวิธีการปลูกฝังอบรมจริยธรรม

8. ปรับปรุงสภาพแวดล้อมการทำงานของครู อาจารย์ ลดภาระงานด้านธุรการ เพื่อให้ครู อาจารย์ ดูแลอบรมนักเรียนอย่างใกล้ชิด ให้สวัสดิการ ความช่วยเหลือและบริการต่าง ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีรวมทั้งมีการติดตามดูแลพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของครู อาจารย์ เพื่อแก้ไขปรับปรุง

อัจฉรา สาครจันทร์ (2554, น.35) ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ไว้ดังนี้

1. จัดโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการสอนจริยศึกษา ในโรงเรียน อย่างสืบเนื่องสม่ำเสมอ ไม่ให้มีสภาพเสื่อมโทรม ขาดความเป็นระเบียบ เรียบร้อย สกปรกรกรรุงรัง ไม่ว่าจะเป็นส่วนใดสถานที่ใดในโรงเรียน

2. หัวหน้าสถานศึกษา ครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ทุก ๆ คนในโรงเรียน ประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม ตามหน้าที่ของตนโดยสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

3. ดำเนินการอบรมสั่งสอนนักเรียนทั้งนอกและในห้องเรียนให้ประพฤติปฏิบัติ ตามหลักจริยธรรมและหน้าที่ของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอสืบเนื่องไม่ขาดตอน

4. สังคมและสิ่งแวดล้อมภายนอกโรงเรียน มีอิทธิพลในด้านจริยธรรมต่อ นักเรียนมาก จึงควรจัดแนวปฏิบัติในด้านจริยธรรมภายนอกโรงเรียน โดยให้สัมพันธ์กับ สังคมและสิ่งแวดล้อม โรงเรียนอย่างเหมาะสม

5. กำหนดระเบียบโรงเรียนในเรื่องต่าง ๆ ตามหลักจริยธรรม และดำเนินการให้นักเรียนถือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ โดยครู มีต้อไปพำร่ำสอน และคอยเฝ้าดูเพื่อเป็นการฝึกวินัยในตนเองของนักเรียนไปในตัวด้วย

6. การสอนคุณธรรมจริยธรรมในห้องเรียน จะต้องมีการเรียนทั้งทฤษฎีและ ปฏิบัติ โดยให้ได้ปฏิบัติจริงและปฏิบัติจนเป็นนิสัยเป็นการสำคัญ

7. สอดแทรกจริยศึกษาในการสอนวิชาอื่น ๆ และการจัดกิจกรรมทุกประเภท ของโรงเรียน

8. จัดให้มีอุปกรณ์การสอนจริยศึกษา กิจกรรมส่งเสริมจริยศึกษาและห้อง จริยศึกษาตามความเหมาะสม

9. จัดให้มีการประเมินผลและผลการจัดและการสอนจริยศึกษาทุกระยะและนำผลการประเมินและวัดผลมาปรับปรุงการจัดและการสอนจริยศึกษาในโรงเรียน ให้ นักเรียนได้มีคุณสมบัติสมบูรณ์ ตามความหมายของการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติ

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่าการพัฒนา และส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน สรุปได้ว่าควรเน้น วิธีการปลูกฝังอบรมคุณธรรมจริยธรรม ปรับปรุงหลักสูตรเนื้อหาการสอนคุณธรรม จริยธรรม จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อสภาพการสอนคุณธรรมจริยธรรม ประเมินการ เรียนการสอนคุณธรรม จริยธรรม ทั้งครู ผู้สอนและนักเรียน นำผลการประเมินมา ปรับปรุงแก้ไขทั้งการสอนของครูและตัวนักเรียน เพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม

สิทธิศักดิ์ แก้วทา (2555, น.76) ได้กล่าวว่า การปลูกฝังและหล่อหลอม ให้เด็กนักเรียนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมครบถ้วน สมควรตามความมุ่งหมาย ของการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติจะต้องมีการดำเนินการให้ครบถ้วนทั้งระบบ ทั้งนอกโรงเรียน และในโรงเรียน จะยกภาระให้แก่โรงเรียนหรือสถานศึกษาเพียงฝ่ายเดียว ไม่ได้ แนวทางวิธีการตลอดจนหัวข้อธรรมหรือสังกัตของคุณธรรม จริยธรรมที่พึง ประสงค์ ก็จะต้องตรงกันทั้งสังคมนอกโรงเรียน และในโรงเรียนด้วย แหล่งหล่อหลอม จริยธรรมแก่ เด็กนักเรียนนักศึกษาโดยส่วนรวมมีดังนี้

1. บิดามารดา บ้าน หรือสถาบันครอบครัว เป็นแหล่งแรกที่ทำกรปลูกฝังหล่อหลอมตลอดจนถ่ายทอดลักษณะอันทรงคุณธรรม และจริยธรรมแก่สมาชิกในครอบครัว และต้องทำหน้าที่นี้ต่อไป แม้เด็กจะเข้าไปรับการศึกษาอบรมในโรงเรียนระดับต่าง ๆ อยู่แล้วก็ตาม นักการศึกษาได้ศึกษา

ผลกระทบของการเลี้ยงดูเด็กแบบต่าง ๆ ต่อความมี คุณธรรม และจริยธรรมของเด็ก ปรากฏว่าเด็กที่ได้รับความรักจากการเลี้ยงดูมาก มีลักษณะความรับผิดชอบ วินัยทางสังคมและความเอื้อเฟื้อสูงกว่าเด็กที่ได้รับความรักจากบิดามารดา หรือผู้ปกครอง เด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบควบคุมมากจะมีลักษณะ เชื่อฟัง สุภาพ เอื้อเฟื้อ แต่มีลักษณะขี้อาย เก็บตัว ใจน้อย และชอบพึ่งพาผู้ใหญ่ ส่วนเด็กที่เลี้ยงดู แบบควบคุมน้อยจะไม่ เชื่อฟังไม่มีความรับผิดชอบและขาดสมาธิ เด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบให้ เหตุผลเป็นเด็กที่ไม่ก้าวร้าวรู้จักผิดชอบชั่วดีรู้สึกอายเมื่อทำผิด

2. ญาติผู้ใหญ่และสมาชิกอื่น ๆ ในครอบครัว เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝัง และหล่อหลอม จริยธรรมให้แก่เด็กในครอบครัวเช่นเดียวกัน โดยปรกติเด็กจะเรียนรู้ เจตคติเชิงจริยธรรมจากผู้ใหญ่ ด้วยการสังเกตและเลียนแบบ มากกว่าที่จะได้จากการฟัง คำสั่งของผู้ใหญ่โดยตรง ถ้าหากผู้ใหญ่เป็นผู้มีลักษณะเด่นเป็นที่ยกย่องบูชาแก่ เด็กมาก เด็กจะมีแนวโน้มเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่มากขึ้น เท่านั้น

3. เพื่อน ๆ ของเด็กเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดค่านิยมทางคุณธรรม และจริยธรรม บางอย่างให้เด็กได้รับรู้ รับไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดพฤติกรรมคล้ายตาม เพื่อน ๆ ได้ โดยเฉพาะในวัยรุ่น การทำอะไรตามเพื่อนจะเห็นได้ชัดที่สุด การเรียนรู้เชิงจริยธรรมของเด็กมิใช่มาจากเพื่อนเพียงฝ่ายเดียว แต่ยังได้มาจากการได้กระทำกิจกรรม ร่วมกัน การเข้าใจกันและกันในระหว่างเด็กในวัยเดียวกันเองด้วย ซึ่งเพื่อน ๆ ดังกล่าว รวมทั้งเพื่อนในโรงเรียนและนอกโรงเรียนด้วย

4. พระสงฆ์หรือผู้นำทางคุณธรรมและจริยธรรมในหมู่บ้าน ตำบลหรืออำเภอ หรือท้องถิ่น ที่เด็กนักเรียนอยู่นั้น เป็นที่เคารพนับถือของผู้ใหญ่ในสังคมนั้น และได้มอบ ให้เป็นผู้อบรม สั่งสอนด้าน จริยธรรมแก่ประชาชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ การปฏิบัติดีปฏิบัติ ชอบของพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนาใน ท้องถิ่นนั้น จะมีอิทธิพลต่อการปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมแก่ เด็กนักเรียนในท้องถิ่นนั้นด้วย

5. สื่อสารมวลชนหรือสื่อมวลชนทุกรูปแบบในปัจจุบันนี้มีบทบาทสำคัญยิ่ง ต่อการปลูกฝัง หรือเปลี่ยนแปลงเจตคติ ค่านิยมตลอดจนรูปแบบของพฤติกรรมของเด็กและ เยาวชน นักเรียน นักศึกษา หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ตลอดไปถึงภาพยนตร์ บทเพลง หนังสืออ่านเป็นทั้งเครื่อง ปลูกฝังค่านิยมทางคุณธรรม และจริยธรรมให้แก่เด็กและ เยาวชนทุกวัย และในขณะเดียวกัน ถ้าสิ่ง เหล่านี้ไม่ได้รับความสนใจในด้านที่จะช่วย ปลูกฝังความมีจริยธรรมที่ดีแก่ เด็กและเยาวชนแล้ว ยัง อาจเป็นเครื่องมือทำลายหรือขวางกั้น การปลูกฝังหล่อหลอมให้เด็กนักเรียน นักศึกษาให้เป็นผู้มี คุณธรรม และจริยธรรมที่ดั่งงามไว้ด้วย

6. โรงเรียนหรือสถานศึกษา ซึ่งรวมถึงการจัดสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา การบริหารและการให้บริการต่างๆ ในสถานศึกษา การเป็นตัวอย่างที่ดั่งงามของครูการเรียนการสอน วิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาที่เกี่ยวกับจริยศึกษา โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษาในการปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมนั้น ใช้วิธีการหล่อหลอม ดังที่กล่าวมาในข้างต้นด้วย

วิธีการใช้นิทาน วรรณคดีหรือข่าวสารจากชีวิตจริง การใช้วีดิทัศน์ ภาพยนตร์ แถบบันทึกเสียง ภาพนิ่ง แผนโปรงใส การอธิบาย การเทศนา การดักเตือน การสนทนา การยกย่องสรรเสริญ การชมเชย การแก้ไขและการวิจารณ์ข้อบกพร่อง

อัจฉรา สาครจันทร์ (2554, น.69-75) ได้กล่าวว่า การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ในโรงเรียนประถมศึกษา ในฐานะที่เป็นสถาบันหนึ่งของสังคม จึงมีแนวปฏิบัติด้านการอบรมศีลธรรม จริยธรรม หรือการจัดการสอนจริยศึกษา ดังต่อไปนี้

1. ดำเนินการจัดการเรียนการสอนด้านการจัดการกิจกรรมและโครงการ ทั้งที่เป็นกระบวนการของหลักสูตรประถมศึกษา และเสริมหลักสูตร เพื่อให้นักเรียนรู้จักผิดชอบชั่วดี ปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม ประเพณีและศาสนา

2. ประสานงานและร่วมมือกับสถาบันอื่นของสังคม เช่น ครอบครัว วัด องค์กร สมาคม อาสาสมัคร และหน่วยงานทางราชการที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานอบรมศีลธรรม และจิตใจแก่เยาวชนซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มสำคัญในสังคม

3. จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้มีความเป็นระเบียบ สะอาด สวยงาม และสงบ เพื่อให้นักเรียนเกิดความเคยชินกับสภาพดังกล่าว นอกจากนี้ ครู และบุคลากรในโรงเรียนยังทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีในแง่ของบุคลิกภาพ กิริยามารยาท และลักษณะนิสัยที่ดีออกมาด้วย

4. โรงเรียนมีหน้าที่วางแผนงานในการป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียนที่มีแนวโน้มไปในทางเสื่อม โดยเน้นการป้องกันให้มากที่สุด โรงเรียนจึงควรจัดกิจกรรมและบริการในด้านการให้คำปรึกษา และแนะแนวการติดต่อสัมพันธ์กับผู้ปกครองเพื่อป้องกันปัญหา เมื่อเริ่มมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว ปัญหาทางจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษาชั้นนั้นไม่ค่อยมีมากนัก เพราะเด็กในวัยนี้ยังเชื่อฟังผู้ใหญ่ เพราะต้องพึ่งพาผู้อื่นอยู่มาก หากจะมีบ้างก็ได้แก่ พฤติกรรมที่ก้าวร้าว การเห็นแก่ตัวการปรับตัว เป็นต้น นักเรียนที่เข้าสู่วัยเริ่มรุ่น เช่น นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ ปีที่ 6 อาจมีปัญหาเรื่องเพื่อน เรื่องเพศ ยาเสพติด และปัญหาสุขภาพจิต จึงมีความจำเป็นที่โรงเรียนต้องจัดกิจกรรมและบริการด้านให้คำปรึกษา และแนะแนวอย่างดี ดังนี้

1. กระบวนการทางสังคมในโรงเรียนที่เป็นการสร้างเสริมจริยธรรมการสั่งสอนและพัฒนาจริยธรรม แก่นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษานั้น นอกจากจะเป็นการสอนอย่างเป็นระบบตามหลักสูตร แผนการสอน และระเบียบของการวัดและประเมินผล การสอนแล้ว ยังมีกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นหลายประการ ในโรงเรียนที่ช่วยสร้างเสริมและพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนได้อย่างดียิ่ง กระบวนการทางสังคมในโรงเรียนที่น่าจะนำมาอธิบายเนื่องด้วยเกี่ยวข้องกับการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน ดังนี้

1.1 การประพฤติตามเกณฑ์ และระเบียบวินัยของโรงเรียน โรงเรียนประถมศึกษาทุกแห่ง ย่อมมีเกณฑ์ และระเบียบปฏิบัติที่นักเรียนต้องยึดถือและปฏิบัติตาม กฎและ

ระเบียบเหล่านี้อาจบัญญัติขึ้นโดยกระทรวงศึกษาธิการ โดยผู้บริหารโรงเรียนและเกิดขึ้นโดยการตกลงร่วมกันของนักเรียนในโรงเรียนด้วยก็ได้ ตัวอย่างเชิงกฎระเบียบได้แก่ เครื่องแบบ การแต่งกายของนักเรียน ความประพฤติ และกิจกรรมยามาที่นักเรียนต้องปฏิบัติทั้งขณะที่อยู่ในโรงเรียนและนอกโรงเรียน การรักษาสมาคมของส่วนรวม การรักษาความสะอาด การเคารพครู การเชื่อฟังคำสั่ง การละเว้นกิริยาก้าวร้าวและทะเลาะวิวาท การรักษาความปลอดภัยในบริเวณโรงเรียน ฯลฯ การปฏิบัติตามกฎระเบียบเหล่านี้ นักเรียนจะต้องได้รับการบอกเล่า อบรม กวดขัน และสอดส่องดูแลให้ปฏิบัติอย่างถูกต้อง วิธีที่ดีคือ การที่โรงเรียน ผู้บริหาร และครูได้ใช้วิธีสื่อสารความเข้าใจ เช่น การใช้ป้ายนิเทศ ป้ายประกาศ จุลสาร แผ่นปลิว หรือการประกาศ อบรมหน้าเสาธง อันช่วยให้นักเรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของ กฎระเบียบต่าง ๆ ครูได้จัดกิจกรรม และสถานการณ์ที่ฝึกฝนให้นักเรียนมีระเบียบวินัยในตนเอง มีความเคยชิน และปฏิบัติตนถูกระเบียบ จนเป็นนิสัย ข้อสำคัญที่สุด นักเรียนต้องได้ตระหนักดีว่ากฎระเบียบมิใช่สิ่งที่ยึดแย้งกับเสรีภาพ การเคารพกฎระเบียบเป็นกระทำที่ทำให้สังคมมีความเรียบร้อย และทำให้คนหมู่มากอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข การปฏิบัติตนตามกฎของโรงเรียนจึงเป็นการฝึกฝนตนอย่างหนึ่ง ที่นักเรียนจะสามารถนำไปใช้ในชีวิตรจริงในสังคม โดยเป็นผู้ที่รู้จักเคารพกฎหมายและวินัยในตนเอง

1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับเพื่อนและความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู กระบวนการทางสังคมที่นักเรียนได้เรียนรู้ตลอดเวลาที่อยู่ในโรงเรียน การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนนักเรียนด้วยกัน และการที่นักเรียนมีความรู้สึกศรัทธาไว้วางใจครูของเขา นักเรียนได้มีเวลาอยู่กับครู และเพื่อเป็นเวลาถึง 6 ปี ในโรงเรียนประถมศึกษา ตลอดเวลาอันยาวนานนี้ นักเรียนย่อมได้ประสบการณ์ และการเรียนรู้ในเรื่องความอดทน อดกลั้น รู้จักการให้อภัย ลดความเห็นแก่ตัว เสียสละ รู้จักแบ่งปัน ช่วยเหลือผู้อื่น นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการพูด การสื่อความหมายที่ทำให้กลุ่มเกิดความสามัคคี รู้จักใจเขาใจเรา และสามารถปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบุคคล กาลเทศะ และชุมชนนั้น ๆ การที่นักเรียนได้มีประสบการณ์ทางสังคมเช่นนี้ นับว่าเป็นการสร้างเสริมจริยธรรมโดยการเรียนจากชีวิตรจริง ครูควรเอาใจใส่ชี้แนะและช่วยเหลือเมื่อนักเรียนเกิดปัญหาหรือหลงผิด และในกรณีที่นักเรียนบางคนมีปัญหาทางสังคม เช่น เป็นคนเก๋กต ก้าวร้าว มองคนในแง่ร้าย หรือเห็นแก่ตัวอย่างรุนแรง ฯลฯ ครูควรใช้วิธีการที่สุขุม นุ่มนวล ตามหลักจิตวิทยาในการช่วยเหลือนักเรียนเหล่านั้น

1.3 สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านนักเรียน การที่นักเรียนได้มาเรียนหนังสือร่วมกัน เป็นจำนวนมากในโรงเรียนเป็นเวลานานถึง 6 ปี นั้น นักเรียนได้มีโอกาสพบปะสมาคมกับเพื่อน นักเรียนที่อายุน้อยกว่าที่อายุใกล้เคียง และที่มีอายุมากกว่าการที่เด็กต่างวัย ต่างเพศ และภูมิหลังแตกต่างกันมา อยู่ร่วมกันเช่นนี้ ย่อมมีสถานการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน เช่น การขัดแย้งกันด้านความคิดเห็น การทะเลาะวิวาทรังแกกัน การข่มขู่ลักขโมย การเลียนแบบและเอาอย่างกัน การแข่งขันชิงดีชิงเด่น การแบ่งพวกแบ่งกลุ่ม และเปรียบเทียบกันในด้านต่าง ๆ เป็นต้น

จากการที่ได้เผชิญสถานการณ์เหล่านี้ นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการปรับตัว วิธีเลือกและการตัดสินใจและการแก้ไขปัญหาตามหลัก และเหตุผลอย่างสันติ ประสบการณ์ของการเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ในโรงเรียนนั้น หากนักเรียนได้รับการแนะนำ ชี้ทางที่ถูกจากครูที่เอาใจใส่ใกล้ชิด ก็นับว่านักเรียนมีโอกาพัฒนาจริยธรรมตลอดเวลาที่อยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา

1.4 การสร้างเสริมกำลังใจให้ประพุดติ การให้รางวัล และการลงโทษ การสั่งสอนอบรมนักเรียนให้มีความประพุดติดีนั้น ปัจจัยที่ช่วยให้วิธีการสั่งสอนอบรมบังเกิดผลดี คือ การให้รางวัลและการลงโทษอย่างมีเหตุผล และด้วยวิธีที่ถูกต้อง การเสริมกำลังใจหรือการให้รางวัลส่งเสริมให้นักเรียนประพุดติดีมีหลายวิธี เช่น การกล่าวคำชมเชย การให้เครื่องหมายของการทำดี การมอบรางวัล การประกาศเกียรติคุณ การยกย่องในที่ประชุมในโอกาสอันควร เป็นต้น ส่วนการลงโทษนั้น อาจมีความยืดหยุ่นไปตามลักษณะของการกระทำ เช่น การกล่าวตักเตือน การหักคะแนนความประพุดติการประกาศความผิด การงดสิทธิพิเศษได้ และการเขียนตีทำทัณฑ์บน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การให้รางวัล และการลงโทษจะบังเกิดผลในการส่งเสริมจริยธรรมต่อเนื่องได้ปฏิบัติ ดังนี้

- 1) ให้รางวัลหรือลงโทษอย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผลอันเป็นที่ทราบและเข้าใจทั่วกันแล้ว
- 2) รางวัลหรือโทษต้องเหมาะสมกับการกระทำ เหตุการณ์ ผลที่เกิด และวัยของผู้ที่ได้รับรางวัลหรือผู้รับโทษ
- 3) การพิจารณาให้รางวัลหรือลงโทษต้องมีความยุติธรรม ปราศจากอคติและไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจให้รางวัลหรือลงโทษ
- 4) การให้รางวัลหรือการลงโทษต้องเป็นไปเพื่อการสร้างสรรค์มากกว่าการทำลาย ต้องก่อให้เกิดการแก้ไขมิใช่ก่อปัญหาอื่นตามมาทั้งด้านตัวครู นักเรียน ผู้ปกครอง กฎหมาย และศีลธรรม

กระบวนการทางสังคมในโรงเรียนนับว่า เป็นกระบวนการทางการศึกษาอย่างหนึ่งในการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน หากโรงเรียนประถมศึกษาได้เห็นความสำคัญและวางแผนปฏิบัติ อย่างดีแล้ว ย่อมเป็นการช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ และได้รับการฝึกฝนอบรมทั้งทางด้านกิริยา ท่าทาง ความประพุดติ วาจา และจิตใจอยู่เสมอ

โรงเรียนประถมศึกษาจึงเป็นแหล่งพัฒนาจริยธรรมโดยตรง ทั้งในแง่ของการสอนตามหลักสูตรและการสอนตามกระบวนการทางสังคมในโรงเรียน ซึ่งถ้าได้รับความร่วมมือจากบ้าน และสถาบันต่าง ๆ ของสังคมด้วย ก็จะทำให้เกิดสัมฤทธิ์ผลมากขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหาร ครูในโรงเรียน และความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

2. การจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในโรงเรียนประถมศึกษาโรงเรียนกับวิถีชีวิตแบบจริยธรรม โรงเรียนประถมศึกษานั้นมีอยู่จำนวนมาก จำเป็นต้องจัดการเรียนการสอน

ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2551 คุณภาพและลักษณะเฉพาะ ของโรงเรียนก็แตกต่างกันต่อไป ตามลักษณะของที่ตั้ง บรรยากาศ สิ่งแวดล้อม ชุมชน ผู้บริหารโรงเรียน ฯลฯ อย่างไรก็ตามโรงเรียน ประถมศึกษาทั่ว ๆ ไปที่พบ คือ ภาพของโรงเรียนที่มีครูสอนนักเรียนตามบทบาทหน้าที่ มีรั้วรอบขอบ ชิด นักเรียนดำเนินชีวิตไปตามปกติ เรียนหนังสือและพยายามสอบให้ได้ กิจกรรมต่าง ๆ ที่มีมากมัก เป็นสิ่งที่มีอยู่และเกิดขึ้นกับโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่

โรงเรียนประถมศึกษาซึ่งมีคุณภาพนั้น เราจะพบความจริงอย่างหนึ่งว่าวิถีชีวิตบรรยากาศ ของโรงเรียนเหล่านั้นได้สร้างเอกลักษณ์ เป้าหมายที่สำคัญทางการศึกษาของตนได้อย่างแจ่มชัดไม่ว่า จะเป็นวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ความเป็นเลิศทางวิชาการ การมีอิสระเสรีภาพในการดำเนินชีวิต ฯลฯ แน่นนอนโรงเรียนเหล่านี้ได้สร้างปรัชญา และเป้าหมายทางการศึกษาของตนเองขึ้น การดำเนินชีวิตของ ทุกคน ก็ดำเนินไปตามแนวทางเหล่านั้น มีกิจกรรมการศึกษาหลายประเภทที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้คิด ได้ปฏิบัติจนเกิดเป็นลักษณะนิสัยตามบรรยากาศ วิถีชีวิตและความเชื่อของโรงเรียนเหล่านั้นการจัด โครงการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาจะเป็นเป้าหมาย และวิถีชีวิตอีกแนวทางหนึ่ง ที่ ควรสร้างเสริมให้เกิดขึ้นในโรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง ความสำคัญเริ่มแรก จึงต้องกำหนดปรัชญาและ เป้าหมายในเชิงความดีว่า “โรงเรียนกับวิถีชีวิตจริยธรรม” ยิ่งเป้าหมายที่เกิดขึ้นชัดเจนเป็นที่ยอมรับ และเกิดความคิดของทุกคนในโรงเรียน จะยิ่งมีส่วนในการดำเนินกิจกรรมทุกอย่าง ทุกประเภทที่จัด ขึ้นได้รับความร่วมมือร่วมใจ เกิดความรู้สึกร่วมกันในการดำเนินการ การเสียสละ การมีจิตมุ่งมั่นกับ ความก้าวหน้าของโรงเรียนอยู่ตลอดเวลา ปรัชญาและเป้าหมายของการดำเนินชีวิตเชิงจริยธรรม จึง เป็นสิ่งสำคัญเบื้องต้นที่โรงเรียนกำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจนออกมา เพื่อเป็นปทัสสถานในการ ดำเนินงาน กิจกรรมทางจริยธรรมทุกรูปแบบที่เกิดขึ้นในโรงเรียน การจัดโครงการส่งเสริมจริยธรรมใน โรงเรียนประถมศึกษา จึงมีกิจกรรมหลาย ๆ

ประเภท หลาย ๆ วิธีที่จะสนองตอบต่อเป้าหมายและแนวคิดดังกล่าวให้เกิดเป็นผลสำเร็จที่ชัดเจน ออกมา (พัฒนา ว่องธนาการ. 2551, น.61) ได้เสนอแนวทางที่สอดคล้องกับลักษณะดังกล่าว ในการ ปลูกฝังจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับนักเรียนในวัย 6 – 12 ปี ไว้ในบทความวิชาการ “การพัฒนาค่านิยมของ เด็กข้อเสนอแนะบางประการ” ดังต่อไปนี้

1. สร้างสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเด็ก ให้เด็กสามารถซึมซับจริยธรรมที่ต้องการ ปลูกฝัง โดยผู้ใหญ่ไม่ต้องเสียเวลาพร่ำสอนจนเกินไป เช่น ถ้าต้องการให้เด็กเป็นคนสะอาด ก็ต้อง เพียรพยายามให้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สะอาดเป็นเวลานานสัก 6 ปี 9 ปี 12 ปี เด็กก็จะเข้าใจความ สะอาดและพัฒนานิสัยรักสะอาดขึ้นในตัวอย่างแน่นแฟ้น

2. ให้เด็กอยู่ใกล้ชิดตัวอย่างที่ดี เช่น ถ้าต้องการให้เด็กมีความซื่อสัตย์ ผู้ใหญ่ต้องมีความซื่อสัตย์คิดอย่างไร สอนอย่างไร ก็ประพฤติปฏิบัติอย่างนั้น เมื่อเด็กได้เห็นตัวอย่างเช่นนั้นนาน ๆ เขาก็จะยอมรับการซึมซับจริยธรรม คือ ความสัจจะได้โดยไม่สับสนและขัดแย้ง

3. เสนอปัญหาให้เด็กคิด เมื่อเด็กเห็นปัญหาของคนอื่น หรือของสังคมที่ตนเป็นส่วนหนึ่งมาก ๆ ก็จะนำไปเปรียบเทียบกับประสบการณ์ของตนเอง และเกิดความเปลี่ยนแปลงแยกคางบางอย่างขึ้นในตัว คือได้ศึกษาวิเคราะห์จนเกิดความสำนึก (Self Realization) มากขึ้น และเปลี่ยนแปลงค่านิยมและพฤติกรรมของตนเองโดยไม่รู้ตัว

4. แสวงหาแบบอย่างวัฒนธรรมที่ดีงาม และชี้้นำให้เด็กเข้าใจ อาจเกี่ยวกับศิลปะหรือธรรมชาติก็ได้ การชักนำให้เด็กศึกษาและเข้าใจวัฒนธรรม หรือธรรมชาติความเป็นจริงของสรรพสิ่งก็เป็นทางหนึ่งที่จะขัดเกลาความคิดของเด็กให้ประณีตและพัฒนาค่านิยมของเด็กได้

5. จัดให้เด็กได้ศึกษาหาประสบการณ์จากวิชาการบางอย่าง ซึ่งสามารถพัฒนาค่านิยม เช่น วิทยาศาสตร์ช่วยสร้างค่านิยมให้เด็กรักความจริงมีเหตุผล ศิลปะช่วยขัดเกลาให้จิตใจละเอียดอ่อน พัฒนาสุนทรียภาพให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก เป็นต้น

6. สร้างและปฏิบัติตามระเบียบวินัย ระเบียบในที่นี้ไม่ได้หมายถึงวินัยที่ผู้ใหญ่คิดเอาเองตามลำพังและเผด็จการครอบให้เด็ก แต่หมายถึงจริยธรรมที่ผู้ใหญ่และเด็กยอมรับนับถือร่วมกัน ตรงกับนิสัยที่มุ่งสร้างความมีวินัยให้แก่ตนเอง

7. สนทนาวิสาสะในชีวิตประจำวัน เมื่อได้พบเห็นหรือสัมผัสสิ่งต่าง ๆ ทั้งในโรงเรียน และนอกโรงเรียน ในบ้านและนอกบ้าน ก็นำมาย่อมให้เด็กเห็นคุณค่า เห็นความหมายของสิ่งนั้น ๆ

8. ให้ออกสแก่เด็กให้จัดตั้งเป็นกลุ่มก้อนเพื่อศึกษาหาความรู้ ในรูปของสโมสรหรือชมรม เช่น ชมรมธรรมชาติศึกษา ชมรมศิลปะ ชมรมโต้วาที เป็นต้น การให้อิสระแก่เด็กตามรสนิยมและความปรารถนาของตนในทางที่ไม่เป็นพิษไม่เป็นภัย เช่นนี้เป็นการสร้างบรรยากาศ และให้ออกสแก่เด็กได้พัฒนาตนเองตามพื้นฐานความถนัด ความสนใจ โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่น และวัยที่ใกล้เป็นผู้ใหญ่เต็มตัว

9. สร้างคำขวัญ หรือภาษิตที่คนส่วนใหญ่จะยอมรับนับถือร่วมกัน ทั้งนี้ต้องอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม เพราะถ้าต้องกลายเป็นการปลุกกระดม คือ ดึงคนส่วนใหญ่ให้เกิดความรู้สึกร่วมกันโดยไร้ปัญหา ไร้สติ หรือมิฉะนั้นถ้าพร่ำเพรื่อเกินไป ก็อาจเป็นของแสลงทำให้เด็กที่มีความผิดเกิดปฏิกิริยาไม่ยอมรับเลยก็เป็นได้

10. แนะนำ หรือให้คำแนะนำปรึกษาเฉพาะตัวเป็นรายบุคคล เพราะเด็กต้องการความใกล้ชิด ต้องการคำแนะนำ และต้องการ การแนะนำเป็นครั้งคราว โดยเฉพาะเมื่อเด็กมีปัญหา ถ้ามีผู้ใหญ่ที่เห็นใจ เข้าใจปัญหาและสอดส่องดูแลทุกข์สุข ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะตัวของเด็กแล้วก็ย่อมจะเป็นความอุ่นใจของเด็กไม่ว่าเหวและมิที่พึ่ง

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จะสำเร็จลงได้ด้วยดีก็ด้วยความร่วมมือ

ของสถาบันครอบครัว สมาชิกอื่นๆในครอบครัว เพื่อนๆของเด็กๆผู้นำทางคุณธรรม จริยธรรมในหมู่บ้าน
สื่อมวลชน และสถานศึกษา

2. แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์

2.1 ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์

สุบรรณ ไชยลาภ (2554, น.14) ได้กล่าวไว้ว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง ลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน อันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการในด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึก สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งในฐานะพลเมืองไทยและพลโลก

เพชร แสงเพชร (2558, น.20) ได้ให้ความหมาย คุณลักษณะว่า หมายถึงแบบอย่าง พฤติกรรมหรือสิ่งที่ปรากฏให้เห็นและชี้หรือแสดงถึงความดีหรือลักษณะประจำของบุคคล

อารี ชมพู และกมลทิพย์ ศรีหาเศษ (2559, น.22) ได้ให้ความหมายคุณลักษณะว่า หมายถึง สิ่งที่ดีให้เห็นความดีหรือลักษณะประจำตัวของบุคคล

สรุปได้ว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์หมายถึง คุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนมีสุขภาพดี มีสมรรถภาพทางกายสมบูรณ์ มีสุขนิสัยที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์อันดี มีความเป็นประชาธิปไตย มีความรู้ทักษะทางเทคนิค สามารถใช้เครื่องมือและวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีได้อย่างคล่องแคล่ว ที่สำคัญควรต้องมีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างผสมผสานในลักษณะต่างขั้วมิติต่างๆ มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญา อารมณ์ สังคม และทักษะความสามารถ ตลอดจนจนพฤติกรรมที่แสดงออกต้องสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นได้ เป็นคุณลักษณะที่โรงเรียน ชุมชน หรือสังคม ต้องการในด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึก สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะที่เป็นพลเมืองไทย และพลเมืองโลก

2.2 นโยบายการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 2 (2560, น.2) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Desired Characteristics) เป็นคุณลักษณะที่ต้องการให้ เกิดขึ้นกับผู้เรียน อันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการในด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึกสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก ซึ่งหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ 8 ประการ คือ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทยและมีจิตสาธารณะ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กล่าวไว้ในมาตราที่ 23 , 24 และ 26 เกี่ยวกับการจัดการศึกษา สรุปได้ว่า ต้องเน้น

ความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องบูรณาการความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับตนเอง ทักษะทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมภูมิปัญญาไทย ทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข โดยต้องผสมผสานสาระความรู้เหล่านั้นให้ได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงปรารถนา และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา และให้โรงเรียนจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบ ควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอน ตามความเหมาะสมในแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการได้มีนโยบายปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ มุ่งมั่นขยายโอกาสทางการศึกษาให้เยาวชนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างกว้างขวางและทั่วถึง โดยคำนึงถึงการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ครอบคลุมทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา นอกเหนือจากการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา นอกจากนี้ยังได้ส่งเสริมและสร้างความตระหนักให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในคุณค่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี และวิถีประชาธิปไตย โดยให้มีหลักสูตรการศึกษาทุกระดับทุกประเภท ที่จะนำไปสู่การฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และพัฒนาความสามารถของผู้เรียนที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดวิสัยทัศน์คือ “การศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย มีคุณภาพและมาตรฐานระดับสากล บนพื้นฐานของความเป็นไทย” โดยมีพันธกิจ คือ 1) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชากรวัยเรียนทุกคนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ 2) ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามหลักสูตรและค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ 3) พัฒนาระบบบริหารจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วมการบูรณาการการจัดการศึกษา และเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อคุณภาพการศึกษา โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีพฤติกรรมที่แสดงออกในทางที่ดี และเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ทั้ง 8 ประการ ประกอบด้วย 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย 8) มีจิตสาธารณะ ตามรายละเอียด ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการเป็นพลเมืองดีของชาติ อารมณ์ซึ่งความเป็นชาติไทย ศรัทธายึดมั่นในศาสนาและเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

2. ซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในความถูกต้องประพฤติตรงตามความเป็นจริงต่อตนเองและผู้อื่นทั้งทางกาย วาจา ใจ

3. มีวินัย หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในข้อตกลง กฎเกณฑ์ และระเบียบข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียนและสังคม

4. ใฝ่เรียนรู้ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจ เพียรพยายามในการเรียน แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

5. อยู่อย่างพอเพียง หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

6. มุ่งมั่นในการทำงาน หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจ และรับผิดชอบ ในการทำหน้าที่การทำงานด้วยความเพียรพยายาม อุตุน เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย

7. รักความเป็นไทย หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่า ร่วมอนุรักษ์ สืบทอดภูมิปัญญาไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรม ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

8. มีจิตสาธารณะ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือ สถานการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และสังคม ด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้น โดยไม่หวังผลตอบแทน

2.3 แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2554, น.7) การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ และการประเมินผู้เรียน เพื่อให้ผ่านเกณฑ์ตามที่โรงเรียนกำหนดทุกระดับการศึกษา เมื่อโรงเรียนแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์แล้ว ครูที่รับผิดชอบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนจะต้องดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน นิยาม ตัวชี้วัด พฤติกรรมบ่งชี้และเกณฑ์การให้คะแนน เพื่อพิจารณาว่าตัวชี้วัดนั้นครอบคลุมและสอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติของวิชา งาน / กิจกรรมที่รับผิดชอบหรือไม่อย่างไร

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวคิดทฤษฎี หลักการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาแนวปฏิบัติในการพัฒนาผู้เรียนว่าจะดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้วยวิธีใด ดังต่อไปนี้

1. บูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้
2. จัดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
3. จัดโครงการเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

4. ปลุกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยสอดแทรกในกิจวัตรประจำวันของโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนก่อนการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 5 สร้างหรือเลือกเครื่องมือที่เหมาะสม / สอดคล้องกับแนวปฏิบัติที่เลือกดำเนินการตามขั้นตอนที่ 3

ขั้นตอนที่ 6 ดำเนินการพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางที่กำหนดไว้และประเมินเป็นระยะ ๆ ผู้เรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ให้ปรับปรุงพัฒนา แล้วประเมินตามเกณฑ์ที่โรงเรียนกำหนด

ขั้นตอนที่ 7 รายงานผลการพัฒนาต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง

กระทรวงศึกษาธิการ (2553,น.68-70) กล่าวถึง แนวทางการในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยนำแนวทางการพัฒนาการวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์สู่การปฏิบัติ ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่หลักสูตรกำหนดให้ปลูกฝังและพัฒนาผ่านการจัดการเรียนการสอน การปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในลักษณะต่าง ๆ จนตกผลึกเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในตัวผู้เรียน การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์จะต้องใช้ข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรม ซึ่งใช้เวลาในการเก็บข้อมูลพฤติกรรมเพื่อนำมาประเมินและตัดสิน ซึ่งการดำเนินการวัดและประเมินผล เมื่อสถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์แล้ว ครูผู้รับผิดชอบจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์จากหลักสูตรแกนกลางสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน นิยาม ตัวชี้วัด พฤติกรรมบ่งชี้ และเกณฑ์การให้คะแนน เพื่อพิจารณาตัวชี้วัดว่าครอบคลุมกับธรรมชาติของงาน กิจกรรมที่รับผิดชอบหรือไม่

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาแนวปฏิบัติในการพัฒนาผู้เรียนด้วยวิธีใดดังต่อไปนี้

- 1) บูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ
- 2) จัดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
- 3) จัดโครงการเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์
- 4) ปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยสอดแทรกในกิจวัตรประจำวันของ

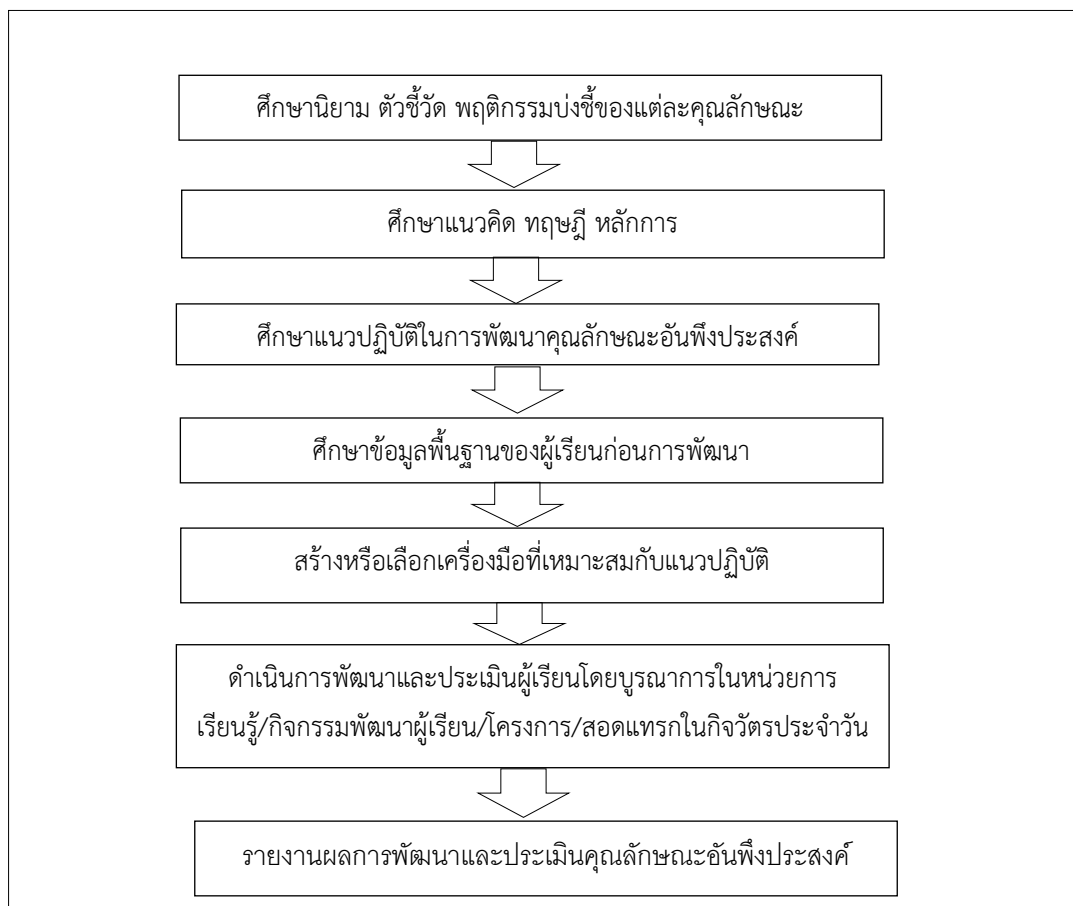
สถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนก่อนการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 5 สร้างหรือเลือกเครื่องมือที่เหมาะสม/สอดคล้องกับแนวปฏิบัติที่เลือกดำเนินการตาม ขั้นตอนที่ 3

ขั้นตอนที่ 6 ดำเนินการพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางที่กำหนดไว้และประเมินเป็นระยะ ๆ ผู้เรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ให้ปรับปรุงพัฒนา แล้วประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

ขั้นตอนที่ 7 รายงานผลการพัฒนาต่อผู้ที่เกี่ยวข้องขั้นตอนต่าง ๆ ที่กล่าวแล้วแสดงได้ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 2 : ขั้นตอนการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์สำหรับ

สมปอง ใจดีเฉย และคณะ (2554,น.66-67) ได้ศึกษาและสรุปวิธีการ/กระบวนการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในสังคมไทย พบว่า มีรูปแบบแนวทาง วิธีการและกระบวนการอย่างหลากหลาย ได้แก่ 1) การสอนด้วยวาจา 2) การสอนผ่านการจัดหาสิ่งที่เหมาะสมให้คนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง 3) การปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่าง /ใช้คนดีเป็นแบบอย่าง 4) การสอนโดยแทรกในกิจกรรมที่ทำร่วมกัน 5) การสอนโดยการให้รางวัลและการลงโทษ 6) การสอนด้วยการนำเสนอผ่านสื่อมวลชนในรูปแบบต่างๆ 7) การสอนโดยกระตุ้นให้คิดหาเหตุผลว่าทำไมสิ่งหนึ่งจึงดีหรือไม่ดี 8) การสอนโดยการให้ปฏิบัติในสถานการณ์จริง

ในส่วนของโครงการและกิจกรรมด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ดำเนินการอยู่ในองค์กรหน่วยงาน ตลอดจนกลุ่มบุคคลต่างๆ ยังขาดความต่อเนื่อง ขาดความจริงจัง ขาดระบบที่ดี และที่สำคัญขาดหลักวิชาการในเรื่องของการส่งต่อความคิดที่จะนำไปถึงจุดหมายของการสร้างคนดี และสังคมได้อย่างได้ผล

ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ (2560,น. 12-14) ได้กำหนดแนวทางการกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ “ช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง” ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่

1. การสร้างความรู้ความเข้าใจ และการพัฒนาศักยภาพครูแกนนำนักเรียนแกนนำเพื่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม
2. การลงมือปฏิบัติของโรงเรียน โดยทุกคนในโรงเรียนร่วมกันลงมือพัฒนา
3. การนิเทศติดตามโรงเรียน เป็นการนิเทศติดตามเพื่อเสริมหนุนและให้กำลังใจโรงเรียน
4. การรายงานความก้าวหน้าและการประเมินผล การประเมินผลสำเร็จของโรงเรียนคุณธรรม เป็นการประเมินผลพฤติกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยตัวชี้วัดที่สำคัญ คือ พฤติกรรมที่ไม่พึง

สมปอง ใจดีเฉย (2554,น. 68-124) กล่าวถึงแนวทางในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม บางมูลนากโมเดล มีกระบวนการ สรุปได้ดังนี้

1. การกำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานและอัตลักษณ์ในแต่ละยุทธศาสตร์ ซึ่งได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนไว้ 3 ยุทธศาสตร์ คือ 1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาครู 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนานักเรียน 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสภาพแวดล้อม มุ่งเน้นการพัฒนาสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ให้เอื้อต่อการปลูกฝัง และปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม
2. การกำหนดอัตลักษณ์ของครู นักเรียน และสภาพแวดล้อมตามยุทธศาสตร์ 3 ด้าน
3. การกำหนดกิจกรรมหลัก กลุ่มในการขับเคลื่อนโครงการ
4. คุณธรรมเป้าหมายในการขับเคลื่อนสู่โรงเรียนต้นแบบคุณธรรมจริยธรรม
5. หลักสูตรที่ใช้ในการดำเนินงาน
6. เครื่องมือที่ใช้ในการขับเคลื่อนสู่การเป็นโรงเรียนต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม
7. กิจกรรมและการปฏิบัติเสริมหนุน
8. กิจกรรมการแสดงผลงานนักเรียน

การส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในสถานศึกษา

จากรายงานการเสวนาทางวิชาการ เรื่อง กระบวนการศึกษาแห่งชาติ : บูรณาการระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2556,น. 19-21) ประเด็นการเสวนาที่ 4 โรงเรียนเสริมสร้างศีลธรรมจริยธรรมอย่างไร เพื่อให้ผู้เรียน เก่ง ดี มีความสุข สรุปได้ ดังนี้

1. ครูต้องเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อเพื่อนครูและต่อนักเรียน
2. โรงเรียนควรจัดกิจกรรมหน้าเสาธงโดยวางรากฐานด้านคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียน

3. จัดกิจกรรมให้นักเรียนสวดมนต์ไหว้พระในวันธรรมสวนะ เพื่อให้นักเรียนมีสมาธิ
 4. โรงเรียนจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนเป็นคนดีและให้ผู้ปกครอง ชุมชนมีส่วนร่วม
 5. ควรพิจารณาความเหมาะสมในด้านคุณวุฒิและวัยวุฒิของครูผู้สอนคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาให้มีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับของนักเรียน
 6. กระบวนการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนนั้นต้องปลูกฝังตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับมัธยมศึกษา
 7. พัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้มีเนื้อหาที่น่าสนใจเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับนักเรียน
 8. กระทรวงศึกษาธิการควรจัดนโยบายให้มีกฎข้อบังคับโดยให้เด็กไปเข้าค่ายพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
 9. ผู้บริหารของกระทรวงศึกษาธิการและผู้บริหารโรงเรียนควรสนับสนุนและส่งเสริมครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรม
- วนิดา ไหมพรม (2560, น. 34) กล่าวว่า การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในสถานศึกษา มีสถานศึกษาจำนวนมากที่ได้ละเลย หรือขาดความเข้มแข็งในการที่จะรักษาหรือส่งเสริมและพัฒนา ทั้งที่เป็นผู้สอนและผู้เรียน ทั้งนี้เพราะมีการมุ่งเน้นการผลิตคนให้มีความรู้ เป็นปริญญาชนมากกว่าปัญญาชน หรือบางแห่งผลิตคนแต่เป็นคนที่ไม่มีความรู้ ความสามารถเพียงพอแม้ต่อวุฒิการศึกษา เป็นเครื่องประดับเท่านั้น หรือผลิตคนที่มีความรู้แต่ขาดคุณธรรมและจริยธรรม หรือมีทัศนคติและค่านิยมที่ผิด ๆ จนทำให้ คนในสังคมวัดคุณค่ากันที่ผลประโยชน์ ฉะนั้น การสร้างคุณธรรมและจริยธรรมหรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในสถานศึกษา ครู มีส่วนสำคัญในการนำและการสร้างคุณธรรม จริยธรรม เพราะเป็นเรื่องภายในจิตใจที่สะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอก ครูจึงควรเป็นแบบอย่างที่ดีครูจะต้องสร้างจิตใจที่มีความเมตตา กรุณาต่อนักเรียน มีความปรารถนาดีต่อนักเรียน การสอนทุกครั้งจะต้องสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมและทักษะชีวิต ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ครูต้องหมั่นหา บทความ รายงานการวิจัยงานเขียน เรื่องราว หรืออาจสร้างบทความ ที่ดีที่สร้างคุณธรรม จริยธรรมให้แก่สังคมและนำมาเผยแพร่ให้กับนักเรียนในห้องเรียนหรือติดป้ายประกาศเพื่อให้มีการอ่านอย่างทั่วถึงอยู่เสมอ ครูต้องมีการรณรงค์ ส่งเสริมยกย่องประกาศให้รางวัลแก่ผู้เรียน หรือคนในสังคมที่ทำความดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม เป็นที่ยกย่องและเป็นแบบอย่าง ขณะเดียวกัน นักเรียนที่ขาดคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม ครูจะต้องให้อภัยและให้โอกาส สนับสนุนให้นักเรียนคนนั้นกลับตัวกลับใจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเสียใหม่ อย่างอดทนอดกลั้นและทุ่มเท
- อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา (2550, น. 13) ได้สรุปบทบาทสำคัญของโรงเรียนสู่การปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้

1. ใช้วิธีการทางบวกกับนักเรียน
2. จัดบรรยากาศในโรงเรียนให้เต็มไปด้วยความสงบ ความรักความเมตตา
3. จัดกิจกรรมให้นักเรียนสวดมนต์ไหว้พระในวันสำคัญทางศาสนา
4. บูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์ในวิชาต่าง ๆ
5. ส่งเสริมการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา
6. จัดให้นักเรียนออกไปปรับใช้ช่วยเหลือสังคม
7. จัดกระบวนการเรียนรู้ให้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม
8. เน้นการทำงานเป็นกลุ่ม
9. ครูต้องเป็นแบบอย่างคุณธรรมแก่นักเรียน
10. ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

สรุปได้ว่า แนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ไม่ได้กำหนดให้มีรูปแบบ (Model) หรือแนวทางใดแนวทางหนึ่งเพียงรูปแบบเดียวเท่านั้น แต่ละสถานศึกษาอาจใช้รูปแบบวิธีการ อื่นๆที่เหมาะสม ในการสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้เกิดขึ้นกับนักเรียน เพียงแต่ขอให้มั่นใจว่า รูปแบบใดๆที่เลือกใช้จะรับประกันการมีคุณธรรมของนักเรียนได้ สำหรับสถานศึกษานั้น ในการสอนทุกครั้งสามารถสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมและทักษะชีวิต ตลอดจนครูเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำแก่นักเรียนโดยใช้วิธีการทางบวกกับนักเรียน ส่วนการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น สวดมนต์ไหว้พระร่วมกิจกรรม วันสำคัญ ทางศาสนา ครูจะต้องเป็นแบบอย่างด้วยวิถีปฏิบัติ การแสดงออกทางด้านคุณธรรม จริยธรรม หรือเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติที่ดี

3. แนวปฏิบัติในการขับเคลื่อนสู่โรงเรียนคุณธรรม

3.1 ความสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

ความสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ปัจจัยที่ทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จ คือ ต้องทำทั้งโรงเรียน และทุกคนต้องทำ โดยแปลงคุณธรรมให้เป็น จริยธรรมหรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ (ศูนย์คุณธรรม, 2557, น.24) ได้กล่าวถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 -2564) เป็นแผนที่ยึดกรอบวิสัยทัศน์และเป้าหมายอนาคตประเทศไทย ในปี 2579 ซึ่งกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี จึงมุ่งเตรียมความพร้อมและวางรากฐานในการยกระดับ ประเทศไทยให้เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จึงกำหนดไว้ ดังนี้

1. เพื่อวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่มีสมบูรณ์ มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ค่านิยมที่ดี มีจิตสามธารณะ และมีความสุข โดยมีสุขภาพและสุขภาพที่ดี ครอบครัวอบอุ่น ตลอดจนเป็นคนเก่งที่มีทักษะ ความรู้ ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

2. เพื่อให้คนไทยมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสังคมได้รับความเป็นธรรม ในการเข้าถึง ทรัพยากรและบริการทางสังคม ที่มีคุณภาพ ผู้ด้อยโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพรวมทั้งชุมชนมีความ เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

3. เพื่อให้เศรษฐกิจเข้มแข็ง แข่งขันได้มีเสถียรภาพ และมีความยั่งยืน สร้างความเข้มแข็งของฐาน การผลิตและบริการเดิม และขยายฐานใหม่ โดยการใช้นวัตกรรมที่เข้มแข็งมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งของ เศรษฐกิจฐานรากและสร้างความมั่นคงทางพลังงาน อาหาร และน้ำ

4. เพื่อรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้สามารถสนับสนุนการเติบโต ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน

5. เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินมีประสิทธิภาพโปร่งใส ทันสมัย และมีการทำงานโดยมี เป้าหมายการพัฒนา ดังนี้

5.1 คนไทยส่วนใหญ่มีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคมเพิ่มขึ้น

5.2 คนในสังคมไทยทุกช่วงวัยมีทักษะ ความรู้ และความสามารถเพิ่มขึ้น

5.3 คนไทยได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพสูงตามมาตรฐานสากล และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง อย่างต่อเนื่อง

5.4 คนไทยมีสุขภาวะที่ดีขึ้น

5.5 สถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้น

จะเห็นว่าความคาดหวังของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ที่มุ่งให้คนไทยส่วนใหญ่ มีทัศนคติและ พฤติกรรม ตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคมเพิ่มขึ้น จำเป็นต้องมีกลยุทธ์ระดับปฏิบัติการที่สอดคล้องและ เหมาะสมกับบริบทในการดำเนินงาน ให้บรรลุเป้าหมายซึ่งกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม จะเป็น เครื่องมือที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้

3.2 หลักสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

โครงการโรงเรียนคุณธรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการดำเนินงาน เพื่อสืบสานพระราชปณิธานเดินตามรอยเบื้องพระยุคลบาทของสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาล ที่ 9 ตามพระราชประสงค์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร รัชการที่ 10 โดยโรงเรียนแต่ละแห่งต้องวิเคราะห์คุณธรรมอัตลักษณ์ของตนเอง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียน รวมไปถึงการพัฒนาผู้บริหาร ครู และนักเรียน ตามกรอบแนวคิดโครงการโรงเรียน คุณธรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม มีดังนี้

1. โรงเรียนจัดให้มีการประชุมร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้มีส่วนได้เสียและ ผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อสร้างความตระหนัก และความเข้าใจเรื่องโรงเรียนคุณธรรม และสมัครใจร่วมกันดำเนินงาน พัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้ประสบความสำเร็จ

2. โรงเรียนคัดเลือกครูเพื่อเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการกับศูนย์โรงเรียนคุณธรรม เพื่อให้ทำหน้าที่เป็นครูวิทยากร เป็นแกนนำของโรงเรียน เพื่อจัดอบรมเพื่อนครู และนักเรียนแกนนำให้สามารถร่วมกันดำเนินงานตามกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้สำเร็จ

3. กำหนดเป้าหมาย และแผนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมตามขั้นตอน ดังนี้

3.1 ระดมสมองเพื่อค้นหา “พฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก” โดยพิจารณาจากปัญหาสำคัญของโรงเรียนที่ต้องการแก้ไข หรือ พิจารณาจากพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่ต้องการส่งเสริม ให้เกิดขึ้นในโรงเรียน และกำหนด “คุณธรรมเป้าหมาย” เช่น ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความรับผิดชอบ เป็นต้น คุณธรรม เป้าหมายที่มีการระบุพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกไว้ด้วย จะรวมเรียกว่า “คุณธรรมอัตลักษณ์” โรงเรียนอาจกำหนดคุณธรรมเป้าหมายไว้ 3 ด้าน/รอบปี เพื่อความกระชับในการปฏิบัติ และประเมินผลสำเร็จได้ง่าย

3.2 จัดทำ “ตารางคุณธรรมอัตลักษณ์” ซึ่งหมายถึงการระบุพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกของคุณธรรมเป้าหมาย แต่ละด้านที่โรงเรียนได้คัดเลือกไว้แล้ว โดยจำแนกตามกลุ่มเป้าหมาย เช่น กลุ่มผู้บริหาร โรงเรียน กลุ่มครู และกลุ่มนักเรียน เพื่อให้แต่ละกลุ่มทราบว่าต้องปฏิบัติตนอย่างไรบ้างในแต่ละด้าน เช่น ความซื่อสัตย์ของครูเข้าสอนตรงเวลา ความซื่อสัตย์ของนักเรียนต้องไม่ลอกการบ้าน เป็นต้น

3.3 โรงเรียนร่วมกันกำหนด วิธีการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย และพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก โดยใช้ “โครงการคุณธรรม” เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงานเรียนรู้การสร้างคุณธรรม ความดี ประการสำคัญ คือต้องเป็นโครงการที่เด็กคิด เด็กเลือก เด็กทำ ให้ทุกคนมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติจริงอย่างเต็มที่ โดยอาจดำเนินงานเป็นแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ภายใต้แผนงานหลักของโรงเรียน ตามความต้องการและบริบทของโรงเรียน

4. ในการปฏิบัติงานด้านพัฒนาคุณธรรมมุ่งเน้นให้ครู นักเรียน และผู้บริหาร สร้างแบบอย่างพฤติกรรมด้านคุณธรรม เพื่อเป็นต้นแบบ และร่วมกันเสริมสร้างพลังความร่วมมือในการสร้างสรรค์คุณธรรม ความดีให้เป็นที่ยอมรับกัน

5. บูรณาการการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมไว้ในการเรียนการสอน และในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

6. ร่วมกันพัฒนาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม เพื่อให้โรงเรียนมีบรรยากาศของการเรียนรู้ ซึ่งจะเกิดประโยชน์ ทั้งด้านวิชาการ และการสร้างสรรค์พฤติกรรมด้านคุณธรรม

7. โรงเรียนอาจจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มย่อย ๆ และเข้าร่วมการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ศูนย์โรงเรียนคุณธรรมจัดขึ้น ปีละอย่างน้อย 2 ครั้ง คือ รอบ 6 เดือน และรอบ 12 เดือน

8. โรงเรียนจัดให้มีการถอดบทเรียนความสำเร็จของโครงการคุณธรรม และ/หรือกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมดีเด่น สามารถใช้เป็นแบบอย่างที่ดีได้ เพื่อนำไปขยายผลให้เครือข่ายโรงเรียนคุณธรรมเป็นการสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมด้านพัฒนาคุณธรรมให้แพร่หลาย

9. โรงเรียนควรแต่งตั้งหรือมอบหมายคณะกรรมการเพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมตามแผนงานที่กำหนดไว้ โดยกระจายความมีส่วนร่วมไปยังทุกภาคส่วนของโรงเรียน

10. จัดให้มีการนิเทศติดตามภายใน เพื่อสนับสนุนให้มีการให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยเหลือกัน อย่างกัลยาณมิตร แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเป็นกำลังใจให้กันและกัน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสามัคคี เกิดการสร้างทีมงาน อันจะนำไปสู่ความสำเร็จและความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

11. ผู้บริหารควรส่งเสริม สนับสนุนการทำกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ และให้ความสำคัญกับการเสริมแรง เสริมกำลังใจให้แก่ครู นักเรียน บุคลากร และผู้ปกครองที่ร่วมงาน

12. โรงเรียนควรขยายการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณธรรมทั้งภายในและภายนอก เน้นการพัฒนาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น และประชาสัมพันธ์ผลงานการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้กว้างขวางเพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่สังคม

13. โรงเรียนสามารถประเมินผลการดำเนินงานเป็นระยะ ๆ ตามความต้องการ มีการจัดบันทึกผลการปฏิบัติงาน ร่วมปรึกษาหารือ ปรับปรุงขั้นตอน และวิธีการให้เหมาะสม ตลอดจนประเมินผลสำเร็จของการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ตัวชี้วัดความสำคัญ คือ พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในโรงเรียนลดลง และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในโรงเรียนเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นการ “ช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง” อีกทางหนึ่ง

3.3 กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ได้กำหนดหลักการ เพื่อมุ่งให้โรงเรียนประสบผลสำเร็จ และเกิดความยั่งยืนในการพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียน นักเรียนจะเติบโตไปพร้อมกับมีอุปนิสัยที่ดีงามติดตัวไปตลอด ดังพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ว่า “ช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง” โดยมีหลักการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างการรับรู้ และการยอมรับ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดวิธีบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 4.1 การจัดทำโครงการคุณธรรม

ขั้นตอนที่ 4.2 การเป็นแบบอย่างที่ดีซึ่งกันและกัน

ขั้นตอนที่ 4.3 การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม

ขั้นตอนที่ 4.4 การบูรณาการคุณธรรมในการจัดการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 5 ลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง (คุณธรรมอัตลักษณ์)

ขั้นตอนที่ 6 สร้างกลไกการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม

ขั้นตอนที่ 6.1 การวางแผน

ขั้นตอนที่ 6.2 การสร้างการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 6.3 การส่งเสริมสนับสนุนและเสริมแรง

ขั้นตอนที่ 6.4 การนิเทศติดตาม

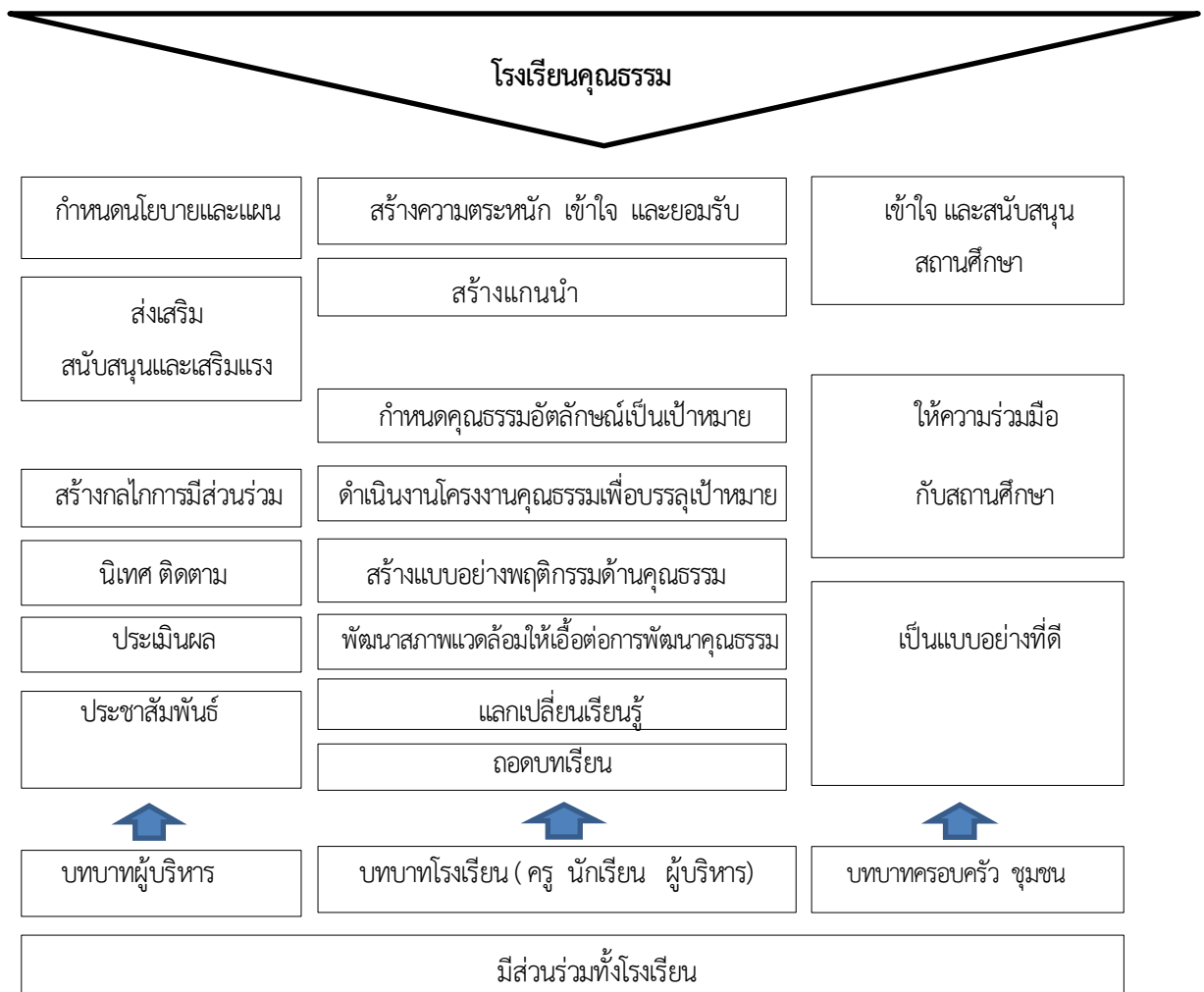
ขั้นตอนที่ 6.5 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 6.6 การประเมินผล

ขั้นตอนที่ 6.7 การถอดบทเรียน

ขั้นตอนที่ 6.8 การประชาสัมพันธ์

ขั้นตอนที่ 7 การสรุป/เขียนรายงาน รายละเอียดปรากฏดัง แผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม. 2557, น.10)

ขั้นตอนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม จะดำเนินการในรอบ 1 ปี เมื่อประเมินผลแล้วให้นำผลสำเร็จ ปัญหา อุปสรรค มาพิจารณาแล้วนำไปปรับปรุง แผนงานพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมในรอบปีต่อไป โดยมีขั้นตอนการพัฒนา รายละเอียดปรากฏดัง แผนภูมิ 3

กิจกรรม	ระยะเวลา	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1. การชี้แจงสร้างความเข้าใจและพัฒนาศักยภาพครูวิทยากร และศึกษาดูงาน		
1.1 ประชุมชี้แจงสร้างความรู้ความเข้าใจตระหนักในคุณค่าของคุณธรรม และทราบขั้นตอนและวิธีการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม	1 วัน (เดือนที่ 1)	ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้อง รับทราบและเข้าใจกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม
1.2 อบรมพัฒนาศักยภาพครูวิทยากร เพื่อทำหน้าที่วิทยากรในการประชุมระดมความคิด และเป็นที่ปรึกษาในการทำ กิจกรรมต่าง ๆ	2 วัน (เดือนที่ 1)	โรงเรียนมีครูวิทยากรของงานพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม
1.3 จัดประชุมอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพครูแกนนำและนักเรียนแกนนำโดยครูวิทยากรที่ได้รับการอบรมเป็นวิทยากรบรรยายนำ และหรือวิทยากรประจำกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมายและ ใช้สื่อการเรียนรู้	1 วัน (เดือนที่ 1)	โรงเรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับความแตกต่างของคุณธรรมจริยธรรม ค้นหาคุณธรรมอัตลักษณ์ และเข้าใจวิธีการออกแบบโครงการคุณธรรม ซึ่งโรงเรียนสามารถเริ่มงานพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม
1.4 โรงเรียนไปศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ด้านพัฒนาคุณธรรม	เดือนที่ 1-3	โรงเรียนได้เห็นรูปแบบ และวิธีปฏิบัติจริงของการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม เพื่อนำ ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมตามบริบทของโรงเรียน
2. การลงมือปฏิบัติทั้งโรงเรียน		
2.1 จัดทำ คุณธรรมอัตลักษณ์ และประกาศตารางคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนให้รู้ทั่วกัน	เดือนที่ 2-3	โรงเรียนประกาศเจตนารมณ์ในการร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม
2.2 วางแผนสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย โดยใช้แผนพัฒนาโรงเรียนเป็นเครื่องมือกำกับการปฏิบัติ	เดือนที่ 2-3	เกิดความร่วมมือกันในโรงเรียน

กิจกรรม	ระยะเวลา	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
2.3 จัดทำ โครงการคุณธรรม บูรณาการการ สร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมไว้ในชั้นเรียน/ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประพฤติตนเป็น แบบอย่างที่ดีแก่กันและกัน และพัฒนา สภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม	เดือนที่ 2-11	มีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมไว้ ในชั้นเรียน สภาพแวดล้อมโรงเรียน สะอาด สงบ น่าอยู่ และคนในโรงเรียน มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน
2.4 สร้างกลไกการขับเคลื่อนสู่เป้าหมาย	เดือนที่ 4-11	การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมมีเครื่องมือ ช่วยบรรลุเป้าหมาย
3. การนิเทศติดตามโรงเรียนคุณธรรม		
3.1 นิเทศครั้งที่ 1 มีจุดประสงค์ เพื่อเยี่ยมชม การดำเนินงาน กระตุ้นการมีส่วนร่วม และ ให้คำปรึกษาแนะนำ	1 วัน (เดือนที่ 3-6)	เกิดการกระตุ้นการมีส่วนร่วม ทั้งโรงเรียน
3.2 นิเทศครั้งที่ 2 มีจุดประสงค์เพื่อเยี่ยมชม ความก้าวหน้า ให้คำ ปรึกษาแนะนำ และร่วม ถอดบทเรียนความสำเร็จในการงานพัฒนา	1 วัน (เดือนที่ 8-10)	โรงเรียนได้รับคำ ปรึกษาแนะนำ เกี่ยวกับ โครงการคุณธรรมและ สรุปบทเรียนความสำเร็จ
4. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้		
4.1 เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (รอบ 6 เดือน)	1 วัน (เดือนที่ 6)	โรงเรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และได้ ข้อมูลความก้าวหน้าในการดำเนินงาน พัฒนาโรงเรียนคุณธรรม รวมทั้งปัญหา และแนวทางแก้ไข
4.2 เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ นำเสนอผลสำเร็จ/ผลการประเมินตามตัวชี้วัด (รอบ 12 เดือน)	1 วัน (เดือนที่ 11)	โรงเรียนนำเสนอผลงานความสำเร็จของ การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ทั้งโครงการ คุณธรรม กระบวนการพัฒนาโรงเรียน และบทเรียนที่ได้รับ
5. การประเมินผล		
5.1 สรุปผลงานการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม โดยถอดบทเรียนผลงานความสำเร็จ โครงการงาน คุณธรรม ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น	เดือนที่ 11	โรงเรียนทราบผลงานความสำเร็จ ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยความสำเร็จ

กิจกรรม	ระยะเวลา	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
5.2 ประเมินผลการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม โดยรวบรวมตัวชี้วัดของโครงการคุณธรรมและตัวชี้วัดในกระบวนการทำงาน เพื่อใช้ในการประเมินผลภาพรวม	เดือนที่ 11	- เกิดโรงเรียนคุณธรรม โดยมีร่องรอยหลักฐานการเป็นโรงเรียนคุณธรรม - นำผลประเมินไปปรับปรุงแผนรอบต่อไป
6. ประชาสัมพันธ์ผลงาน		
6.1 ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลงาน	เดือนที่ 1-11	โรงเรียนเป็นที่รู้จัก
6.2 เตรียมความพร้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพัฒนาคุณธรรม	เดือนที่ 11	โรงเรียนได้รับการยอมรับเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพัฒนาคุณธรรม

แผนภูมิที่ 4 แสดงขั้นตอนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (ศูนย์โรงเรียนคุณธรรมมูลนิธิยุวสถิรคุณ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. 2560, น.11)

ตัวอย่างคุณธรรมอัตลักษณ์ รายละเอียดปรากฏดัง แผนภูมิที่ 4

คุณธรรมเป้าหมาย	พฤติกรรมบ่งชี้/ข้อปฏิบัติ (จำแนกตามกลุ่ม)		
	ผู้บริหาร	ครู	นักเรียน
ความซื่อสัตย์	-จัดซื้อจัดจ้างโปร่งใส -พิจารณาความดีความชอบ -อย่างเป็นธรรม	-เข้าสอนตรงเวลา -ไม่เอาเวลาราชการไปทำ -ประโยชน์ส่วนตัว	-ไม่ลอกการบ้าน -ไม่โกหก ไม่พูดเท็จ
ความรับผิดชอบ	-มีความประพฤติดี -เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ -ผู้ใต้บังคับบัญชา	- สอนให้นักเรียนรู้จักคิด -วิเคราะห์ รู้จักการแก้ -ปัญหาด้วยตนเอง	- ช่วยผู้ปกครองทำ งาน -บ้านทุกวัน - แต่งกายถูกระเบียบของ -โรงเรียน
ความพอเพียง	-มีแผนการใช้เงิน -ที่ประหยัด พอเพียง	-ใช้จ่ายสมฐานะ -ใช้สื่อการสอนร่วมกัน -อย่างคุ้มค่า	-ใช้จ่ายอย่างประหยัด -อดทน เสียสละเพื่อ -ส่วนรวม

แผนภูมิที่ 4 แสดงพฤติกรรมบ่งชี้/ข้อปฏิบัติ ตามคุณธรรมเป้าหมาย (ศูนย์คุณธรรม. 2557, น.29)

เกษม วัฒนชัย. (2557, น.29) กล่าวว่า แนวปฏิบัติในการขับเคลื่อนสู่โรงเรียนคุณธรรม นั้นกระทำ ได้ดังนี้

1. ตั้งคณะกรรมการคุณธรรม จริยธรรมประจำโรงเรียน เพื่อทำหน้าที่กำหนดแผนงาน คุณธรรม จริยธรรม ตลอดทั้งปี และควบคุมดูแลให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดนั้น รวมทั้งดำเนินการปรับปรุง แก้ไข แผนการปฏิบัติให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

2. จัดให้มีแผนงานการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม โดยดำเนินการดังนี้

2.1 สร้างบรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการให้การศึกษา อบรม และการปฏิบัติเรื่องจริยธรรม ได้แก่

2.1.1 คณะครูร่วมกันประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน

2.1.2 ชี้แจง กระตุ้นโน้มน้าวให้นักเรียนมีความเข้าใจและเห็นว่าการประพฤติตน ตามแนวทางของจริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความดี ยิ่ง ไม่เป็นสิ่งที่น่าละอายเพราะสิ่งที่น่าละอายนั้นคือการทำ ความชั่ว

2.1.3 ตั้งกลุ่มหรือชุมชน จริยศึกษาขึ้นในโรงเรียน

2.2 จัดให้มีการอบรมจริยธรรมโดยต่อเนื่องในโรงเรียน ผู้ให้การอบรม ได้แก่

2.2.1 พระสงฆ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิ

2.2.2 ผู้บริหารโรงเรียน

2.2.3 ครูประจำชั้น และครูเวรประจำวัน

3. จัดให้มีแผนงานควบคุมความประพฤติ เช่น

3.1 ผู้ใดประพฤติผิดจริยธรรมหรือละเลยต้องถูกลงโทษตามควรแก่กรณีอย่าง เคร่งครัด

3.2 ผู้ใดประพฤติดีเด่นด้านจริยธรรม ต้องยกย่องสรรเสริญให้เกียรติผู้นั้นอย่างดี

คุณธรรม จริยธรรมที่สังคมคาดหวัง คุณธรรม จริยธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการอยู่ ร่วมกัน ในสังคมของมนุษย์ หากสังคมใดที่คุณธรรม จริยธรรมเสื่อมโทรมย่อมก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย ในแต่ละสังคมย่อมมีความคาดหวังต่อพฤติกรรมในสังคม ซึ่งจะต้องเตือนสติในการทำความดี ดังนี้

1. คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ

การปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนัก และปลูกจิตสำนึก ในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตยพัฒนาคนโดยใช้คุณธรรม เป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่ เชื่อมโยงของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนาและ สถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดีมีความรู้ และอยู่ดีมีสุข เพื่อให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ สามารถนำไปสู่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้กำหนด คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ (อรศญา จวนทองรักษ์. 2552, น.64) ดังนี้

1.1 ความขยัน

ขยัน คือ ความตั้งใจเพียรพยายาม ทำหน้าที่การงานอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ อุตทน

ความขยันต้องปฏิบัติควบคู่กับการใช้สติปัญญาแก้ปัญหา จนเกิดผลสำเร็จ

ผู้ที่มีความขยัน คือ ผู้ที่ตั้งใจทำงานอย่างจริงจัง ต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกที่ควร เป็นคนสู้งานมีความพยายามไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรค รักงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างแท้จริง

1.2 ความประหยัด

ประหยัด คือ การรู้จักเก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของแต่พอควร พอประมาณ ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ฟุ้งเฟ้อ

ผู้ที่มีความประหยัด คือ ผู้ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ เรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ เก็บออมถนอมใช้ทรัพย์สินสมบัติสิ่งของอย่างคุ้มค่า รู้จักทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของตนเองอยู่เสมอ

1.3 ความซื่อสัตย์

ซื่อสัตย์ คือ ประพฤติตรงไม่เอินเอียง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มีความจริงใจ ปลอดจากความรู้สึกลำเอียง หรืออคติ

ผู้ที่มีความซื่อสัตย์ คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรงทั้งต่อหน้าที่ ต่อวิชาชีพ ตรงต่อเวลา ไม่ใช่ใช้เล่ห์กลคดโกง ทั้งทางตรงและทางอ้อม รับผิดชอบต่อตนเองปฏิบัติอย่างเต็มที่ ถูกต้อง

1.4 ความมีวินัย

มีวินัย คือ การยึดมั่นในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติซึ่งมีทั้งวินัยในตนเอง และวินัยต่อสังคม

ผู้ที่มีวินัย คือ ผู้ที่ปฏิบัติตนในขอบเขต กฎระเบียบของสถานศึกษา สถาบัน องค์กร สังคมและประเทศ โดยที่ตนเองยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็มใจและตั้งใจ

1.5 ความสุภาพ

สุภาพ คือ เรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อม มีกิริยามารยาทที่ดีงาม มีสัมมาคารวะ ผู้ที่มีความสุภาพ คือ ผู้ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ตามสถานภาพ และกาลเทศะ ไม่ก้าวร้าวรุนแรง หรือวางอำนาจข่มผู้อื่นทั้งโดยวาจาและท่าทาง แต่ในเวลาเดียวกันยังคงมีความมั่นใจในตนเอง เป็นผู้ที่มีมารยาท วางตนเหมาะสมตามวัฒนธรรม

1.6 ความสะอาด

สะอาด คือ ปราศจากความมัวหมองทั้งทางกาย ใจ และสภาพแวดล้อมมีความผ่องใส เป็นที่เจริญตา ทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น

ผู้ที่มีความสะอาด คือ ผู้ที่รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อมถูกต้องตามสุขลักษณะ ฝึกฝนจิตใจมิให้ขุ่นมัว มีความแจ่มใสอยู่เสมอ

1.7 ความสามัคคี

สามัคคี คือ ความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกัน ร่วมใจกัน

ปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามที่ต้องการ เกิดงานการอย่างสร้างสรรค์ ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน เป็นการยอมรับความแตกต่างความหลากหลายทางความคิด หลากหลายในเรื่องเชื้อชาติ ความกลมเกลียวในลักษณะเช่นนี้ เรียกอีกอย่างว่าความสมานฉันท์

ผู้ที่มีความสามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตน ทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลังช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้การงานสำเร็จลุล่วง สามารถแก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้ที่มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่าง หลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิดความเชื่อ พร้อมทั้งจะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ

1.8 ความมีน้ำใจ

มีน้ำใจ คือ ความจริงใจที่ไม่เห็นแก่เพียงตนเอง หรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่ ในความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุข ของคนอื่น และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน

ผู้ที่มีน้ำใจ คือ ผู้ให้ และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น เข้าใจเห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหา หรือสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน

2. คุณลักษณะที่ดีของคนไทยที่พึงประสงค์

คุณลักษณะที่พึงประสงค์สำหรับคนไทย ในงานวิจัยของสุวิมล ว่องวานิช และคณะเรื่อง “โครงการเร่งสร้างคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชนไทย” กล่าวว่า คุณลักษณะที่ดีของคนไทยที่พึงประสงค์ ซึ่งกำหนดในมาตรฐานการศึกษา คือ คุณธรรม และจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และพลโลก โดยคนไทยต้องมีการดำเนินชีวิตโดยกายสุจริต วาจสุจริต และมโนสุจริต และหากยึดชุดคุณธรรมระดับบุคคลเพื่อมุ่งความสำเร็จของส่วนรวม ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จากการวิเคราะห์ ไกรยุทธ อีรตนาคินันท์ ซึ่งใช้เป็นกรอบในงานวิจัยของสุวิมล ว่องวานิช และนางลักษณ์ วิรัชชัย พบว่า คุณธรรมระดับบุคคล ซึ่งหมายรวมถึงเด็กและเยาวชนไทย เพื่อความสำเร็จในการดำเนินชีวิต มี 3 ด้าน ดังต่อไปนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2550, น.3-4)

2.1 คุณลักษณะด้านคุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่เป็นสภาพความดีงาม ในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย 4 ชุด ได้แก่

2.1.1 คุณธรรมที่เป็นปัจจัยแรงผลักดัน หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยเร่งรัดให้การกระทำใด ๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ เช่น ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน ความสามารถในการพึ่งตนเอง และความมีวินัย

2.1.2 คุณธรรมที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยง หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยเร่งรัดให้การใด ๆ

ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้อย่างต่อเนื่อง เช่น ฉันทะ สัจจะ ความรับผิดชอบ ความสำนึกในหน้าที่ และความกตัญญู

2.1.3 คุณธรรมที่เป็นปัจจัยเหนี่ยวรั้ง หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยยึดประวิงหรือตักเตือนให้กระทำการใด ๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ เช่น ความมีสติและรอบคอบ และความตั้งใจที่ดี

2.1.4 คุณธรรมที่เป็นปัจจัยสนับสนุน หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยส่งเสริมให้กระทำการใด ๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ เช่น ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อกัน ความเอื้อเฟื้อต่อกัน ความไม่เห็นแก่ตัว ความไม่เอาเปรียบผู้อื่น ความอะลุ่มอล่วย ถ้อยทีถ้อยอาศัย

2.2 คุณลักษณะด้านสังคม หมายถึง คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสังคม และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ความมีกิริยามารยาท การปรับตัว การตรงต่อเวลา ความสุภาพ ความมีสัมมาคารวะ การพูดจาไพเราะ ความอ่อนน้อมถ่อมตน

2.3 คุณลักษณะด้านการเรียนรู้ หมายถึง คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหาความรู้ การทำความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ เช่น ความใฝ่รู้ใฝ่เรียน ความรักโรงเรียน และความรักการอ่าน

3. พฤติกรรมตามความคาดหวังของกลุ่มบุคคล

ฉันทนา โรจนบุรณาวงศ์ (2552, น.36) ได้สรุปแนวคิดของหน่วยงาน นักวิชาการต่าง ๆ แบ่งพฤติกรรมตามความคาดหวัง ของกลุ่มบุคคล สามารถแบ่งได้ 3 ลักษณะพฤติกรรม คือ พฤติกรรมต่อตนเอง พฤติกรรมต่อผู้อื่น และพฤติกรรมต่อสังคม ดังนี้

3.1 พฤติกรรมต่อตนเอง

3.1.1 มีความรู้ความเข้าใจเรื่องคุณธรรม จริยธรรมอย่างมีเหตุผล และเข้าใจกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ขยายขอบเขตกว้างไปสู่สังคม

3.1.2 ปฏิบัติในกรอบมาตรฐานของศีลธรรมที่สังคมนั้นยอมรับได้อย่างสม่ำเสมอ ปฏิบัติตนตามระเบียบและหลักเบื้องต้น ของแต่ละศาสนา ควบคุมพฤติกรรมของตนเอง ให้อยู่ในขอบเขตที่ดีงาม

3.1.3 กล้ายอมรับความคิดและตั้งใจแก้ไขและพัฒนาให้ดีขึ้น

3.1.4 มีความมั่นคงในจิตใจ และภูมิใจในตนเอง

3.1.5 รู้จักจุดอ่อนจุดแข็งเกี่ยวกับอารมณ์ของตนเองเป็นอย่างดี

3.1.6 มีความสามารถในการปรับตัวและรู้จักวิธีผ่อนคลายตนเอง

3.1.7 มีความสุขในทางที่เหมาะสมได้

3.1.8 มีความมุ่งมั่นขยันและอดทนทุ่มเทในการทำสิ่งที่ยาก มีอุปสรรค หรือ ต้องใช้ระยะเวลานานให้สำเร็จได้ด้วยตนเอง แม้ไม่มีใครควบคุม

3.1.9 ซื่อสัตย์และรักความถูกต้อง

3.1.10 เก็บรวบรวมความรู้ จำแนกข้อมูลเพื่อใช้ตัดสินใจและประเมินค่าของสิ่งที่เรียนรู้ตามกฎเกณฑ์และมาตรฐานที่กำหนด

3.1.11 สามารถเลือกและยอมรับค่านิยมที่เหมาะสม ตัดสินความดี ความชั่ว ตลอดจนการยอมรับปฏิบัติตามพฤติกรรมต่าง ๆ โดยอาศัยเหตุผลของตนเอง

3.1.12 สามารถพึ่งตนเองได้ รู้จักแก้ปัญหาของตนเองได้ด้วยสติปัญญาและความเชื่อมั่นในตัวเอง

3.1.13 พัฒนาความสามารถของตน

3.1.14 มีคุณลักษณะในด้านความประหยัด มีวินัยมีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีเหตุผล มีลักษณะมุ่งอนาคต ความเป็นผู้นำ มีความรับผิดชอบ ไม่กังวลใจ มีความเชื่อมั่น ในอำนาจภายใน ของตนเอง

3.2 พฤติกรรมต่อผู้อื่น

3.2.1 มีความเข้าใจในการแสดงออกทางอารมณ์ของผู้อื่นได้

3.2.2 มีความเห็นใจ ไม่เกรงใจโดยปราศจากเหตุผล

3.2.3 มีความเมตตากรุณา รวมถึงการอยู่ร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย

3.2.4 ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันอย่างไม่เห็นแก่ตัว

3.2.5 เคารพในสิทธิของผู้อื่น

3.2.6 ควบคุมอารมณ์ทั้งทางสีหน้าและวาจา

3.2.7 แสดงมารยาท และวางตนให้เหมาะสมกับกาลเทศะ

3.2.8 มีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละ

3.3 พฤติกรรมต่อสังคม

3.3.1 จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม

3.3.2 รับผิดชอบต่อผู้อื่น สังคมและมนุษยชาติ ไม่ประพฤตินอกแนวทางที่จะก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคมภาพรวมทั้งในทางตรงและทางอ้อม

3.3.3 มีความพร้อมและเต็มใจที่จะเสียสละเวลาและผลประโยชน์ส่วนตัว เพื่อทำประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม

3.3.4 มีความยุติธรรมและรักความถูกต้อง

3.3.5 มุ่งมั่นที่จะพัฒนาและมีความพร้อมในการสร้างสรรค์สังคมให้มีสันติสุข

3.3.6 ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม

3.3.7 ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส

3.3.8 ช่วยสร้าง ป้องกันสาธารณสมบัติของชาติและเสียสละในการช่วยพัฒนาประเทศชาติได้

- 3.3.9 เสียสละเพื่อส่วนรวม และให้ความช่วยเหลือผู้อื่นอย่างเท่าเทียม
- 3.3.10 ประหยัด (ใช้สิ่งของและทรัพย์สินทั้งของตนเองและส่วนรวม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติ อย่างประหยัดและมีค่า)
- 3.3.11 มีส่วนร่วมในการนำความรู้ แนวทางหรือวิธีการใหม่ ๆ เข้าไปใช้ในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติ
- 3.3.12 ร่วมสร้างสรรค์และพัฒนากิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม
- 3.3.13 รวมกลุ่มที่มีอุดมการณ์เดียวกันที่ยอมทุ่มเทเสียสละเพื่อสร้างสิ่งที่ดีขึ้นในสังคม

จากที่กล่าวมา พอสรุปได้ว่า แนวปฏิบัติในการขับเคลื่อน สุโรงเรียนคุณธรรม หมายถึง การที่โรงเรียนดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมต่าง ๆ โดยความสมัครใจ และเต็มใจใช้กระบวนการมีส่วนร่วม กำหนดคุณธรรมเป้าหมาย จัดทำโครงการแก้ปัญหา และ มีการนิเทศติดตาม ประเมินผลและเสริมแรง เพื่อให้เกิดพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรมดังกล่าวข้างต้น เป็นพฤติกรรมที่สังคมคาดหวังให้ บุคคลแสดงต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม เพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

4. บริบทโรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดสกลนคร

1. ข้อมูลทั่วไป

โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ หมู่ที่ 5 บ้านไร่อ้อย ตำบลฉลุง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดสกลนคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และอยู่ห่างจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 ประมาณ 15 กิโลเมตร โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ เป็นโรงเรียนขนาดกลาง เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ 2- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2561 ผู้บริหารโรงเรียน 1 คน มีครู จำนวน 11 คน มีนักเรียน 159 คน โรงเรียนตั้งอยู่ในเขตวัดเจริญราษฎร์ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน ผู้ปกครองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนยางพารา ร้อยละ 85 รับจ้างทั่วไป ร้อยละ 15 มีรายได้ไม่พอจ่าย

ลักษณะของชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ มีประชากรประมาณ 2,000 คน สภาพสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท มีสภาพวิถีชีวิตอยู่ในครรลองของวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของศาสนาพุทธ และอิสลาม อันมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ยึดถือและปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยมีวัด และมีสยิดเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีทางศาสนา มีการปฏิบัติและประเพณีเกี่ยวข้องกับศาสนา ได้แก่ วันสารทไทย วันสงกรานต์ วันลอยกระทง งานบวช พิธี แต่งงาน งานศพ ใช้ภาษาถิ่นใต้ในการสื่อสาร เป็นหลัก ประชากรร้อยละ 95 นับถือศาสนาพุทธ และร้อยละ 5 นับถือศาสนาอิสลาม นักเรียนในเขตบริการมี จำนวน 2 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 4 บ้านหัวจักร-ทุ่งรีน มีประชากร 95 ครัวเรือน ประชากร 800 คน และหมู่ที่ 5 บ้านไร่อ้อย มีประชากร จำนวน 1,200 คน (โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์. 2560, น.5)

สภาพโดยทั่วไปของชุมชน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำสวนยางพารา และอาชีพรับจ้างทั่วไป สภาพเศรษฐกิจค่อนข้างยากจนรายได้เฉลี่ยต่อหัวประมาณ 25,000 บาท/ปี ชุมชนมีความสัมพันธ์ให้ความร่วมมือสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ กับสถานศึกษาค่อนข้างดีในด้านแรงงานและทรัพยากรอื่นๆ แต่มีส่วนร่วมในด้านการจัดการศึกษาน้อย

แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ ฐานการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 8 ฐาน ห้องจริยศึกษา ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องเรียนบูรณาการ อาคารสามประสาน อาคารเอนกประสงค์ โรงอาหาร อาคารเรียน บ่อเลี้ยงปลา แปลงเกษตร เครื่องเล่น

โรงเรียนเปิดทำการสอน 2 ระดับ คือ ระดับอนุบาล และระดับประถมศึกษา เปิดสอนตั้งแต่ ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ประสบผลสำเร็จ ได้รับการยกย่อง ได้แก่ 1.โครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทย 2557 -2559 และรักษาสภาพ ปีพ.ศ.2560-2562 2. สถานศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน O-NET สูงกว่าระดับประเทศ 3 ปีติดต่อกัน (2559-2561) 3. สถานศึกษาแบบอย่างการจัดการเรียนรู้และบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปีการศึกษา 2558 4. โรงเรียนนาร่อง โครงการลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ปีการศึกษา 2558 และ 5. โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ระดับทอง 6. โรงเรียนได้รับรางวัลเหรียญทอง ระดับประเทศ ประเภทการร้อยมาลัย ดอกไม้สด นักเรียนพิเศษเรียนร่วม (ป.1-ป.6) 4 ปีติดต่อกัน (2557-2561)

พื้นที่ของโรงเรียน บริเวณโรงเรียนมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 2 ไร่ 32 งาน

2. ข้อมูลด้านการบริหารจัดการ

2.1 ผู้อำนวยการโรงเรียน ชื่อ นายไพจิตร จิตต์โสภณ วุฒิการศึกษาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (กศ.ม.) การบริหารการศึกษา

2.2 วิสัยทัศน์

โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ นำความรู้ คู่คุณธรรม ก้าวทันเทคโนโลยี เสริมประสบการณ์สู่อาเซียน อนุรักษ์ความเป็นไทย ใส่ใจสิ่งแวดล้อม ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง จัดการศึกษาอย่างมีส่วนร่วม

2.3 พันธกิจ

2.3.1 จัดการศึกษาให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

2.3.2 พัฒนาผู้เรียนให้มีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี

2.3.3 พัฒนาระบบการบริหาร และการจัดการของโรงเรียนให้ตอบสนองภาระงานที่ปฏิบัติ

- 2.3.4 พัฒนาและส่งเสริมบุคลากรให้มีขวัญกำลังใจ สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 2.3.5 ส่งเสริมการเรียนรู้และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม
- 2.3.6 จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต
- 2.3.7 จัดหาเครื่องมือ วัสดุ สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยให้เพียงพอต่อการใช้ประโยชน์ ต่อการพัฒนาคุณภาพการปฏิบัติงาน
- 2.3.8 จัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย มุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยใช้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและก้าวสู่อาเซียน
- 2.3.9 จัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้
- 2.4 เป้าประสงค์
- 2.4.1 ผู้เรียนมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน และมีความรู้คู่คุณธรรม
- 2.4.2 ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างหลากหลาย จากกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 2.4.3 ครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้รับการพัฒนาสู่มาตรฐาน
- 2.4.4 โรงเรียนมีสภาพแวดล้อมสะอาด สงบ สวยงาม ร่วมรื้อน และเอื้อต่อการเรียนรู้
- 2.4.5 ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และก้าวสู่อาเซียน
- 2.4.6 องค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา
- 2.5 อัตลักษณ์ของสถานศึกษา
- รักการออม
- 2.6 เอกลักษณ์ของสถานศึกษา
- อนุรักษ์ความเป็นไทยด้วย “การร้อยมาลัยดอกไม้งาม”
- 2.7 อัตลักษณ์คุณธรรม 5 ด้าน
- 2.7.1 ด้านประหยัดอดออม
- 2.7.2 ด้านความพอเพียง
- 2.7.3 ด้านความกตัญญู
- 2.7.4 ด้านความซื่อสัตย์สุจริต
- 2.7.5 ด้านความรับผิดชอบ

5. โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียน คุณธรรม โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์

แผนงาน	การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ลักษณะโครงการ	โครงการต่อเนื่อง
หน่วยงานที่รับผิดชอบ	โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์
ผู้รับผิดชอบโครงการ	นายไพจิตร จิตต์โสภณ
งบประมาณ	20,000 บาท
ระยะเวลา	17 พฤษภาคม 2561 ถึง 20 มีนาคม 2562
	สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ กลยุทธ์ที่ 2 ปลูกฝังคุณธรรม ความสำนึกในการเป็นชาติไทย และวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1. หลักการและเหตุผล

คุณภาพผู้เรียนที่สังคมต้องการ ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนในพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และฉบับที่ 3 พ.ศ. 2553 มาตรา 6 ที่ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ (หมายถึง สุขกาย สุขใจ) สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการ ดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (หมายถึง เป็นคนดีของคนรอบข้างและสังคม)” นอกจากนี้ เพื่อให้ก้าวทันกระแสการเปลี่ยนแปลงในยุคที่ความรู้ และเทคโนโลยีเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว กระทรวงศึกษาธิการ ในยุคของการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 - 2561) ได้ประกาศ วิสัยทัศน์เกี่ยวกับคนไทยยุคใหม่ว่า คนไทยยุคใหม่ต้องได้เรียนรู้ตลอดชีวิต มีสติรู้ทันปัญหา รู้คิด มีสมรรถนะ และมีคุณธรรม มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ประเทศชาติ และเป็นพลเมืองดีของโลก ซึ่งสอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่ได้มุ่งพัฒนาให้ ผู้เรียนเป็นคนดี มีปัญญา (คนเก่ง) มีความสุข (คนมีน้ำใจให้แก่บ้านเมือง) มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และการประกอบอาชีพนอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดมาตรฐาน การศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมาตรฐานที่ 2 ได้เน้นให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และ ค่านิยมที่พึงประสงค์ ดังนั้น กระบวนการในการพัฒนาเด็กและเยาวชน จึงควรเน้นกระบวนการในการ จัดการศึกษา ภายใต้ความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากครอบครัว โรงเรียน องค์กรท้องถิ่น ซึ่งทั้งหมดเป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคมที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนา การประสานประโยชน์ที่เอื้อ

ต่อการพัฒนาเด็ก เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน และพัฒนาโรงเรียนให้เป็น “โรงเรียนคุณภาพ” และ “โรงเรียนคุณธรรม” ของชุมชน

โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาคน โดยเฉพาะเด็กในวัยเรียน ที่จะต้องได้รับการพัฒนาตั้งแต่เยาว์วัยในทุกด้าน เพื่อเป็นการเตรียมพื้นฐานที่ดีให้เด็ก ๆ ได้เจริญเติบโตเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพของประเทศ “การจัดการเรียน การสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา” ครูซึ่งเป็นผู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและความรู้ในตัวผู้เรียน การที่จะทำให้คนเป็นคนดีมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ได้นั้น ทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือช่วยกันในการส่งเสริมบทบาทครอบครัว องค์กรทางการศาสนา โรงเรียน ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคธุรกิจเอกชน อาสาสมัครและสื่อมวลชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อให้เป็นกลไกเกื้อหนุนให้คนไทยเป็นคนดี มีคุณธรรม มีระเบียบวินัย ซื่อสัตย์สุจริต มีความสามัคคี ความรักชาติ มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม และลดปัญหาทุจริตประพฤติมิชอบรวมทั้งมีส่วนสนับสนุนการสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตของประชาชนตลอดทุกช่วงอายุ โดยสร้างการปลูกจิตสำนึกในความรักชาติ และความเป็นไทยอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยเน้นการรณรงค์ ให้ ทุกฝ่ายในสังคม รวมทั้งส่งเสริมบทบาทอาสาสมัครในการกระตุ้นให้คนไทยมีระเบียบวินัย รู้จักหน้าที่ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความสามัคคี และความรักชาติ มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม ตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นไทย มีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมที่สำคัญ โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสงขลา เขต 2 เป็นโรงเรียนขนาดกลาง เปิดสอน 2 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา และระดับประถมศึกษา ปีการศึกษา 2561 มีนักเรียนทั้งสิ้น 159 คน มีข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา 12 คน สภาพชุมชนโดยรอบบริเวณโรงเรียนมีลักษณะเป็นชุมชนกึ่งเมือง อาชีพหลักของประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร และอาชีพรับจ้าง ก่อนดำเนินโครงการในปีการศึกษา 2561 จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาาร่วมกันกับคณะครู และผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ด้วยการประชุม สอบถามและการเยี่ยมบ้านนักเรียน รวมทั้งการสังเกตพฤติกรรมนักเรียน จากสภาพจริงที่เห็นอยู่เนืองๆ เช่นนักเรียน มาโรงเรียนสาย แต่งกายไม่ถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน ไม่ตั้งใจเรียน พุดจาไม่สุภาพ ชอบพูดโกหก แสดงกิริยาที่ไม่เหมาะสมในที่สาธารณะ ใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือย และจากสารสนเทศการรายงานผลตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ในปีการศึกษา 2560 พบว่า กลยุทธ์ที่ 2 ปลูกฝังคุณธรรม ความสำนึกในความเป็นไทย และวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีผลการประเมินอยู่ในระดับดี แต่ยังมีนักเรียนจำนวนไม่น้อยที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนด้านคุณธรรม จริยธรรม มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ หลายประการ เช่น มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความไม่มีระเบียบวินัย ไม่เคารพกฎกติกาของโรงเรียน ไม่มีจิตสาธารณะ ไม่ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง มีพฤติกรรมที่ไม่ซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น ขาดความกตัญญูกตเวที

ขาดความผิตชอบต่อหน้าที่ และไม่ปฏิบัติตามหลักเบื้องต้นของศาสนาที่ตนนับถือ (โรงเรียน วัดเจริญราษฎร์. 2560, น.44) และจากการสนทนากลุ่ม (Focus group) กับตัวแทนชุมชน ตัวแทน ผู้ปกครอง ตัวแทนครู ตัวแทนนักเรียน ถึงแม้เห็นว่าผลการประเมินของโรงเรียนเกี่ยวกับการปลูกฝัง คุณธรรม ความสำนึกในความเป็นไทย และวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีผลการประเมิน อยู่ในระดับดี แต่ทุกกลุ่มมีความคาดหวังที่จะเห็นนักเรียนโรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ ทุกคนมีคุณธรรม จริยธรรม มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้นเช่นรู้จักใช้ชีวิตอย่างพอเพียง มีนิสัยประหยัดอดออม มีความ รับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความกตัญญูกตเวทิตา นักเรียนมาโรงเรียนทันเวลา แต่ง กายถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน ตั้งใจเรียน พุดจาสุภาพ แสดงกิริยาจาที่เหมาะสม ใช้จ่ายเงินอย่าง ประหยัด เหล่านี้ถือว่าเป็นสาเหตุของปัญหาของโรงเรียนและสังคมซึ่งนับวันจะทวีคูณเพิ่มขึ้น

จากสภาพปัญหาข้างต้น ผู้บริหารได้ตระหนักถึงความมีคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน จึงได้ดำเนินงานโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียน คุณธรรม โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ ครอบคลุม 7 ตัวชี้วัดโรงเรียนคุณธรรมได้แก่ 1.มีอุดมการณ์ คุณธรรมในการพัฒนาในโรงเรียนคุณธรรม 2.มีกลไกและเครื่องมือในการปฏิบัติคุณธรรมจริยธรรม ร่วมกันทั้งโรงเรียน 3.มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ด้านความประหยัดอดออม ความพอเพียง ความ กตัญญู ความซื่อสัตย์สุจริตและความรับผิดชอบ ในโรงเรียนเพิ่มขึ้น 4. พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ลดน้อยลง 5.มีกระบวนการการมีส่วนร่วม และสร้างความรับผิดชอบจากผู้เกี่ยวข้องในโรงเรียน 6.มีองค์ความรู้ นวัตกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม และบูรณาการไว้ในชั้นเรียน 7.เป็นแหล่งเรียนรู้ด้าน คุณธรรม จริยธรรม และการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม 7ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การสร้างการรับรู้ และการยอมรับ ขั้นที่ 2 การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ ขั้นที่ 3 การกำหนดคุณธรรมอัต ลักษณ์ของโรงเรียน ขั้นที่ 4 การกำหนดวิธีบรรลुकุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน ขั้นที่ 5 ลงมือปฏิบัติ เพื่อบรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง (คุณธรรมอัตลักษณ์) ขั้นที่ 6 สร้างกลไกการขับเคลื่อนโรงเรียน คุณธรรม ขั้นที่ 7การสรุปเขียนรายงาน และกำหนดวิธีดำเนินงานให้บรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ของ โรงเรียน เช่น การจัดทำโครงการคุณธรรม การเป็นแบบอย่างที่ดีซึ่งกันและกัน การจัดสภาพแวดล้อม ที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม การบูรณาการคุณธรรมในการจัดการเรียนรู้ จากการดำเนินงานอย่าง ต่อเนื่องตลอด ปีการศึกษา ภายใต้ความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ส่งผลให้การประเมิน คุณภาพภายในสถานศึกษา ปีการศึกษา 2561 ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตัวบ่งชี้ที่ 2 ผู้เรียนมี คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ พบว่า โดยรวมมีคะแนนเฉลี่ย 3.90 ระดับคุณภาพอยู่ใน ระดับดีมาก จุดเด่น คือ ผู้เรียนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยผ่าน กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระ สอดแทรกการอบรมให้ความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรมในทุกโอกาสทุกสถานที่ มีการจัดทำโครงการคุณธรรมในทุกระดับชั้นเรียน มีการส่งเสริมและ เสริมแรงให้ครูและนักเรียนเป็นแบบอย่างที่ดีซึ่งกันและกัน มีการบันทึกคุณลักษณะของการเป็นลูกที่ดี

ของพ่อแม่ เป็นนักเรียนที่ดีของโรงเรียน นอกจากนี้โรงเรียนยังเน้นให้ครูมีการประเมินพฤติกรรมนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนลดน้อยลง พฤติกรรมที่พึงประสงค์ด้านความพอเพียง ความกตัญญู และความซื่อสัตย์สุจริตในโรงเรียนเพิ่มขึ้น

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อพัฒนาคุณภาพการดำเนินงาน ตามแนวทางโรงเรียนคุณธรรม 7 ตัวชี้วัด
- 2.2 เพื่อพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ของนักเรียน ด้านประหยัดอดออม ความพอเพียง ความกตัญญู ความซื่อสัตย์สุจริต และความรับผิดชอบ
- 2.3 เพื่อเสริมสร้างความพึงพอใจของนักเรียน ครู ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีต่อการดำเนินโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์

3. เป้าหมาย

3.1 เชิงปริมาณ

- 3.11 นักเรียนโรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ ร้อยละ 100 มีคุณธรรม จริยธรรม ด้านประหยัดอดออม ความพอเพียง ความกตัญญู ความซื่อสัตย์สุจริต และความรับผิดชอบ
- 3.12 นักเรียนโรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ ร้อยละ 100 ได้รับการพัฒนาให้มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลดลง

3.2 เชิงคุณภาพ

- 3.2.1 โรงเรียนสามารถดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมนักเรียน ตามแนวทางโรงเรียนคุณธรรม 7 ตัวชี้วัด ได้อยู่ในระดับดี
- 3.2.2 นักเรียนโรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ มีคุณธรรม จริยธรรมการประหยัดอดออม ความพอเพียง ความกตัญญู ความซื่อสัตย์สุจริต และ ความรับผิดชอบ อยู่ในระดับ ดี
- 3.2.3 นักเรียน ครู ผู้ปกครอง และคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีความพึงพอใจต่อการดำเนิน โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ อยู่ในระดับมาก

4.วิธีการดำเนินการ มีขั้นตอน/กิจกรรมในการดำเนินงาน

ขั้นเตรียมการ

1. ประชุมปรึกษาหารือ และสนทนากลุ่ม (Focus group) กับตัวแทนชุมชน ตัวแทนผู้ปกครอง ตัวแทนครู ตัวแทนนักเรียน รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหา เกี่ยวกับการมีคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

2. สสำรวจความพร้อมเกี่ยวกับทรัพยากรที่ต้องการในการดำเนินการตามโครงการ ทั้งด้านอาคารสถานที่ บุคลากร งบประมาณ รวมถึงระยะเวลาการดำเนินการ

3. ครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้ปกครองนักเรียน เข้าร่วมประชุม กำหนดแนวทางในดำเนินงาน/ขออนุมัติโครงการ

ขั้นดำเนินการปฏิบัติ

การดำเนินการตามโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ ได้แบ่งการดำเนินการออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การดำเนินการเพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับโครงการ มีความรู้ความเข้าใจถึงการดำเนินงานที่สอดคล้องและตรงกัน ผู้รายงานจึงมีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

1.1 ประชุมเตรียมแผนงานก่อนดำเนินการโครงการ ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย ครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้ปกครองนักเรียน เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ปัจจัยของโครงการ กระบวนการของโครงการ และประเมินพฤติกรรมของนักเรียน และการประเมินผลผลิตของโครงการ และแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการ คณะกรรมการดำเนินงานโครงการ

1.2 จัดเตรียมสถานที่ เช่น ปรับปรุงห้องจริยศึกษา ห้องเรียน อาคารเรียน อาคารประกอบ สวนหย่อม ตกแต่งภูมิทัศน์ให้สะอาด สงบ สวยงาม ร่มรื่น

1.3 จัดเตรียมบุคลากร เช่น ทำหนังสือเชิญผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ นายกองค้บริหารส่วนตำบลลุง เจ้าอาวาสวัดเจริญราษฎร์ ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และติดต่อประสานงานบุคคล เพื่อเป็นวิทยากรในการฝึกอบรมหรือให้ความรู้แก่บุคลากรในโรงเรียนและนักเรียน

1.4 จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เช่น คอมพิวเตอร์ แผ่นซีดีเกี่ยวกับคุณธรรม โทรทัศน์ จัดทำป้ายนิเทศ คุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน 5 ด้าน ฐานการเรียนรู้สนับสนุนคุณธรรมจริยธรรมจำนวน 5 ฐาน จัดทำแผ่นป้ายไม้ ป้ายไว้นิลเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมติดตามบริเวณ ต้นไม้ อาคาร และบริเวณอื่น ๆ ที่เหมาะสม

1.5 จัดเตรียมงบประมาณ เพื่อดำเนินกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน

ระยะที่ 2 ดำเนินการตามโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ ตามกระบวนการ 7 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างการรับรู้ และการยอมรับ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดฐานการเรียนรู้/วิธีบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 4.1 การจัดทำโครงการงานคุณธรรม

ขั้นตอนที่ 4.2 การเป็นแบบอย่างที่ดีซึ่งกันและกัน

ขั้นตอนที่ 4.3 การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม

ขั้นตอนที่ 4.4 การบูรณาการคุณธรรมในการจัดการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 5 ลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง (คุณธรรมอัตลักษณ์)

การเรียนรู้ตามฐานการเรียนรู้ 5 กิจกรรม คือ 1.กิจกรรมประหยัดอดออมโดยเปิดบัญชีสะสมเงินฝากกับธนาคารออมสิน 2.กิจกรรมเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน (ปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้/เลี้ยงปลาตุ๊ก) 3.กิจกรรมรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 4.กิจกรรมร้านค้าสหกรณ์โรงเรียน และ 5.กิจกรรมบูรณาการคุณธรรมในการจัดการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 6 สร้างกลไกการตรวจสอบขับเคลื่อนสู่โรงเรียนคุณธรรม

ขั้นตอนที่ 6.1 การสร้างการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 6.2 การส่งเสริมสนับสนุนและเสริมแรง

ขั้นตอนที่ 6.3 การกำกับนิเทศติดตาม

ขั้นตอนที่ 6.4 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 6.5 การประเมินผล

ขั้นตอนที่ 7 สรุปรายงานผล/ การประชาสัมพันธ์เผยแพร่

ระยะที่ 3 ดำเนินการประเมินผล การดำเนินการตามโครงการมีการประเมินผล การดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งการประเมินผล การดำเนินการจะประเมินทั้ง ก่อนดำเนินการ ในระหว่างดำเนินการตามกิจกรรมแต่ละกิจกรรม และประเมินหลังจากดำเนินการแล้วเสร็จทุกกิจกรรม โดยผู้ที่มีบทบาท หน้าที่ในการประเมินผล ได้แก่ คณะกรรมการบริหารโครงการ กรรมการดำเนินงานโครงการ ครู นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้ปกครองนักเรียน

ระยะเวลา กิจกรรม	ปีการศึกษา 2561											หมายเหตุ	
	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.		
-แบบอย่างที่ดีซึ่ง กันและกัน													
-การจัด สภาพแวดล้อม													
-บูรณาการ คุณธรรมในการ จัดการเรียนรู้													
6.5 เรียนรู้ฐาน การเรียนรู้ 5 กิจกรรม													
7. การขับเคลื่อน													
-การมีส่วนร่วม													
-การสนับสนุน/ เสริมแรง													
-การกำกับนิเทศ													
-แลกเปลี่ยนเรียนรู้													
-ประเมินผล													
-ปรับปรุง แก้ไข													
-สรุปรายงานผล/ ประชาสัมพันธ์													

7. ขอบข่ายของการดำเนินงาน

โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม
โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ ดำเนินการภายในโรงเรียนวัดเจริญราษฎร์โดยดำเนินโครงการต่อเนื่องมา
จนถึงปีการศึกษา 2561

8. งบประมาณ

8.1 งบประมาณ

8.1.1 งบสนับสนุนจากโรงเรียน 10,000

8.1.2 เงินสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลลุ่มปีละ 10,000 บาท

8.1.3 เงินบริจาคโดยมีวัตถุประสงค์ ตามโอกาสที่เหมาะสม

8.2 บุคลากร

8.2.1 ผู้บริหารโรงเรียนวัดเจริญราษฎร์

8.2.2 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนวัดเจริญราษฎร์

8.2.3 ครูและบุคลากรโรงเรียนวัดเจริญราษฎร์

8.2.4 พระภิกษุวัดเจริญราษฎร์ และพระภิกษุวัดม่วงค่อม

8.2.5 ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ตำบลลุ่ม

8.2.6 ผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่าโรงเรียนวัดเจริญราษฎร์

9. การประเมินผล

9.1 การสังเกต

9.2 การสัมภาษณ์

9.3 สอบถามความคิดเห็น

9.4 การติดตามผลความประพฤติและการปฏิบัติตนของนักเรียน

9.5 ผลพลอยได้(ผลกระทบ) ที่เกิดขึ้น

10. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

10.1 นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมตามที่ชุมชนต้องการ

10.2 ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความตระหนักและเห็นความสำคัญของโครงการ

10.3 ครูผู้สอนสามารถนำแนวทางพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

10.4 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ สูงขึ้น

10.5 บุคลากรในโรงเรียนเป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชน และองค์กร

10.6 โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมสนองนโยบายของต้นสังกัดได้อย่างเข้มแข็ง สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้

**รายละเอียดกิจกรรมการดำเนินโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนตามแนวทางการ
ดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์**

1. กิจกรรมประหยัดคอดอม

กิจกรรมออมทรัพย์ การรู้จักใช้จ่ายเงินที่ได้รับจากผู้ปกครอง ในแต่ละวันไม่นำไปซื้อสิ่งของที่ไม่จำเป็น ไม่จ่ายสุรุ่ยสุร่าย ทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย มีการวางแผนการใช้จ่ายเงินจนทำให้มีเงินบางส่วนเหลือเก็บในแต่ละวัน และประหยัดการใช้น้ำ ใช้ไฟฟ้า การรักษาของใช้ส่วนตัว ใช้ของส่วนร่วมอย่างประหยัด และรักษาให้คงสภาพดี ใช้อย่างคุ้มค่า

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนรู้จักวางแผนในการใช้จ่ายเงิน และมีวินัยในการใช้จ่ายเงิน
2. เพื่อส่งเสริมให้มีการออมเงินของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ
3. เพื่อให้นักเรียนรู้จักประหยัดน้ำ ประหยัดไฟฟ้าภายในโรงเรียนและที่บ้าน
4. เพื่อให้นักเรียนรู้จักใช้ของใช้ส่วนตัว และของใช้ส่วนรวมอย่างคุ้มค่า

การดำเนินกิจกรรม

ขั้นที่ 1 การสร้างการรับรู้และการยอมรับ

1. สร้างความรู้ความเข้าใจในการวางแผนการใช้จ่ายเงินในสิ่งที่จำเป็น และการจัดทำบัญชี รายรับ - รายจ่ายประจำวัน
2. สร้างข้อตกลง ในการออมเงิน ในแต่ละวันโดยเปิดบัญชีสะสมเงินฝากกับธนาคารออมสิน และร่วมวางแผนการ การใช้น้ำใช้ไฟ
3. สร้างความรู้เรื่องการใช้ น้ำ ใช้ไฟฟ้า อย่างประหยัด เพื่อลดภาวะโลกร้อน
4. สร้างความเข้าใจให้นักเรียนรู้จักใช้ของใช้ส่วนตัว และของใช้ส่วนรวมอย่างคุ้มค่า

ขั้นที่ 2 การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ

1. คัดเลือกนักเรียนแกนนำในการดำเนินงานกิจกรรมการออมเงิน และการใช้น้ำใช้ไฟฟ้า และแต่งตั้งครูแกนนำเป็นที่ปรึกษาการดำเนินกิจกรรม
2. ประชุมนักเรียนแกนนำเพื่อวางแผนการทำงาน กำหนดบทบาท และหน้าที่ของเจ้าหน้าที่และกำหนดปฏิทินปฏิบัติงานให้ชัดเจน

ขั้นที่ 3 การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

1. การพูดคุยสื่อสาร เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ ในการออมเงิน และมาตรการ การใช้น้ำใช้ไฟของโรงเรียน

2. การสร้างแกนนำ
3. การประชุมระดมสมอง
 - 3.1 กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกในการออมเงิน และการใช้น้ำ ใช้ไฟฟ้า
 - 3.2 กำหนดให้การประหยัด อดออม เป็นหนึ่งในคุณธรรมเป้าหมายของโรงเรียน

ขั้นที่ 4 การกำหนดวิธีบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

1. วางแผนการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการออมเงินในแต่ละวัน และการใช้น้ำ ใช้ไฟฟ้า
2. จัดทำกิจกรรมเสริม เช่น การทำโครงการคุณธรรมเกี่ยวกับการออมเงิน การประหยัดน้ำ ประหยัดไฟ การประดิษฐ์ของจากวัสดุเหลือใช้ เพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ด้วย การปฏิบัติจริง
3. พัฒนาศักยภาพ ครูแกนนำ นักเรียนแกนนำ โดยใช้วิทยากรภายนอกมาให้

ขั้นที่ 5 ลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง (คุณธรรมอัตลักษณ์)

1. กำหนดวิธีการในการออมทรัพย์
2. ส่งเสริมให้นักเรียนทุกคน ทุกชั้นออมทรัพย์ประจำวันอย่างน้อยวันละ 1 บาท
3. ให้นักเรียนและบุคลากรจัดทำบัญชีครัวเรือน
4. ส่งเสริมให้ครูเป็นแบบอย่างแก่นักเรียนให้ออมทรัพย์เดือนละ 100 บาทเป็นอย่างน้อย
5. จัดทำสมุดบันทึกการออมทรัพย์ของนักเรียนแต่ละคน
6. คัดเลือกนักออมประจำห้องเรียน เพื่อยกย่องการเป็นแบบอย่างที่ดี
7. กำหนดมาตรการ ประหยัดน้ำ ประหยัดไฟฟ้า
 - ปิดไฟฟ้า ปิดพัดลม ในเวลาพักเที่ยง
 - ปิดไฟทุกครั้งเมื่อไม่มีคนทำงานในห้องทำงาน ห้องเรียน
 - เปิดไฟเฉพาะดวงเท่าที่จำเป็น
 - เปลี่ยนหลอดไฟเป็นหลอดประหยัดพลังงาน
 - เครื่องใช้ไฟฟ้าต้องปิด และดึงปลั๊กออกทุกครั้งหลังใช้งาน
 - ปิดก๊อกน้ำให้สนิททุกครั้งหลังเปิดใช้งาน
 - ช่วยกันสอดส่องดูแลการรั่วไหลซึมของน้ำ
 - คัดแยกเอกสารที่ไม่ใช้งานไปใช้เป็นกระดาษ 2 หน้า
 - กระดาษสมุด นักเรียนต้องเขียนให้หมดหน้า

8. ส่งเสริมให้นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนทุกคนปฏิบัติตามมาตรการที่กำหนด

9. เปลี่ยนหลอดไฟเป็นหลอดประหยัดพลังงาน
10. สํารวจก๊อกน้ำที่ชำรุด เพื่อเปลี่ยนใหม่
11. มีแผนการตรวจเช็คและทำความสะอาดเครื่องใช้ไฟฟ้าทุกชนิดเพื่อให้สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
12. คัดเลือกครูแกนนำ และนักเรียนแกนนำ ที่เป็นแบบอย่างที่ดีในการประหยัดน้ำ ไฟฟ้าและประหยัดอุปกรณ์การเรียน อุปกรณ์สำนักงาน

ขั้นที่ 6 สร้างกลไกตรวจสอบการขับเคลื่อน

1. ประเมินพฤติกรรมนักเรียนขณะร่วมกิจกรรมการออมทรัพย์
2. ประเมินความพึงพอใจต่อกิจกรรมการออมทรัพย์
3. ประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติ ตามมาตรการประหยัดน้ำ -ประหยัดไฟฟ้า
4. ประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และผู้ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 7 การสรุปผล/รายงานผล

1. ครูผู้รับผิดชอบกิจกรรมประหยัด อุดออม สรุปผลการดำเนินกิจกรรม โดยทำแบบรายงานการจัดกิจกรรม และนำบัญชีรายรับ - รายจ่าย รายงานให้ผู้บริหารทราบ
2. ผู้รับผิดชอบ สรุปกิจกรรมประหยัดน้ำ ไฟฟ้า รายงานให้ผู้บริหารทราบ
3. นำผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนาต่อไป

2. ด้านความพอเพียง

กิจกรรมเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

กิจกรรมเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน เป็นการปลูกพืชผักสวนครัว เช่นปลูกผักคะน้า ผักกวางตุ้ง ผักบุ้ง ตะไคร้ พริก มะเขือ มะนาว และรั้วกินได้ เช่นปลูกโหระพา ตำลึง ดอกอัญชัน และเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนมีอาหารกลางวันที่มีคุณค่าทางโภชนาการบริโภคตลอดช่วงการศึกษา โดยใช้ผลผลิตทางการเกษตรที่ผลิตขึ้นภายในโรงเรียนมาประกอบอาหาร
2. เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และการเรียนรู้การปลูกพืชผักสวนครัว ปลูกผักคะน้า ผักกวางตุ้ง ผักบุ้ง ตะไคร้ พริก มะเขือ มะนาว และเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์
3. เพื่อสร้างรายได้และลดรายจ่ายในครอบครัว

การดำเนินกิจกรรม

ขั้นที่ 1 การสร้างการรับรู้และการยอมรับ

1. สร้างความรู้ความเข้าใจเชิงลึกเรื่องความพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เงื่อนไข ความรู้ และเงื่อนไข คุณธรรม
2. สร้างข้อตกลง ในการเพาะปลูก และเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์

ขั้นที่ 2 การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ

1. คัดเลือกนักเรียนแกนนำ และครูที่ปรึกษากิจกรรม เพื่อแต่งตั้งเป็น คณะทำงานดำเนินกิจกรรม

2. ประชุมคณะทำงาน ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 3 การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

1. การพูดคุยสื่อสาร เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยความ "พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน" บนเงื่อนไข "ความรู้" และ "คุณธรรม"

2. การสร้างแกนนำ การนำความรู้สู่การปฏิบัติจริง

3. การประชุมระดมสมอง

- 3.1 กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกเกี่ยวกับ"พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน" บนเงื่อนไข "ความรู้" และ "คุณธรรม"

- 3.2 กำหนดให้ ความพอเพียง เป็นหนึ่งในคุณธรรมเป้าหมายของโรงเรียน

ขั้นที่ 4 การกำหนดวิธีบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

1. วางแผนการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการปลูกพืชสวนครัว รั้วกินได้ และการเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์

2. จัดทำกิจกรรมเสริม เช่น การทำโครงการคุณธรรมเกี่ยวกับผักปลอดสารพิษ

3. พัฒนาศักยภาพ ครูแกนนำ นักเรียนแกนนำ โดยใช้วิทยากรภายนอกมาให้ความรู้การทำปุ๋ยชีวภาพ การเลี้ยงปลา

ขั้นที่ 5 ลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง (คุณธรรมอัตลักษณ์)

1. ผู้บริหารสร้างศรัทธาให้ครูและนักเรียนในโรงเรียนเห็นคุณค่าของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้ ศึกษาดูงานแก่ครู และนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

2. ให้ความรู้และบูรณาการการเรียนการสอน เรื่องแนวทางการดำเนินชีวิต ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3. กำหนดให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ปลูกพืชผักสวนครัว /เพาะเห็ด

4. กำหนดให้นักเรียนปลูกผักริมรั้วที่บ้าน เช่นปลูกโหระพา ตำลึง ดอกอัญชัน
5. จัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยการใช้โครงการคุณธรรมเพื่อสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ด้วยการ ค้นคว้าหาความรู้ ทักษะและประสบการณ์ด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้
6. ผู้บริหารให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการ/ด้านงบประมาณการเลี้ยงปลาตก
7. สนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น โรงเรือน บ่อน้ำ เมล็ดพันธุ์ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ เพื่อนำไปผลิตในโรงเรียน
8. ประสานชุมชน หน่วยงาน หรือองค์กรในท้องถิ่นให้มีส่วนร่วม (ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมลงทุน ร่วมประเมิน)

ขั้นที่ 6 สร้างกลไกตรวจสอบการขับเคลื่อน

1. กำกับติดตามการดำเนินงาน
2. ทดสอบความรู้ความเข้าใจของนักเรียนเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินกิจกรรม
3. ประเมินความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรม

ขั้นที่ 7 การสรุปผล/รายงานผล

ประเมินกิจกรรม และสรุปผลการดำเนินงาน พร้อมเสนอแนะแนวทางแก้ไขปรับปรุง

3. ด้านความกตัญญู

กิจกรรมรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 2 กิจกรรม

1. กิจกรรมวันสำคัญ

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนเป็นสิ่งสำคัญ ทางโรงเรียนเน้นการฝึกฝนและเพิ่มพูนให้นักเรียนเป็นคนดี คนเก่ง ผ่านกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา และวันสำคัญ ของไทย วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ วันไหว้ครู วันสารทไทย วันภาษาไทยแห่งชาติ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนานักเรียน และบุคลากรให้มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม
2. เพื่อให้นักเรียนและบุคลากรแสดงถึงความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
3. เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อบ้าน วัด โรงเรียน จากกิจกรรมที่ปฏิบัติ
4. เพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ

การดำเนินกิจกรรม

ขั้นที่ 1 การสร้างการรับรู้และการยอมรับ

1. สร้างความรู้ความเข้าใจเชิงลึกเรื่อง
2. สร้างข้อตกลง ในการเพาะปลูก และเลี้ยงปลาตกในบ่อซีเมนต์

ขั้นที่ 2 การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ

1. คัดเลือกนักเรียนแกนนำ และครูที่ปรึกษากิจกรรม เพื่อแต่งตั้งเป็นคณะทำงาน

ดำเนินกิจกรรม

2. ประชุมคณะทำงาน ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ขั้นเตรียมการ

1. ประชุมคณะครูเพื่อชี้แจงกำหนดแนวปฏิบัติ
2. ประชุมวางแผน การดำเนินงาน
3. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน

ขั้นดำเนินการ

1. ดำเนินงาน ตามแผนการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ดังนี้
 - 1.1 กิจกรรมแห่เทียนวันเข้าพรรษา
 - 1.2 กิจกรรมวันมาฆบูชา
 - 1.3 กิจกรรม วันวิสาขบูชา
 - 1.4 กิจกรรมวันอาสาฬหบูชา
 - 1.5 กิจกรรมวันสารทไทย
2. ดำเนินงาน ตามแผนการจัดกิจกรรมวันสำคัญของไทย ดังนี้
 - 2.1 กิจกรรมวันพ่อแห่งชาติ
 - 2.2 กิจกรรม วันแม่แห่งชาติ
 - 2.3 กิจกรรมวันไหว้ครู
 - 2.4 กิจกรรมวันภาษาไทยแห่งชาติ
3. ประสานชุมชน หน่วยงาน หรือองค์กรในท้องถิ่นให้มีส่วนร่วม (ร่วมคิด ร่วมวางแผน

ร่วมทำ ร่วมลงทุน ร่วมประเมิน)

ขั้นประเมินผล

1. กำกับติดตามการดำเนินงานแต่ละกิจกรรม
2. ทดสอบความรู้ความเข้าใจของนักเรียนเกี่ยวกับวันสำคัญ เมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินกิจกรรม
3. ประเมินความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรม

สรุปผล/รายงาน

1. รายงานผลกิจกรรม
2. นำรายงานผลการทำกิจกรรม มาทบทวนการปฏิบัติงาน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ครู และบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีได้
2. ครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
3. ครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. กิจกรรมการแสดงความเคารพพ่อแม่ และผู้ใหญ่

การแสดงความเคารพถือเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งอีกประการหนึ่งควบคู่กับสังคมไทยตลอดมา และผู้ที่มีมารยาทย่อมอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข การแสดงความเคารพมีหลายลักษณะ เช่น การประนมมือ การไหว้ การกราบ การคำนับ การถวายความเคารพ การที่จะแสดงความเคารพในลักษณะใดนั้น ต้องพิจารณาผู้ที่จะรับความเคารพด้วยว่าอยู่ในฐานะเช่นใด หรือในโอกาสใด แล้วจึงแสดงความเคารพให้ถูกต้องและเหมาะสม และการเชื่อฟังคำสอนของพ่อแม่ ผู้ปกครอง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักและเข้าใจในการปฏิบัติตนตามมารยาทไทยได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้นักเรียนมีกริยามารยาทดี พุดจาดี ประพฤติตนดี
3. เพื่อให้นักเรียนเป็นลูกที่ดีของพ่อ แม่ และเป็นศิษย์ที่ดีของครู
4. เพื่อให้นักเรียนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม

การดำเนินกิจกรรม

ขั้นเตรียมการ

1. ประชุมคณะครูเพื่อชี้แจงกำหนดแนวปฏิบัติ
2. ประชุมวางแผน การดำเนินงาน
3. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน

ขั้นดำเนินการ

1. คัดเลือกนักเรียนแกนนำ ครูแกนนำ ที่ไหว้ถูกต้อง และสวยงาม
2. ฝึกนักเรียนแกนนำ ครูแกนนำให้ไว้ให้เกิดความชำนาญ
3. จากนั้นแบ่งกลุ่มนักเรียน เพื่อให้ครูแกนนำ และนักเรียนแกนนำสอนให้

สมาชิกในกลุ่มให้ไหว้ถูกต้อง สวยงาม จนเกิดความชำนาญ

4. ให้นักเรียนแกนนำ ออกมาสาธิตการไว้ในแบบต่าง ๆ หลังทำกิจกรรมหน้าเสาธง ทุกเช้าของวันพฤหัสบดี พร้อมเชิญชวนให้ทุกคนไหว้และทักทายสวัสดิกันทั้งโรงเรียน

5. นักเรียนทุกคนร่วมฝึกซ้อม

6. นักเรียนทำกิจกรรมน้องไหว้พี่ พี่ไหว้น้อง นักเรียนไหว้ครูทุกเช้าหลังกิจกรรมเข้าแถวเคารพธงชาติเสร็จสิ้นแล้ว จนกลายเป็นกิจวัตรประจำวัน

7. ผู้บริหาร ครู และบุคลากรในโรงเรียนปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน
ขั้นประเมินผล

1. กำกับติดตามการดำเนินงานแต่ละกิจกรรม

2. สังเกตพฤติกรรม

3. ประเมินความพึงพอใจในการฝึกปฏิบัติ

สรุปผล/รายงาน

1. รายงานผลกิจกรรม

2. สรุปผลการฝึกปฏิบัติ เพื่อหาข้อบกพร่องจากการปฏิบัติ และพัฒนาให้ดีขึ้น

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. นักเรียนเป็นที่รักของผู้ที่พบเห็น

2. นักเรียนแกนนำในการฝึกมารยาทในโรงเรียน ปฏิบัติมารยาทไทยได้ถูกต้องสวยงาม

3. นักเรียนเข้าประกวดมารยาทไทยและได้รับรางวัลสร้างความภาคภูมิใจแก่ตนเองและ

โรงเรียน

4. ด้านความซื่อสัตย์สุจริต

กิจกรรมเด็กที่ต้องซื่อสัตย์

ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 2 กิจกรรม

1. กิจกรรมเด็กที่ต้องซื่อสัตย์

ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นคุณธรรมพื้นฐานที่สำคัญ มีความยึดมั่นในความสัตย์จริง ความถูกต้องดีงาม มีความซื่อตรงและมีเจตนาที่บริสุทธิ์ ประพฤติปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่นโดยชอบ ไม่คดโกง

วัตถุประสงค์

1. นักเรียนตระหนักและเห็นความสำคัญของการพูดความจริง

2. นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง เมื่อตนพูดความจริง ปฏิบัติตนถูกต้อง

3. เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนมีคุณธรรมอัตลักษณ์ด้านความซื่อสัตย์

การดำเนินกิจกรรม

ขั้นเตรียมการ

1. ประชุมคณะครูเพื่อชี้แจงกำหนดแนวปฏิบัติ
2. ประชุมวางแผน การดำเนินงาน
3. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน

ขั้นดำเนินการ

1. จัดเวทีแลกเปลี่ยนให้นักเรียนเสนอปัญหาเรื่องความซื่อสัตย์ในโรงเรียน
2. นักเรียนกำหนดวิธีการแก้ปัญหาแต่ละอย่าง โดยให้ครูเป็นที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำ
3. จัดกิจกรรมปลูกฝังและเสริมสร้างความซื่อสัตย์
 - 3.1 ตรวจสอบการเข้าเรียน –มาเรียนของนักเรียน
 - 3.2 ตรวจสอบการไม่ลอกการบ้านผู้อื่น/ทำการบ้านด้วยตนเอง
 - 3.3 ให้นักเรียนเล่าข่าวผู้ทำความดีซื่อสัตย์สุจริต
 - 3.4 ไม่มีการลักขโมย/พบของผู้อื่นให้คืน
 - 3.5 บันทึกการทำความดีต่อตนเอง ครอบครัว สังคม
4. ผู้บริหาร ครู และบุคลากรในโรงเรียนปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน

ขั้นประเมินผล

1. กำกับติดตามการดำเนินงานแต่ละกิจกรรม
2. สังเกตพฤติกรรม
3. ประเมินความพึงพอใจในการฝึกปฏิบัติ

สรุปผล/รายงาน

1. รายงานผลกิจกรรม
2. สรุปผลการฝึกปฏิบัติ เพื่อหาข้อบกพร่องจากการปฏิบัติ และพัฒนาให้ดีขึ้น

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. นักเรียนมาโรงเรียนทันเวลา ครูเข้า-ออก ชั้นเรียนตรงเวลา
2. นักเรียนไม่มีพฤติกรรมลอกการบ้านผู้อื่น
3. ทรัพย์สินของนักเรียน และของโรงเรียนไม่สูญหาย และไม่ถูกทำลาย
4. นักเรียนได้รับการยกย่อง ให้เป็นนักเรียนตัวอย่างด้านความซื่อสัตย์

2. กิจกรรมสหกรณ์โรงเรียน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสหกรณ์โดยการปฏิบัติจริง นอกจากจะเป็นการฝึกทักษะการเรียนรู้ระบบสหกรณ์แล้ว ยังส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย และฐานะทางเศรษฐกิจ อีกทางหนึ่งด้วย เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรับผิดชอบ มีนิสัยไม่ฟุ่มเฟือยรู้จักการประหยัดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อปลูกฝังความรู้พื้นฐานเรื่องสหกรณ์และฝึกให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง
2. เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนมีการวางแผนในการใช้จ่าย และการลงทุน
3. เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมาย
4. เพื่อให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริตในการซื้อขาย

การดำเนินกิจกรรม

ขั้นเตรียมการ

1. ประชุมครูชี้แจงนโยบาย และวางแผน
2. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน
3. จัดทำรายละเอียดปฏิบัติงาน

ขั้นดำเนินการ

- ระยะที่ 1 - รับสมัครสมาชิกผู้ถือหุ้น
- ประชาสัมพันธ์ นักเรียนเข้าใหม่
 - จัดทำทะเบียนสมาชิก
- ระยะที่ 2 - ส่งเสริมการขาย
- จัดทำบัญชีสินค้า
 - แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ / กำหนดเวลา เปิด - ปิด
 - การจัดซื้อและจำหน่ายสินค้า
 - การจัดทำบัญชี รับ - จ่าย
 - จัดทำงบดุล

ขั้นประเมินผล

1. นิเทศ ติดตาม และ ประเมินผลการดำเนินงาน
2. ประชุมสมาชิกภาคเรียนละครั้ง เพื่อดำเนินผลการดำเนินงาน และประชุมใหญ่เมื่อสิ้นปีการศึกษา ปันผลแก่สมาชิก
3. สรุปรายงานผลแก่สมาชิก

4. ประเมินความพึงพอใจในการให้บริการ เพื่อปรับปรุง และพัฒนาต่อไป

สรุปผล/รายงาน

1. รายงานผลกิจกรรม
2. สรุปผลการฝึกปฏิบัติ เพื่อหาข้อบกพร่องจากการปฏิบัติ และพัฒนาให้ดีขึ้น

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. โรงเรียนมีร้านค้าสวัสดิการบริการแก่ครูและนักเรียน
2. นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในหลักการของสหกรณ์ ใช้สหกรณ์เป็นแหล่งเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง รู้จักพึ่งตนเอง มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ได้ซื้อสินค้าที่ถูกและคุณภาพดี
3. นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียน โดยนำสินค้ามาจำหน่าย

5. ด้านความรับผิดชอบ

กิจกรรมบูรณาการคุณธรรมในการจัดการเรียนรู้

ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 4 กิจกรรม

1. โครงการงานคุณธรรม

กิจกรรมบูรณาการคุณธรรมในการจัดการเรียนรู้ การจัดทำโครงการคุณธรรม หรือโครงการความดี เป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการทำความดีมี คุณธรรมแบบเชิงรุก โดยให้ผู้เรียนที่เป็นเด็กและเยาวชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมการเรียนรู้ นี้เอง ผ่านเทคนิควิธีการเรียนรู้แบบโครงการ (Project Approach) โดยประเด็นที่เลือกทำโครงการ นั้นเกิดขึ้นมาจากความสนใจและความคิดริเริ่มของผู้เรียน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามความสนใจผ่านการปฏิบัติจริงด้วยโครงการคุณธรรม
2. เพื่อให้นักเรียนนำปัญหาในชีวิตจริงมาเรียนรู้ผ่านการทำโครงการ อันจะเป็นการเรียนรู้และพัฒนาทักษะชีวิต ด้วยกระบวนการทางปัญญา คิดแก้ปัญหาเชิงระบบ

การดำเนินกิจกรรม

ขั้นเตรียมการ

1. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน ครูและนักเรียนร่วมประชุมวางแผนการ ปฏิบัติงาน
2. กำหนดคุณธรรมที่ต้องการศึกษา
3. จัดทำปฏิทินการดำเนินงาน

ขั้นตอนการ

1. คณะกรรมการสร้างความตระหนัก ให้ความรู้เรื่องโครงการคุณธรรม
2. ให้นักเรียนนำเสนอ ปัญหาที่อยากแก้ ความดีที่อยากทำ
3. แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม ตามความสนใจ วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ พฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกและคุณธรรม
4. กำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ หรือคุณธรรมเป้าหมาย คือ คุณธรรมที่ทุกคนร่วมกันกำหนดขึ้นจากการคิดวิเคราะห์เพื่อใช้แก้ปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งดีๆ ให้เกิดขึ้นในโรงเรียน

ขั้นประเมินผล

1. กำกับติดตามการดำเนินงานแต่ละกิจกรรม
2. สังเกตพฤติกรรม
3. ประเมินความพึงพอใจในการฝึกปฏิบัติ

สรุปผล/รายงาน

1. รายงานผลกิจกรรม
2. สรุปผลการฝึกปฏิบัติ เพื่อหาข้อบกพร่องจากการปฏิบัติ และพัฒนาให้ดีขึ้น

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. นักเรียนได้รู้จักวิธีแสวงหาความรู้/ข้อมูล/การเรียนรู้
2. นักเรียนได้ฝึกทักษะกระบวนการทำงานด้วยตนเอง หรือร่วมทำงานเป็นกลุ่ม
3. นักเรียนได้พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และได้ฝึกทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

2. กิจกรรมค่ายคุณธรรม

กิจกรรมค่ายคุณธรรม การสร้างผู้นำและผู้ตามที่ดีด้านคุณธรรมเพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียน ให้เป็นพฤติกรรมที่บ่งชี้เชิงบวก และปลูกฝังส่งเสริม สนับสนุนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ให้แก่นักเรียนได้อย่างถาวร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมของศาสนา สร้างจิตสำนึกที่ดีงาม มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ
2. เพื่อให้นักเรียนนำหลักธรรมมาใช้เป็นแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ มีพฤติกรรมที่บ่งชี้เชิงบวก
3. เพื่อให้นักเรียนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น ในด้านความรับผิดชอบ

การดำเนินกิจกรรม

ขั้นเตรียมการ

1. สำรวจและศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา
2. ประชุมคณะกรรมการและผู้เกี่ยวข้องเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจ
3. จัดทำกิจกรรมและขออนุมัติ
4. แต่งตั้งคณะกรรมการผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรม

ขั้นดำเนินการ

1. ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์และเอกสาร
3. ดำเนินงานเข้าค่ายคุณธรรม

ขั้นประเมินผล

1. นิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล
2. ประเมินความพึงพอใจในการเข้าค่ายคุณธรรม

สรุปผล/รายงาน

1. สรุปรายงานผลกิจกรรม
2. เสนอผลการจัดค่ายคุณธรรมต่อผู้บริหารโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำผล

การดำเนินงานมาวิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรคการทำงานเพื่อพัฒนาและปรับปรุงงานต่อไป

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. นักเรียนเข้าร่วมค่ายคุณธรรมและทำกิจกรรมการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอย่างมีความสุข
2. นักเรียนประพฤติปฏิบัติตน ดำเนินชีวิต และเคารพกฎ เป็นแบบอย่างที่ดีงามทั้งในด้านความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต และความกตัญญู

3. กิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน ที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้โรงเรียนมีสภาพแวดล้อม ภูมิทัศน์ร่มรื่น เหมาะสมเป็นสถานที่เรียน
2. เพื่อให้อาคารเรียน บริเวณสถานที่ระเบียบเรียบร้อย สะอาด สวยงาม ปลอดภัย
3. เพื่อให้โรงเรียน มีบรรยากาศที่ดีต่อกัน มีการร่วมมือ และมีการเรียนรู้ร่วมกัน

การดำเนินกิจกรรม

ขั้นเตรียมการ

1. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน ครูและนักเรียนร่วมประชุมวางแผนการ ปฏิบัติงาน
2. จัดทำปฏิทินการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงแก้ไขสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

ขั้นดำเนินการ

1. พัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อม ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ปลอดภัย สะอาด สงบ ร่มรื่น สวยงาม

2. มอบหมายให้นักเรียน ได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

3. กิจกรรมต่าง ๆ ให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียน และในชุมชน ดังนี้

3.1 กิจกรรมปลูกไม้ดอกไม้ประดับในบริเวณโรงเรียน

3.2 กิจกรรมธนาคารขยะ

3.3 กิจกรรมห้องเรียน น่ารัก น่าดู น่ามอง

3.4 กิจกรรมห้องน้ำสะอาด

3.5 กิจกรรมสำรวจความปลอดภัยเครื่องใช้ไฟฟ้า ปลั๊กไฟ ในโรงเรียน

3.6 กิจกรรม Big Cleaning Day

4. กำหนดแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนที่ส่งเสริมคุณธรรม

5. จัดห้องจริยศึกษา/ห้องเรียนธรรมศึกษา/ให้มีวัสดุ อุปกรณ์พร้อมและเพียงพอ

6. จัดทำป้ายคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ทุกคนได้รับทราบ

7. จัดให้มีป้ายนิเทศให้ความรู้ในเรื่องวันสำคัญทางศาสนา

8. ให้นักเรียนนำเสนอผลงานหรือเผยแพร่กิจกรรมที่ทำให้ผู้อื่นรับทราบ

ขั้นประเมินผล

1. บันทึกการดำเนินการแต่ละกิจกรรม

2. ประเมินความพึงพอใจ ต่อสภาพบรรยากาศในโรงเรียน

สรุปและรายงานผล

1. นำผลการประเมินไปปรับปรุงเป็นระยะ ๆ

2. รายงานสรุปผลการดำเนินการเมื่อสิ้นสุดภาคเรียน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. นักเรียน ได้อยู่ในโรงเรียนที่มีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม สงบ สะอาด ร่มรื่น สวยงาม ปลอดภัย และได้เรียนรู้ถึงการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้อง

2. นักเรียนได้เรียนรู้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ดีตั้งแต่ในวัยเรียน

3. ทุกคนมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ด้วยบรรยากาศแห่งมิตรภาพ และให้เกียรติกัน
4. โรงเรียนมีมุมสงบสำหรับนักเรียน
6. บริเวณโรงเรียนมีความสะอาด สามารถเป็นแบบอย่างแก่ชุมชน

4. กิจกรรมการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมของศาสนา สร้างจิตสำนึกที่ดีงาม มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ
2. เพื่อให้ให้นักเรียนนำหลักธรรมมาใช้เป็นแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้
3. เพื่อให้ให้นักเรียนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น ในด้านความอดทน ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญู รั่วินัย ห่างไกลอบายมุข

การดำเนินกิจกรรม

ขั้นเตรียมการ

1. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน
2. ประชุมคณะกรรมการ เพื่อวางแผนการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

ขั้นดำเนินการ

1. ประสานงานกับเจ้าอาวาสวัดเจริญราษฎร์ เพื่อนำนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เข้าร่วมกิจกรรมกับทางวัดเจริญราษฎร์
2. จัดกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ดังนี้
 - 2.1 กิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระหน้าเสาธง
 - 2.2 กิจกรรมอบรมคุณธรรมวันศุกร์
 - 2.3 กิจกรรมสอบธรรมศึกษา
 - 2.4 กิจกรรมบำเพ็ญตนวันพระ
 - 2.5 กิจกรรมจิตอาสา
3. ให้นักเรียนนำเสนอผลงานหรือเผยแพร่กิจกรรมที่ทำให้ผู้อื่นรับทราบ

ขั้นประเมินผล

1. ประเมินพฤติกรรมนักเรียนขณะร่วมกิจกรรม
2. ประเมินความพึงพอใจต่อกิจกรรม

สรุปผล/รายงาน

1. รายงานผลการดำเนินกิจกรรม
2. นำผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนาต่อไป

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

พฤติกรรมที่พึงประสงค์ ด้าน ความประหยัตอบตออม ความพอเพียง ความกตัญญู ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ และการห่างไกลอบายมุข ของนักเรียนมีเพิ่มขึ้น

6. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับโครงการและการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งในการดำเนินโครงการ ผู้รายงานได้ศึกษาหลักการ แนวคิด หลักการและองค์ประกอบของการประเมินโครงการจากเอกสาร บทความ ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์มาใช้ โดยจำแนกเป็นหัวข้อที่สำคัญ ดังนี้

6.1 ความหมายของการประเมินและความหมายของโครงการ

เชาว์ อินใย (2553, น.4) ได้ให้ความหมายของการประเมิน หมายถึง กระบวนการพิจารณาตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่า มีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด โดยนำสารสนเทศหรือผลจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อช่วยในการตัดสินใจ ตีค่าผลการประเมินนั้น ๆ ว่า บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการ ส่วนคำว่าโครงการ หมายถึง ส่วนย่อยส่วนหนึ่งของแผนงาน ซึ่งประกอบด้วย ชุดของกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีระบบ มีการกำหนดทรัพยากรในการดำเนินงาน ระยะเวลาดำเนินงานไว้อย่างชัดเจน โดยออกแบบมา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการพิจารณาตัดสินคุณค่าโดยการค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากชุดกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีระบบมาประกอบการตัดสินใจ ตีค่าผลการประเมินการนั้นว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการ

พิสนุ พองศรี (2553, น.4) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า การประเมิน(Evaluation) หมายถึง กระบวนการตัดสินคุณค่าของสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยนำสารสนเทศ หรือผลจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ นอกจากความหมายของการประเมินมาจากภาษาอังกฤษคือ Evaluation แล้วยังมี คำว่า Assessment ซึ่งได้พบเสมอบางกรณีก็ใช้ในความหมายเดียวกัน โดยเฉพาะในหนังสือตำราของอเมริกันส่วนกลุ่มประเทศที่อยู่ในเครือจักรภพอังกฤษจะใช้ 2 คำนี้ ในความหมายที่แตกต่างกัน

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553, น.20 - 21) ให้ความหมายว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการใช้ดุลยพินิจ (judgment) และหรือค่านิยมและข้อจำกัดต่างๆ ในการพิจารณาตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยการเปรียบเทียบผลที่วัดได้กับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ไทเลอร์ (Tylerian. อ้างถึงใน พิซิต ฤทธิ์จรูญ. 2555, น.8) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่าเป็นการเปรียบเทียบผลลัพธ์ (outcome) ที่คาดหวังกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบการปฏิบัติหรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริงกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า

สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam. 2007 อ้างถึงใน พิซิต ฤทธิ์จรูญ. 2555, น.111) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่าเป็นวิธีการศึกษา หรือสืบค้นหาคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมินอย่างเป็นระบบการประเมิน จึงเป็นกระบวนการจัดหา นำเสนอสารสนเทศและนำมาประยุกต์ใช้ในการอธิบายและการตัดสินใจคุณค่าและคุณประโยชน์ในการตัดสินใจ หาทางเลือกที่เหมาะสมในการดำเนินโครงการ

จากความหมายของการประเมิน พอสรุปได้ว่า การประเมิน หมายถึง การตัดสินใจคุณค่าของสิ่งที่ต้องการศึกษา โดยอาศัยข้อมูลและเปรียบเทียบเกณฑ์ โดยการนำลักษณะสิ่งต่าง ๆ ที่ส่วนใหญ่มักเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ มาศึกษาพยายามตีค่าเป็นตัวเลข ให้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมขณะนั้น โดยใช้สภาวะต่าง ๆ เป็นเกณฑ์

ความหมายของโครงการ

ราชบัณฑิตยสถาน (2556,น. 270) ได้ให้คำจำกัดความของโครงการไว้ว่า โครงการ หมายถึง แผนหรือเค้าโครงการที่จะกำหนดไว้โครงการเป็นศัพท์ที่ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Project” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งหรือระดับหนึ่งของแผนงาน (Plan) บางตำราถือว่ามีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “Program” ซึ่งหมายถึง แผนงานที่มีรายละเอียดในการปฏิบัติงานชัดเจน

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556 ,น. 79-80) กล่าวว่า โครงการคือ ลักษณะของงานที่ไม่ใช่งานประจำ แต่จะเป็นงานสำคัญที่เกิดขึ้นตามความจำเป็นของสถานการณ์ในสังคมโดยจะต้องรับดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ภายในระยะเวลาและวงเงินงบประมาณที่ระบุไว้อย่างแน่นอน

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2559 ,น. 115) ได้ให้ความหมายของโครงการ หมายถึง แผนย่อยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนงานหรือเป็นกลุ่มของกิจกรรมที่จะดำเนินการในเวลาที่กำหนดไว้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของแผนงานที่ระบุไว้

สมคิด พรหมจ้อย (2552 ,น. 23) กล่าวว่า โครงการ (Project) คือ หน่วยของแผนงาน หรือกลุ่มของกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องและแต่ละกิจกรรมมีเป้าหมายเดียวกัน มีเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดของงาน มักจะเป็นงานพิเศษต่างจากงานประจำ โครงการจะประกอบไปด้วยงาน (Task) และกิจกรรม (Activity)

พิสณุ พองศรี (2553 ,น. 156) ได้บ่งชี้ถึง คำว่า “โครงการ” มีลักษณะเฉพาะที่จัดทำขึ้นเพื่อเสริมการดำเนินงานในสภาพปกติ โดยมีจุดมุ่งหมาย เป้าหมาย กิจกรรมและระยะเวลาสิ้นสุดที่แน่นอน และไม่ทำซ้ำซ้อนอีก ซึ่งอาจยกเว้น ถ้ามีการปรับให้ต่างจากเดิม จึงสรุปได้ว่า โครงการไม่ใช่

งานประจำตามปกติ ที่มีลักษณะเป็นโปรแกรมที่กำหนดไว้ ซึ่งช่วยเสริมงานปกติให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า โครงการ หมายถึง แผนงานที่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย กิจกรรม ระยะเวลาการดำเนินงาน งบประมาณ และผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้

6.2 ความหมายของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการ เป็นคำที่เกิดจากการรวมคำว่าโครงการ (Project) ซึ่งหมายถึง แผนหรือเค้าโครงที่กำหนดไว้และในบางตำรามีความหมายเช่นเดียวกับแผนงาน (Program) ซึ่งหมายถึง แผนงานที่มีรายละเอียดปฏิบัติงานที่ชัดเจน ส่วนคำว่า การประเมินหรือการประเมินผล (Evaluation) หมายถึง กระบวนการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อนำคำสองคำมารวมกันจึงเป็นศัพท์ทางวิชาการว่า การประเมินโครงการ (Project of Program Evaluation) จากการศึกษาพบว่า มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2556 ,น.664) ได้ให้ความหมายของการประเมิน หมายถึง การประเมินค่าหรือราคาเท่าที่ควรจะเป็น

มยุรี อนุমানราชธน (2556 ,น. 286) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง การออกแบบ การวิจัย และประเมินผล วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งผลสรุปการวิจัยที่มีความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นมากที่สุด สถานการณ์หนึ่ง ๆ

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2557 ,น.2) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการดำเนินโครงการว่า เป็นไปตามหลักเกณฑ์และขั้นตอนที่กำหนดไว้หรือไม่ มีปัญหาอะไรและบรรลุเป้าหมายหรือไม่

อนุวัติ คุณแก้ว (2555,น.13) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง การพิสูจน์ว่า โครงการได้ผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome) ตามที่คาดหวังหรือไม่มากนักน้อยเพียงใด มีปัญหาอุปสรรคเรื่องใดบ้าง

พิสนุ พงศ์ศรี (2553 ,น.168-169) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง การประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) หลังจากโครงการสิ้นสุดแล้ว อาจเป็นการสิ้นสุดตามช่วงระยะเวลาที่กำหนด กิจกรรม หรือสิ้นสุดระยะเวลาปีงบประมาณ เพื่อพิจารณาความสำเร็จของโครงการ อันนำไปสู่การตัดสินใจเลิกหยุด หรือดำเนินโครงการต่อโดยนำข้อมูลสารสนเทศมาปรับปรุงการดำเนินโครงการในโอกาสต่อไปถ้าไม่ยกเลิก

เกรียงไกร ต้นเจีย (2552 ,น.65) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล

อย่างเป็นระบบของการดำเนินโครงการ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการตัดสินใจคุณค่าของโครงการ ว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการมากน้อยเพียงใด และควรยุติหรือพัฒนาต่อไปอย่างไร

สรุปได้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการรวบรวม ตรวจสอบข้อมูลที่แสดงผลการดำเนินโครงการตั้งแต่ จุดเริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ เพื่อนำผลการประเมินโครงการไปปรับปรุงพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

6.3 ความสำคัญและประโยชน์ของการประเมินโครงการ

พิสนุ พงศ์ศรี (2553, น.36) ได้กล่าวว่า ความสำคัญของโครงการ ต้องเป็นระบบซึ่งมีความสำคัญ และจะช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ได้ดังนี้

1. เป็นแนวทางหรือ วิธีการที่จะนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่ต้องการ จะให้เกิดขึ้นในอนาคต อย่างเป็นระบบ โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกิจกรรมต่าง ๆ ไว้
2. ทำให้การกำหนดลำดับขั้นของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องทำให้อันเนื่อง สอดคล้องกัน อย่างเป็นประสิทธิภาพ ประหยัดทรัพยากรต่าง ๆ และมีประสิทธิผลได้
3. ทำให้เกิดการประสานกันระหว่างผู้ปฏิบัติงานหรือหน่วยงานปฏิบัติ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ให้กิจกรรมบางอย่างขาดหายไปหรือซ้ำซ้อนกัน
4. ทำให้เกิดการประเมินผลอย่างมีขั้นตอนและมีคุณภาพที่ดี ทำให้ได้สารสนเทศ จากการประเมินที่เป็นประโยชน์

อมรรัตน์ พิงนวม (2556, น.36) ได้กล่าวว่า ประโยชน์ของการประเมินโครงการช่วยให้ข้อมูล และสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนงาน และโครงการ ตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการ ตลอดจนตรวจสอบความเป็นไปได้ ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจน ทำให้ทราบข้อมูลที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการ ในด้านความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินโครงการและทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบผลการดำเนินงาน จุดเด่น จุดด้อยและนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556 ,น.93) ได้ให้ความสำคัญของการประเมินโครงการไว้ ดังนี้ การประเมินเป็นเครื่องมือของการรับรองคุณภาพในการบริหาร เพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องยอมรับ และน่าเชื่อถือมากขึ้น

การประเมินช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่มีคุณค่าสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องการประเมิน ช่วยให้เห็นสนับสนุนด้านเงินทุน ได้รับทราบปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงานของโครงการ โดยอาศัย หลักฐานเชิงประจักษ์จากสภาพการณ์ที่แท้จริง

การประเมินช่วยเป็นข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้รับบริการ ให้ทราบถึงข้อจำกัดปัญหาต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานเพื่อนำมาปรับปรุงโครงการ การประเมินช่วยให้ทราบถึงผลผลิตของโครงการทั้งในด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์

การประเมินช่วยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินโครงการตามลำดับก่อนหลังโดยสามารถจะทราบได้ว่าโครงการใดมีความจำเป็นเร่งด่วนกว่ากัน

จากความสำคัญและประโยชน์ของการประเมินโครงการ พอสรุปได้ว่า การประเมินโครงการมีความสำคัญต่อการกำหนดแผนงาน หรือโครงการของหน่วยงาน ถ้าโครงการได้รับ การประเมินผลอย่างมีระบบ และเป็นไปตามขั้นตอนย่อมมีส่วนสำคัญต่อความถูกต้อง และมีความเที่ยงตรงของผลการดำเนินงานโครงการ ซึ่งจะส่งผลต่อการตัดสินใจว่า การดำเนินงานของหน่วยงาน ควรจะได้รับการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาไปในทิศทางใด ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลกระทบต่อความอยู่รอดขององค์การ

6.4 ประเภทของการประเมินโครงการ

สมคิด พรหมจ้อย (2552, น.30-33) ได้แบ่งประเภทของการประเมินโครงการไว้ 3 ลักษณะดังนี้

1. แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการประเมิน แบ่งได้ 2 ประเภท คือ

- 1.1 การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation)
- 1.2 การประเมินผลสรุป (Summative Evaluation)

2. แบ่งตามหลักยึดในการประเมิน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

- 2.1 การประเมินโดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก
- 2.2 การประเมินที่อิสระไม่ยึดวัตถุประสงค์ของโครงการ

3. แบ่งตามลำดับเวลาที่ประเมิน แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

- 3.1 การประเมินก่อนเริ่มโครงการ (Pre - Evaluation)
- 3.2 การประเมินในระหว่างดำเนินงาน (Implementation Evaluation or

Process Evaluation)

3.3 การประเมินหลังดำเนินงาน

จักษวีชกร ศิริวรรณ (2554, น.79) กล่าวว่า การแบ่งประเภทการประเมินโครงการคงมิใช่เป็นการกำหนดเกณฑ์เด็ดขาด แต่จำเป็นต้องอาศัยเกณฑ์หลายชนิด มาจำแนกประเภท เช่น ใช้เวลาวัตถุประสงค์วิธีการและรูปแบบการประเมิน มาบ่งบอกถึงประเภทของการประเมิน ซึ่งในที่นี้อาจจำแนกการประเมินโครงการออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. การประเมินโครงการก่อนดำเนินการ (Preliminary Evaluation) เป็นการศึกษาวิเคราะห์และประเมินความเป็นไปได้ (Feasibility Study) ก่อนที่จะเริ่มโครงการใดโครงการหนึ่ง ซึ่ง

จะมีประโยชน์ในแง่การตัดสินใจว่าจะดำเนินโครงการต่อไปหรือไม่ อย่างไร โดยทำการศึกษาถึงสภาพแวดล้อมเชิงปฏิบัติการ(Operating Environment) ของโครงการ ความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า อันได้แก่ ชีตความสามารถ ประสิทธิภาพ และความพร้อมของบุคลากร เครื่องมือ งบประมาณและกระบวนการงบประมาณ รวมไปถึงสมรรถนะการบริหารจัดการ ทั้งยังพิจารณาถึงความเหมาะสมของกระบวนการที่จะนำมาใช้ในการบริหารจัดการโครงการ ตลอดจนปัญหา อุปสรรคและความเสี่ยง ของการดำเนินโครงการรวมถึงประสิทธิผลที่คาดว่าจะได้รับ แต่ในขณะเดียวกันยังมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการในด้านต่าง ๆ อาทิ การประเมินผลกระทบด้านสังคม (Social Impact Assessment, SIA) การประเมินผลกระทบด้านนิเวศ (Ecological Impact Assessment, EIA) การประเมินผลกระทบด้านเทคโนโลยี (Technological Impact Assessment, TIA) การประเมินผลกระทบด้านประชากร (Population Impact Assessment, PIA) การประเมินผลกระทบด้านนโยบาย (Policy Impact Assessment, POIA) การประเมินผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Impact Assessment) เป็นต้น

2. การประเมินระหว่างดำเนินโครงการ (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลเพื่อ การปรับปรุงกระบวนการบริหารจัดการ ผลที่ได้จากการประเมินระหว่างดำเนินโครงการนั้น อาจจะทำให้เกิดในระหว่างขั้นตอนการพัฒนาโครงการ ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objectives) ของโครงการเป็นไปอย่างสมผลยิ่งขึ้น การประเมินระหว่างดำเนินโครงการ อาจจะทำให้เกิดในระหว่างขั้นตอนการดำเนินโครงการ ซึ่งเรียกอย่างเจาะจงว่า Implementation Evaluation อย่างไรก็ดี การประเมินระหว่างดำเนินโครงการนี้ อาจเป็นการตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการว่าโครงการ ได้ถูกดำเนินการไปอย่างได้ผลดีหรือไม่ เพียงใด ซึ่งเรียกอย่างเฉพาะเจาะจงว่า Progress Evaluation

3. การประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ (Summative Evaluation) หรืออาจเรียกว่า การประเมิน ผลผลิต เป็นการประเมินผลรวม สรุปภายหลังจากสิ้นสุดการดำเนินโครงการในการรวมสรุปข้อมูล อันเกิดจากโครงการระยะยาวนั้น จะรวบรวมจากผลของการประเมินระหว่างดำเนินโครงการ (Formative Evaluation) ทำให้เห็นผลของการประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ (Summative Evaluation) ซึ่งผลรวมสรุป ที่ได้จะนำสู่การรายงานว่า โครงการ ได้บรรลุเป้าประสงค์ขององค์การ (Corporate Goals) หรือไม่อย่างไรตลอดจนการรายงานถึงสถานภาพของโครงการว่า ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวอย่างไร พบปัญหาหรืออุปสรรคอะไรในการดำเนินโครงการ เพื่อปรับปรุงกระบวนการบริหารจัดการโครงการ ของหน่วยงานให้ดียิ่งขึ้นในการดำเนินโครงการนี้ หรือโครงการอื่น ๆต่อไป

4. การประเมินประสิทธิภาพ (Efficiency Evaluation) เป็นการประเมินโครงการที่มุ่งเน้นตรวจสอบผลผลิตและกระบวนการได้มา ซึ่งผลผลิตและมุ่งที่จะทราบความสำเร็จหรือความล้มเหลว

รวมไปถึงความคุ้มค่าของการดำเนินโครงการนั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารโครงการหรือผู้ให้ทุนว่า จะยุติหรือขยายการดำเนินโครงการ ยิ่งไปกว่านั้นในปัจจุบันการประเมินประสิทธิภาพโครงการยังมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการประเมินประสิทธิภาพในโครงการนั้น เชื่อมโยงกับการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี หรือหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ในแง่ของประสิทธิภาพในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐกิจ ซึ่งถือเป็นแนวคิดกระแสหลักในการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management, NPM)

พิชิต ฤทธิจรูญ (2555, น.47) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีหลายประเภทขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนกประเภท เช่น จำแนกโดยใช้เวลา วัตถุประสงค์ วิธีการ และรูปแบบการประเมินบ่งบอก ถึงประเภทของการประเมิน ในที่นี้จะใช้เกณฑ์ในการจำแนกประเภทของการประเมินโครงการ 5 เกณฑ์

1. การจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน
2. การจำแนกตามหลักยึดในการประเมิน
3. การจำแนกตามลำดับเวลาของการดำเนินโครงการ
4. การจำแนกตามสิ่งที่ถูกประเมิน
5. การจำแนกผู้ประเมิน

จากประเภทของการประเมินโครงการ พอสรุปได้ว่า การแบ่งประเภทของการประเมินโครงการ สามารถแบ่งได้หลายประเภท ไม่มีการกำหนดเกณฑ์ตายตัว ขึ้นอยู่กับว่าจะยึดเกณฑ์ใดเป็นหลักและจำเป็นต้องอาศัยเกณฑ์หลายชนิด มาใช้ในการจำแนกประเภท ซึ่งอาจจะแบ่งเป็นการประเมินก่อนดำเนินโครงการ การประเมิน ระหว่างดำเนินโครงการ และการประเมินหลังดำเนินโครงการ

6.5 ขั้นตอนการประเมิน

สมคิด พรหมจ้อย (2552, น.43-48) กล่าวว่า ในการประเมินโครงการ ซึ่งถือเป็นการวิจัยรูปแบบหนึ่งมีระบบการดำเนินการประเมิน ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

1. วิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน : ประเมินอะไร

ในส่วนนี้เป็นการบรรยายโครงการเพื่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับโครงการที่มุ่งประเมิน ทำให้ผู้ประเมินโครงการนั้นมากยิ่งขึ้น มองเห็นกรอบแนวทางในการวางแผนการประเมิน เป็นประโยชน์ต่อการเขียนรายงาน ทั้งนี้ต้องวิเคราะห์ว่าโครงการมีความเป็นมาอย่างไร ลักษณะโครงการต่อเนื่อง หรือโครงการพิเศษวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ คือ อะไร รูปแบบของการบริหารโครงการเป็นอย่างไร ทรัพยากรโครงการมีอะไรบ้าง มีกิจกรรมเนื้อหาสาระและขั้นตอนในการดำเนิน โครงการอย่างไรบ้าง โครงการเริ่มต้นและสิ้นสุดเมื่อไร มีการกำหนดเกณฑ์ในการตัดสินใจ

ผลสำเร็จของ โครงการอย่างไร โครงการมีความเหมาะสมเพียงไร ในเรื่องของความชัดเจน เป้าหมาย ผลงาน และความเป็นไปได้ของโครงการ

2. ระบุหลักการและเหตุผลของการประเมิน: ทำไมต้องประเมิน

ในขั้นตอนนี้ต้องกล่าวถึงความจำเป็นของโครงการ ตลอดจนความจำเป็นและความสำคัญของการประเมินผลโครงการนี้ รวมถึงผลดีของการประเมินโครงการหรือผลเสียที่อาจจะเกิดขึ้น ถ้าไม่ได้ทำการประเมินผลโครงการ เป็นส่วนที่นำไปสู่การค้นคว้าเกี่ยวกับเหตุผลและความเป็นมาของโครงการ ที่ถูกประเมินว่าทำไมต้องมีการประเมินเพื่อทราบความก้าวหน้า ทราบผลของโครงการ ปัญหา อุปสรรคของโครงการ ฯลฯ ประเมินเพื่อใคร ผู้สนับสนุนโครงการ ผู้ดำเนินโครงการหรือผู้เกี่ยวข้องและจะนำผลของการประเมินไปใช้อย่างไร เพื่อปรับปรุงพัฒนาโครงการ บริหารตัดสินใจ ยุบ หรือต่อ โครงการ ฯลฯ

3. กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน: ประเมินเพื่ออะไร

วัตถุประสงค์ของการประเมินเป็นกรอบหรือทิศทางให้ทราบว่า การประเมินครั้งนี้มุ่งศึกษา มุ่งประเมินในด้านใดบ้าง จะเป็นการควบคุมทิศทาง การเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดของการประเมินโครงการนั้น มุ่งให้ได้ข่าวสารหรือข้อมูลที่เชื่อถือได้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหารหรือองค์กร ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการตั้งวัตถุประสงค์ของการประเมินจะต้องเขียนอย่างชัดเจน และให้ทิศทางในการประเมิน ต้องตรงกับความต้องการ ใช้ผลการประเมินของผู้บริหารโครงการ และผู้ที่เกี่ยวข้อง เฉพาะเจาะจงวัดได้ ประเมินได้ เป็นปรนัย และเป็นที่ยอมรับของผู้ที่ถูกประเมิน ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินบ่อยครั้งที่ได้ใช้แบบจำลอง การประเมินเป็นกรอบในการกำหนดวัตถุประสงค์ในการประเมิน ตัวอย่างการกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน เช่น เพื่อประเมินปัจจัยเบื้องต้นของโครงการ เพื่อประเมินการบริหารโครงการ เพื่อประเมินกระบวนการดำเนินงานของโครงการ เพื่อประเมินผลการดำเนินงาน และผลกระทบของโครงการ

4. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และแนวทางในการประเมิน: มีแนวคิดทฤษฎีอะไรบ้าง

เป็นการศึกษาถึงแนวคิด หลักการ ทฤษฎี แนวทางในการประเมินแบบจำลอง การประเมินรูปแบบต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นกรอบในการประเมิน ตลอดจนศึกษากรณีตัวอย่างงานประเมิน ที่ทำการประเมิน โครงการที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน ซึ่งจะทำให้เห็นการประเมินโดยเฉพาะนักประเมินมือใหม่ เห็นแนวทาง ในการดำเนินงานประเมินได้ชัดเจนมากขึ้น

5. ออกแบบการประเมิน: จะประเมินอย่างไร

ในขั้นนี้เป็นการกำหนดกรอบแนวทางการประเมินในรายละเอียดว่าตัวแปรหรือข้อมูลที่ต้องการศึกษามีข้อมูลด้านใดบ้าง จะสุ่มตัวอย่างอย่างไร เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งใด มีแนวทางการวัดอย่างไร และจะวัดด้วยเครื่องมือประเภทใด จะนำข้อมูลมาวิเคราะห์อย่างไร และตัดสินใจผลการประเมินด้วยเกณฑ์อะไร

6. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน: เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมีอะไรบ้าง

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมีหรือยัง จะใช้เครื่องมือที่มีอยู่แล้ว หรือจะต้องสร้างใหม่ ถ้าสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะต้องสร้างให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ ของการประเมิน ข้อคำถามควรเฉพาะเจาะจง เป็นปรนัย ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา ทดลองใช้และตรวจสอบคุณภาพ ขั้นพื้นฐานของเครื่องมือ เช่น ดัชนีความเที่ยง ความตรง ความยาก ฯลฯ ก่อนที่จะนำเครื่องมือไปใช้จริง เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน อาจจะเป็นแบบสอบถาม แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบแฉงนับ แบบวิเคราะห์ และแบบทดสอบ เป็นต้น

7. เก็บรวบรวมข้อมูล: จะเก็บรวบรวมข้อมูลได้ด้วยวิธีการใด

ในขั้นนี้จะเป็นส่วนที่นำไปสู่ความชัดเจนในวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ จะทำให้ทราบว่าอะไร คือ แหล่งข้อมูลที่ต้องการ จะต้องเก็บข้อมูลที่ไหน เมื่อไร จากใคร เวลาใด และจะใช้เทคนิคใดในการเก็บรวบรวมข้อมูล จึงจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความละเอียดสมบูรณ์และ ถูกต้องตรงกับความเป็นจริงในการปฏิบัติ ผู้ประเมินไม่จำเป็นต้องอาศัยวิธีการใดวิธีการหนึ่งเท่านั้น ในการเก็บข้อมูล อาจจะใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี ที่ตอบสนองสภาพการดำเนินงาน โครงการที่ได้รับผิดชอบได้เป็นอย่างดีที่ผู้ประเมินอาจเลือกใช้ หรือคิดค้นวิธีใหม่ได้ตลอดเวลา ตัวอย่างวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่น่าสนใจ และน่าจะสอดคล้องกับธรรมชาติของการประเมินโครงการ ได้แก่ การวิเคราะห์ผลงาน ทารสอบถาม การสัมภาษณ์ การทดสอบความสามารถในการปฏิบัติงาน การประชุมผู้ที่เกี่ยวข้อง การใช้สถานการณ์จำลอง การอภิปราย การใช้เทคนิคเดลฟาย

8. วิเคราะห์ข้อมูล: จะสรุปข้อมูลให้มีความหมายได้อย่างไร

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลปกติจะไม่ใช้วิธีการที่ยุ่งยากซับซ้อนมากนัก อาจใช้วิธีการเชิงสถิติบ้าง ตามความจำเป็น เช่น ถ้าเป็นข้อมูลเชิงปริมาณสามารถนำมาวิเคราะห์โดยสถิติต่าง ๆ อาทิเช่น แจกแจงความถี่ ค่ามัชฌิมาเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน อัตราส่วนร้อยละ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ การทดสอบนัยสำคัญทางสถิติ เป็นต้น ข้อควรระวังในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ จะใช้สถิติใด ต้องตรวจสอบว่าข้อมูลเป็นไปตามข้อตกลงหรือไม่ ส่วนข้อมูลที่ไม่ใช่ปริมาณนั้นสามารถวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง (Content Analysis) การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นการเปรียบเทียบ ข้อมูลกับเกณฑ์ หากผลการเปรียบเทียบสอดคล้องกัน หรือผ่านเกณฑ์ หรือแตกต่างกันอย่างชัดเจน การตัดสินคุณค่าก็อาจทำได้โดยตรงไปตรงมา แต่ถ้าเป็นกรณีข้อมูลที่มึลักษณะกำกวมกัน การตัดสินคุณค่าจะยากลำบากมากขึ้น และในกรณีดังกล่าวอาจต้องดูข้อมูล สภาพแวดล้อมอื่น ๆ ประกอบด้วย

9. รายงานผลการประเมิน: จะนำผลการประเมินไปใช้ได้อย่างไร

เป้าหมายปลายทางของการประเมินโครงการ คือ การนำข้อมูลการประเมินไปใช้เพื่อวิจัย สังการ หรือตัดสินใจในการปรับปรุง และพัฒนาโครงการนับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในขั้นตอนนี้ นักประเมินจะต้องทำรายงานการประเมิน เพื่อนำเสนอให้ผู้บริหารได้ใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ รายงานการประเมินสามารถทำได้ 2 ลักษณะ คือ รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร เป็นรายงานสรุปผล การประเมินที่สั้น กระชับรัด ปกติมีความยาว 1- 3 หน้า ให้สารสนเทศที่ใช้ประกอบการตัดสินใจสำหรับผู้บริหารได้ ลักษณะของรายงานประกอบด้วย ส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ วัตถุประสงค์ของการประเมินที่ชัดเจน ครอบคลุมวัตถุประสงค์ ขอบเขตของการประเมิน เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิธีการประเมิน ผลวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการประเมินและข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน ขั้นตอนที่ 1 ถึง 5 เมื่อเสร็จสิ้น ถึงตอนที่ 5 ผลลัพธ์ของงานที่นักประเมินได้ ก็คือ คำโครงการประเมินหรือแผนการประเมินโครงการ ซึ่งอยู่ในสภาพพร้อมที่จะนำไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

เชาว์ อินโย (2553, น.17) ได้จำแนกขั้นตอนของการประเมินโครงการ ออกเป็น 6 ขั้นตอนประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ก่อนทำการประเมินโครงการ ผู้ประเมินจะต้องศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เช่น โครงการที่เสนอขออนุมัติ ถ้าเป็นโครงการนำร่องก็ควรศึกษาเอกสารรายงานความก้าวหน้าของโครงการ หรือถ้ามีรายงานผลการประเมินโครงการฉบับสมบูรณ์ก็ควรนำมาศึกษา จะทำให้ผู้ประเมินได้เข้าใจความเป็นมาของโครงการ สภาพแวดล้อม วัตถุประสงค์ ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ประเมินสามารถกำหนดประเด็นการประเมินและตัวชี้วัดต่อไปได้

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินในขั้นตอนนี้ ผู้ประเมินจะต้องตอบคำถามให้ได้ว่า จะประเมินอะไร ประเมินทำไม เพื่อใคร หรือใครเป็นผู้ใช้ผลการประเมิน ข้อมูลที่จะตอบคำถามเหล่านี้ได้จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ สัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบโครงการ ผู้สนับสนุนโครงการ

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดขอบเขตการประเมิน เป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งที่จะทำให้การประเมินโครงการสามารถดำเนินการได้และบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ โดยพิจารณาจากพื้นที่ ที่จะทำการประเมิน หน่วยงานที่ต้องการติดตาม บุคคลที่ผู้ประเมินต้องสัมภาษณ์ เป็นต้น

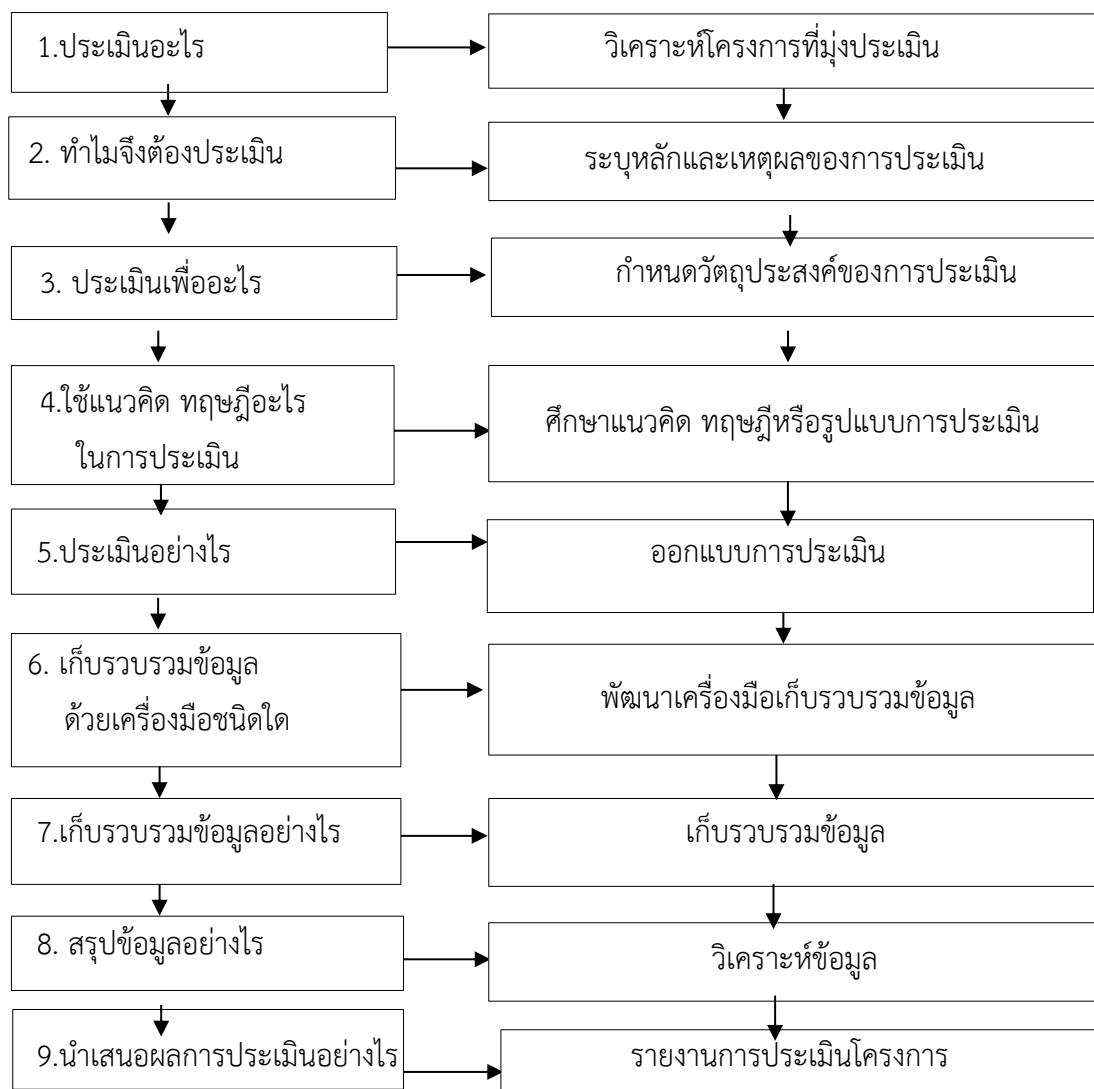
ขั้นตอนที่ 4 การพิจารณากำหนดตัวบ่งชี้ และแหล่งข้อมูลการกำหนดตัวบ่งชี้ในการประเมินสามารถกำหนดได้จากวัตถุประสงค์ของโครงการ หรือจากตัวแบบการประเมินเชิงทฤษฎี เช่น กำหนดตัวบ่งชี้ จากรูปแบบการประเมินแบบ CIPP Model หรืออาจจะพิจารณาจากความคาดหวังของผู้ใช้ผลการประเมินก็ได้ ตัวบ่งชี้มีทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในเชิงปริมาณนั้น เช่นจำนวนนักเรียนที่

ผ่านเกณฑ์ร้อยละของนักเรียนที่มีสมุด อัตราส่วนจำนวนนักเรียนต่อครู เป็นต้น ส่วนในเชิงคุณภาพ เช่น ความเหมาะสม ความสอดคล้อง ประสิทธิภาพในการทำงาน เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ทำได้ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับข้อมูลที่คุณประเมินเก็บรวบรวมข้อมูลมา ตัวอย่างเช่น ข้อมูลจำนวนผู้เข้ารับการอบรม ใช้ค่าร้อยละความคิดเห็นต่อโครงการที่อยู่ในรูปมาตรฐานประมาณค่า ใช้ค่าเฉลี่ยค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ฯลฯ ใช้เทคนิคการนิเทศเนื้อหา

ขั้นตอนที่ 6 การสรุปผลการประเมิน การสรุปผลการประเมินโครงการ ผู้ประเมินควรเน้นประเด็นที่สำคัญ ดังนี้ คือ ผลผลิตจากโครงการ ปัญหา และข้อจำกัดของการดำเนินโครงการ ข้อเสนอแนะ เพื่อปรับปรุงโครงการ นอกจากนั้นควรสรุปผลโครงการไปในด้านอื่น ๆ ด้วย

พิชิต ฤทธิจรรยา (2555, น.52) กล่าวว่า iva ใน การประเมินโครงการ นักประเมินจะต้องกำหนด ขั้นตอนการประเมินให้ครอบคลุมชัดเจน ซึ่งเป็นภาระงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของการประเมินโครงการที่นักประเมินต้องคิด เตรียมการหรือวางแผนกำหนด ไว้ล่วงหน้า เพื่อให้การดำเนินการประเมินโครงการบรรลุตามเป้าหมายของโครงการ ขั้นตอนการประเมินโครงการ ทำได้โดยการประยุกต์ใช้คำถามเพื่อหาคำตอบในกิจกรรม 9 ขั้นตอน ปรากฏดัง แผนภูมิที่ 5

แผนภูมิที่ 5 แสดงขั้นตอนการประเมินโครงการ โดยการประยุกต์ใช้คำถามเพื่อหาคำตอบใน กิจกรรม 9 กิจกรรม ที่มา : พิเชิต ฤทธิจรูญ (2555, น.52)

จากขั้นตอนการประเมินดังกล่าว พอสรุปได้ว่า ขั้นตอนการประเมินโครงการ ผู้ประเมิน จะต้องกำหนดขั้นตอนในการประเมิน ให้ชัดเจนครอบคลุมภารกิจหรือกิจกรรม โดยเริ่มจากการ วิเคราะห์โครงการ กำหนดวัตถุประสงค์ ของการประเมินกำหนดขอบเขตของการประเมิน ศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และแนวทางการประเมิน ออกแบบการประเมิน การสร้างและการหาคุณภาพ เครื่องมือ เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล การตัดสินผลการประเมินและสรุปผลการประเมิน

6.6 รูปแบบการประเมินและรูปแบบของการประเมินโครงการ

ความหมายของรูปแบบการประเมิน

สมคิด พรหมจ้อย (2552, น.55) ได้สรุปความหมายของรูปแบบการประเมินว่า รูปแบบการประเมินก็คือ การถ่ายทอดแบบหรือภาพจำลองของทฤษฎีการประเมิน ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบระหว่างส่วนหรือสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเมิน รูปแบบการประเมิน จึงไม่ใช่รายละเอียดหรือสิ่งสมบูรณ์ที่เป็นจริงเกี่ยวกับการประเมิน หากแต่รูปแบบการประเมินจะช่วยให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินได้อย่างเป็นระบบ

ศิริชัย กาญจนวาสี (2552, น.46) ได้สรุปความหมายของรูปแบบ หรือโมเดล จาก English and English (1985: 237) ว่าหมายถึง (1) แบบจำลองจริง (2) ตัวแบบที่ใช้เป็นแบบอย่าง (3) รูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล สัญลักษณ์ และหลักการของระบบ และ (4) แบบแผนตัวอย่างของการดำเนินงานที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ในระบบรูปแบบ สามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ (1) รูปแบบเชิงบรรยาย ซึ่งเป็นการนำเสนอโดยใช้คำบรรยายระบุถึงแนวคิด หลักการหรือตัวแปร และมีคำอธิบายถึงปรากฏการณ์ ด้วยคำบรรยายความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิด หลักการหรือตัวแปรเหล่านั้น (2) รูปแบบเชิงรูปภาพ เป็นการนำเสนอโดยใช้รูปภาพ หรือสัญลักษณ์จำลองแสดงถึง แนวคิด หลักการหรือตัวแปร และลากเส้นเชื่อมโยงแนวคิด หลักการหรือตัวแปรเหล่านั้น และ (3) รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ เป็นการนำเสนอ โดยใช้สัญลักษณ์แทนแนวคิด หลักการหรือตัวแปร และฟังก์ชันคณิตศาสตร์ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิด หลักการหรือตัวแปรเหล่านั้น

พิชิต ฤทธิ์จำรูญ(2555, น.69) กล่าวว่ารูปแบบการประเมิน หมายถึง กรอบแนวคิด วิธีการหรือแนวทางที่เป็นแบบแผนในการประเมินอย่างเป็นระบบ ซึ่งแสดงให้เห็นสิ่งที่ควรประเมิน ขั้นตอนหรือกระบวนการในการประเมินสิ่งที่มุ่งประเมิน (Object) เช่น นโยบาย แผนงาน โครงการหรือหลักสูตร ว่าควรพิจารณาประเมินเรื่องอะไรบ้าง (What) ในขณะเดียวกันบางรูปแบบ อาจมีการเสนอแนะด้วยการประเมินแต่ละรายการ หรือแต่ละเรื่องควรพิจารณาหรือตรวจสอบอย่างไร ซึ่งเป็นลักษณะของการเสนอแนะวิธีการ (How) หรือแนวทางในการประเมิน รูปแบบการประเมินจึงเปรียบเสมือน “ไฟส่องทางหรือ ตัวบ่งชี้” ให้นักประเมินได้แนวคิด และมองเห็นภาพแนวทางในการดำเนินการประเมินโครงการที่ครอบคลุมชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ

จากความหมายของรูปแบบการประเมิน พอสรุปได้ว่า รูปแบบการประเมินเป็นกรอบความคิดหรือโมเดลที่ใช้ในการประเมินที่แสดงให้เห็นถึงรายการที่ควรประเมินหรือกระบวนการของการประเมินซึ่งแต่ละรูปแบบจะทำให้ มองเห็นภาพแนวทางในการดำเนินการประเมินที่ครอบคลุมและชัดเจน

ประเภทของการประเมินโครงการ

การประเมินเกิดขึ้นเนื่องจากความพยายามของนักประเมินที่มุ่งนำเสนอแนวทาง ในการประเมินโครงการไว้หลากหลายรูปแบบ ดังนี้

สมคิด พรหมจ้อย (2552, น.42) กล่าวว่า การประเมินโดยทั่วไปนิยมแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. การประเมินที่เน้นจุดหมาย (Objective Based Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้น การตรวจสอบผลที่คาดหวังได้เกิดขึ้นหรือไม่ หรือประเมิน โดยตรวจสอบผลที่ระบุไว้ในจุดหมายเป็นหลัก โดยดูว่าผลที่เกิดจากการปฏิบัติงาน บรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ ได้แก่ รูปแบบการประเมินของ ไทเลอร์ครอนบาค และเคิร์กแพททริค

2. การประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า (Judgmental Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีจุดหมาย เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลสารสนเทศสำหรับกำหนดและวินิจฉัยคุณค่าของโครงการนั้น ได้แก่ รูปแบบการประเมินของสเตคสคริปเว่นและโปรวัส

3. การประเมินที่เน้นการตัดสินใจ (Decision Oriented Evaluation Model) เป็นรูปแบบ การประเมินที่มีจุดหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและข่าวสารต่าง ๆ เพื่อช่วยบริหารในการตัดสินใจเลือกทางเลือกต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ได้แก่ รูปแบบการประเมินของอัลคิน และสตัฟเฟิลบีม

ศิริชัย กาญจนวาสี (2552, น.112) ได้ใช้คำว่า โมเดล รูปแบบและแนวทางการประเมินในการนำเสนอรูปแบบการประเมิน ซึ่งประมวลจากนักทฤษฎีการประเมิน 28 แนวทาง และใช้มิติของรูปแบบการประเมินจัดประเภทรูปแบบการประเมิน ได้ 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การประเมินที่เน้นการตัดสินใจโดยใช้วิธีเชิงระบบ (Systematic decision oriented evaluation) เป็นการประเมินที่เน้นการใช้วิธีเชิงระบบ เพื่อการเสนอสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง สำหรับการตัดสินใจในเชิงบริหาร รูปแบบหรือแนวทางการประเมินตามแนวคิดนี้ เช่น Goal-Based (Behavioral Objective) Approach ของไทเลอร์ (Tyler. 1950, P.223) CIPP Model ของสตัฟเฟิลบีม และคณะ (Stufflebeam, D.L., et al. 2007) เป็นต้น

2. การประเมินที่เน้นการตัดสินใจโดยใช้วิธีเชิงธรรมชาติ (Naturalistic decision oriented evaluation) เป็นการประเมินที่เน้นการใช้วิธีธรรมชาติ เพื่อการเสนอสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้อง สำหรับการตัดสินใจในเชิงบริหาร รูปแบบหรือแนวทางการประเมินตามแนวคิดนี้ เช่น Utilization-Focused Approach (UFE) ของ Patton (1978) Responsive (Countenance) Model ของ Stake (1967) เป็นต้น

3. การประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่าโดยใช้วิธีเชิงระบบ (Systematic Value Oriented Evaluation) เป็นการประเมินที่เน้นการใช้วิธีเชิงระบบ เพื่อให้ให้นักประเมินทำการตัดสินคุณค่า ของสิ่งที่มีมุ่งประเมินรูปแบบหรือแนวทางการประเมิน ตามแนวคิดนี้ เช่น Consumer-Oriented Approach ของ Craven (1967) Training Approach ของ Kirkpatrick (1985) เป็นต้น

4. การประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่าโดยใช้วิธีเชิงธรรมชาติ (Naturalistic Value Oriented Evaluation) เป็นการประเมินที่เน้นการใช้วิธีเชิงธรรมชาติ เพื่อให้ให้นักประเมินทำการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมิน รูปแบบหรือแนวทางการประเมินตามแนวคิดนี้ เช่น Criticism Approach ของ Eisner (1975) Empowerment Approach ของ Fetterman (1994) เป็นต้น

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2555, น.77) ได้กล่าวว่า นักวิชาการด้านการประเมินของไทยส่วนใหญ่นิยมจัดกลุ่มหรือประเภทของรูปแบบการประเมินออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. การประเมินที่เน้นวัตถุประสงค์ (Objective –Based Model) เป็นรูปแบบประเมิน ที่เน้นการตรวจสอบว่าผลที่เกิดขึ้นจากโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการนั้นหรือไม่ ได้แก่ รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ (Ralph W. Tyler. 1943) ครอนบาค (Crobach. 1973) และเคิร์กแพททริก (Kirkpatrick. 1985)

2. การประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า (Judgmental Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมสารสนเทศสำหรับกำหนดและวินิจฉัยคุณค่าของโครงการที่มุ่งประเมิน ได้แก่ รูปแบบการประเมินของสเตค (Stake. 1967) สคิฟเวน (Scriven. 1967) และโพรวัส (Provus. 1971)

3. การประเมินที่เน้นการตัดสินใจ (Decision – Oriented Evaluation) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดหาสารสนเทศเกี่ยวกับโครงการเพื่อช่วยให้ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการตัดสินใจเลือกทางเลือกต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องและมีเหตุผล ได้แก่ รูปแบบการประเมินของเวลช์ (Welch. 1967) สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam: CIPP Model. 2007) และอัลคิน (Alkin. 1967) รูปแบบ การประเมินของไทเลอร์ภาคขยาย และการประเมินเชิงระบบ

จากประเภทของการประเมินโครงการ พอสรุปได้ว่า ประเภทของการประเมินโครงการ เป็นกรอบแนวคิด คำโครง หรือโครงร่างที่แสดงให้เห็นภาพรวมทั้งหมด ในการประเมินโครงการแต่ละรูปแบบ มีข้อแตกต่างและข้อกำหนดในการนำมาใช้แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการประเมิน

รูปแบบการประเมินโครงการ

รูปแบบการประเมินโครงการได้มีผู้เสนอ แนวคิดไว้ดังนี้

สุภมาส อังศุโชติ (2555, น.12-17) ได้สรุปรูปแบบการประเมินที่เน้นวัตถุประสงค์เป็นรูปแบบการประเมินที่ตรวจสอบว่าที่ผลที่เกิดจากนโยบาย แผนงานโครงการนั้นหรือไม่ เช่น รูปแบบการประเมิน ของไทเลอร์ (Tyler) ซึ่งสามารถกล่าวสรุปได้ ดังนี้

รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ (Tyler)

ไทเลอร์ กล่าวว่า “การกำหนดนโยบาย แผนงาน หรือโครงการใด ๆ ย่อมมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ของนโยบาย แผนงาน หรือโครงการนั้น การบริหารนโยบายก็เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของนโยบายนั้น การบริหารแผนงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือ วัตถุประสงค์ ของแผนงานและสอดคล้องกับนโยบายที่กำหนดไว้ การบริหารโครงการก็เพื่อให้ บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการที่สอดคล้องกับแผน” การประเมินตามแนวคิดของไทเลอร์ เป็นรูปแบบที่เปรียบเทียบผลลัพธ์ที่คาดหวังกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดเป้าหมาย จุดหมาย หรือวัตถุประสงค์ทั่วไป (Goal)

ขั้นที่ 2 จัดจำแนกวัตถุประสงค์ทั่วไปแล้วเขียนวัตถุประสงค์โดยใช้คำกริยาแสดงพฤติกรรม หรือเรียกว่าวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

ขั้นที่ 3 กำหนดเนื้อหาหรือประสบการณ์การเรียนรู้ที่ต้องการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ขั้นที่ 4 เลือกวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาที่กำหนดไว้

ขั้นที่ 5 ประเมินหลักสูตร โดยการเปรียบเทียบผลการประเมินก่อนเรียนและผลการประเมินหลังเรียน นำผลการประเมินไปสู่การนำไปปรับปรุงยกเลิก หรือดำเนินการต่อไป รูปแบบการประเมินตามแนวคิดของไทเลอร์ จึงเหมาะสำหรับการประเมินรวมสรุป (Summative Evaluation) ของนโยบายแผนงานหรือโครงการหรือไม่ แต่ก่อนประเมินว่าผลลัพธ์ เป็นไปตามนโยบายแผนงานหรือโครงการหรือไม่ ควรตรวจสอบความเป็นไปได้ของวัตถุประสงค์ ความน่าเชื่อถือของวัตถุประสงค์ และความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ของโครงการกับวัตถุประสงค์ของแผนงานวัตถุประสงค์ของแผนงานกับเป้าหมายของนโยบาย แผนงาน และโครงการ

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2555, น.82) ได้กล่าวว่า การประเมินโครงการตามรูปแบบการประเมินของไทเลอร์ฟิทซ์แพทริก แซนเดอร์และวอร์เธอ (Fitzpatrick, Sanders and Worthen. 2004, P.72) ได้สรุปไว้ 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการทางการศึกษาไว้กว้าง ๆ
2. จำแนกประเภทของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการทางการศึกษา
3. กำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมให้ชัดเจนว่าเมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้วผู้เข้าร่วม โครงการจะต้องเกิดพฤติกรรมอะไรบ้าง อาจจะเป็นพฤติกรรมรายบุคคลหรือรายกลุ่มก็ได้
4. กำหนดสถานการณ์ กำหนดและเลือกเนื้อหาสำคัญ รวมทั้งวิธีต่าง ๆที่จะทำให้ผู้เข้าร่วม โครงการได้แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้

5. ประเมินโครงการ โดยเลือกและสร้างเครื่องมือที่จะใช้ในการวัดพฤติกรรมตามที่ได้ระบุไว้ในจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ระบุว่า ได้มีการบรรลุวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมเพียงใด

6. เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมโครงการ

7. วิเคราะห์ข้อมูลและเปรียบเทียบกับพฤติกรรมที่ได้กำหนดไว้ตามจุดประสงค์เพื่อพิจารณา การบรรลุจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมและวัตถุประสงค์ของโครงการ

อมรรัตน์ พึ่งน่วม (2556, น.44-45) ได้สรุปรูปแบบการประเมินของไทเลอร์ (Tylerion Model) ไว้ว่า ไทเลอร์ Tyler เป็นนักประเมินที่ให้ความสนใจและพัฒนารูปแบบการประเมินมาใช้ในการประเมินโครงการทางการศึกษา นอกจากนี้จะเป็นบุคคลที่มีความสำคัญทางการประเมินแล้วยังเป็นผู้ที่ให้แนวคิดสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรอีกด้วย สำหรับความหมายของการประเมินมี 2 ประการคือ

1. เพื่อตรวจสอบว่า บรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของโครงการที่ได้กำหนดไว้ในรูปของจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมมากน้อยเพียงใด

2. เพื่อหาข้อมูลสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาโครงการบทบาทของการประเมินมีบทบาทสำคัญในการจัดหาข้อมูลสารสนเทศ ที่แสดงว่าการจัดดำเนินโครงการบังเกิดผลตามที่

2.1 กำหนดจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมให้ชัดเจนว่า เมื่อสิ้นสุดโครงการแล้ว ผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องเกิดพฤติกรรมอะไรบ้าง อาจเป็นพฤติกรรมรายบุคคลหรือพฤติกรรมรายกลุ่มก็ได้

2.2 กำหนดและเลือกเนื้อหาสำคัญที่จะทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้เกิดการเรียนรู้แล้วมีการเปลี่ยนแปลงไปตามจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้

2.3 กำหนดประสบการณ์การเรียนการสอน สถานการณ์และวิธีการต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

2.4 เลือก และสร้างเครื่องมือที่จะใช้ในการวัดพฤติกรรม ที่ได้ระบุไว้ในจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ระบุว่า ได้มีการบรรลุจุดมุ่งหมายเพียงใด

2.5 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับ และใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับเปรียบเทียบกับ จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ เพื่อการพิจารณาจุดเด่น และจุดด้อยของโครงการ

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้การประเมินตามรูปแบบนี้ มีลักษณะเป็นการประเมินในระบบปิด กล่าวคือสนใจผลหรือส่วนประกอบเฉพาะที่จะใช้เพื่อประเมินจุดมุ่งหมายเท่านั้นไม่คำนึงถึงผลอย่างอื่น ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เป็นการประเมินผลรวมสรุป (Summative Evaluation) ที่เน้นผลสุดท้าย มีประโยชน์ต่อการปรับปรุงโครงการน้อยมาก

จากรูปแบบการประเมินของไทเลอร์ (Tyler) สรุปได้ว่า การประเมินตามรูปแบบของไทเลอร์ เป็นการประเมินเพื่อตัดสินจุดมุ่งหมาย ของการศึกษาที่ตั้งไว้ในรูปของจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมนั้น ประสบผลสำเร็จหรือไม่ มีส่วนใดบ้างที่ต้องปรับปรุงแก้ไข และถือว่าการประเมินโครงการเป็นส่วน หนึ่งของการเรียนการสอน

รูปแบบการประเมินของสเตค (Stake)

สมคิด พรหมจ้อย (2552, น.59-62) ได้กล่าวถึง รูปแบบการประเมินของสเตค (Stake) ว่าถือเป็นรูปแบบหนึ่งที่นักประเมินนำมาประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในการประเมินโครงการ เพื่อนำไปสู่ การตัดสินคุณค่าของโครงการ จุดมุ่งหมายของการประเมินมี 2 ประการ คือ เพื่อต้องการได้ข้อมูลต่าง ๆ ที่นำมาบรรยายเกี่ยวกับโครงการนั้น และเพื่อต้องการได้ข้อมูลต่าง ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการ ตัดสินคุณค่าของโครงการ โดยวิธีการประเมิน การประเมินโครงการ ผู้ประเมินจะต้องรวบรวมข้อมูล แท้จริงให้ได้ และวิธีการเก็บข้อมูล ได้จำแนกสิ่งที่จะต้องพิจารณาในการประเมินออกเป็น 3 ส่วน คือ (1) สิ่งนำหรือปัจจัยเบื้องต้น (Antecedents) (2) การปฏิบัติ (Transactions) (3) ผลลัพธ์หรือผลการ ดำเนินงาน (Outcomes) การเก็บข้อมูล ผู้ประเมินต้องบันทึกข้อมูลทั้งสามชนิด แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. ความคาดหวังหรือแผนงาน (Intents) หมายถึง สิ่งที่คาดหวังไว้จำแนกเป็น ความคาดหวังกับปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติ และผลการดำเนินงานโครงการ
2. สิ่งที่เกิดขึ้นจริง(Observations)หมายถึง สภาพที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งจำแนกเป็นสภาพการณ์ ที่เกิดขึ้นจริงเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติ และผลการดำเนินงาน
3. มาตรฐาน (Standards) หมายถึง แนวทางการดำเนินงานคุณลักษณะที่ควรมี หรือควรจะได้ รับเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติ และผลการดำเนินงาน
4. การตัดสินใจ (Judgment) หมายถึง การพิจารณาผลการตัดสินใจเป็นการพิจารณาสรุป เกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติและการดำเนินงาน

สุภมาส อังศุโชติ. (2555, น.46-53) ได้กล่าวว่า สเตค ให้ทัศนะคติเกี่ยวกับการประเมินผล โปรแกรมทางการศึกษาหรือหลักสูตรว่า ไม่ว่าจะเป็นสูตรประเภทใดหรือระดับใด ควรทำการประเมิน อย่างมีแบบแผน มีความละเอียดและสมบูรณ์ทั้งนี้โดยประเมินให้ครบทั้งสิ่งที่มาก่อนหรือตัวป้อน กระบวนการปละผลที่เกิดขึ้นหรือผลผลิตโดยใช้ฐานสำคัญ 2 ด้าน คือ เมทริกการบรรยายและเมทริกการตัดสินใจ กระบวนการประเมินแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 พิจารณาความสัมพันธ์และ ความสอดคล้องของข้อมูลต่าง ๆ ในเมทริกการบรรยาย ขั้นที่ 2 ตัดสินใจเปรียบเทียบมาตรฐานและ เปรียบเทียบ และในการประเมินหลักสูตร นอกจะเปรียบเทียบผลการใช้หลักสูตรนั้นมาตรฐาน

ดังกล่าวแล้ว ควรเปรียบเทียบข้อมูลในเมทริก การบรรยายของหลักสูตร นั้นกับข้อมูลดังกล่าวของหลักสูตรอื่นอีกด้วย จึงจะทำให้การประเมินมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

พิชิต ฤทธิ์จำรูญ (2555, น.107) ได้กล่าวว่า การประเมินตามรูปแบบของสเตค (Stake. 2004) ประกอบด้วยการบรรยายและการตัดสินคุณค่าของโครงการ โดยพิจารณาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลความสัมพันธ์เชิงประจักษ์ และความสอดคล้องขององค์ประกอบใหญ่ 3 ส่วน คือ สิ่งที่มีมาก่อน การปฏิบัติและผลลัพธ์ระหว่างสภาพที่คาดหวังกับสภาพที่เป็นจริงเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานแล้วจึงตัดสินคุณค่าของโครงการ สเตคเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลตามสภาพธรรมชาติโดยใช้ การสังเกต การทดสอบการสัมภาษณ์ โดยใช้ข้อมูลจากหลายฝ่ายเพื่อให้การตัดสินคุณค่าโครงการ มีความถูกต้อง เชื่อถือได้ การประยุกต์รูปแบบการประเมินของสเตค เพื่อประเมินโครงการ มีข้อพิจารณา ดังนี้

1. การประเมินมุ่งที่จะศึกษาในเรื่องการบรรยายและการตัดสินคุณค่าของโครงการ
2. การประเมินให้ความสำคัญกับสิ่งที่มีมาก่อน การปฏิบัติ และผลลัพธ์ จึงมี

รูปแบบการประเมินที่เน้นการประเมินก่อน ระหว่างและหลังการดำเนินโครงการ โดยพิจารณาความเป็นเหตุเป็นผลของสิ่งที่มีมาก่อนต่อผลของการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการและผลของสิ่งที่มีมาก่อนและการปฏิบัติต่อผลลัพธ์ของโครงการ พร้อมทั้งพิจารณาความสอดคล้องของสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังทำให้สามารถระบุสาเหตุของความสำเร็จและความไม่สำเร็จของโครงการได้

3. การประเมินมีการตัดสินคุณค่าเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานซึ่งเป็นได้ทั้งเกณฑ์สัมบูรณ์และเกณฑ์สัมพัทธ์ ทำให้ได้สารสนเทศเพื่อการใช้ในการตัดสินใจเลือกโครงการที่มีอยู่

จากรูปแบบการประเมินของสเตค (Stake) สรุปได้ว่า การประเมินตามรูปแบบของสเตค เป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับการบรรยาย และการตัดสินคุณค่าของโครงการ หรือเป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจ จุดมุ่งหมายของการประเมินมี 2 ประการ คือ เพื่อต้องการได้ข้อมูลต่าง ๆ ที่บรรยายเกี่ยวกับโครงการนั้น และเพื่อต้องการได้ข้อมูลต่าง ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการตัดสินคุณค่า ของโครงการ

รูปแบบการประเมินประสิทธิผลการอบรมของเคิร์กแพททริก (Kirkpatrick)

สมคิด พรหมจ้อย (2552, น.84) ได้กล่าวถึง รูปแบบการประเมินของเคิร์กแพททริก ว่าการฝึกอบรมเป็นการช่วยเหลือบุคลากร ให้สามารถปฏิบัติงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การฝึกอบรมใด ๆ ควรจะจัดให้มีการประเมินผลการฝึกอบรม ซึ่งการประเมินผลการอบรมทำให้ได้ความรู้อย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. การฝึกอบรมนั้นได้อะไร หรือเกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานในลักษณะใดบ้าง
2. ควรยุติโครงการชั่วคราวก่อน หรือดำเนินการต่อไป

3. ควรปรับปรุงหรือพัฒนาโปรแกรมการฝึกอบรมในส่วนใดบ้างอย่างไร และการประเมินโครงการฝึกอบรม ควรดำเนินการประเมินใน 4 ลักษณะ คือ

3.1 การประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง (Reaction Evaluation) การประเมินมีวัตถุประสงค์ ที่ให้รู้ว่า ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรม นั้นมีความรู้สึกอย่างไรต่อการฝึกอบรม เช่น ผู้เข้ารับการอบรมพอใจหรือไม่ สิ่งที่ได้รับจากการฝึกอบรมและมากน้อยเพียงใด การประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง ต้องการได้รับข้อมูลที่เป็นปฏิกิริยาตอบสนองของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ที่มีความหมายและความเป็นจริง วิธีการที่จะช่วยให้ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับปฏิกิริยาตอบสนองที่มีความหมายและตรงตามความจริงจากผู้เข้ารับการฝึกอบรม

3.2 การประเมินการเรียนรู้ (Learning Evaluation) การประเมินมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ รู้ว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับความรู้ และทักษะ และมีเจตคติอะไรบ้างที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม สำหรับเครื่องมือที่ใช้วัดความรู้ ทักษะ และเจตคติอะไรบ้างที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมสำหรับเครื่องมือ ที่ใช้ความรู้ ทักษะและเจตคติมี 2 แบบ คือ 1) ใช้แบบวัดความรู้ทักษะ และเจตคติที่เป็นแบบวัดมาตรฐาน 2) สร้างแบบสอบถามขึ้นใช้เอง แบบสอบถามวัดความรู้ ทักษะ เจตคติที่สร้างขึ้นเอง

3.3 การประเมินพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปหลังการอบรม (Behavior Evaluation) มีวัตถุประสงค์ เพื่อตรวจสอบว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการทำงานในทิศทางที่พึงประสงค์หรือไม่

3.4 การประเมินผลลัพธ์ ที่เกิดต่อองค์กร (Results Evaluation) การประเมินผลในขณะนี้ มีวัตถุประสงค์ ที่จะให้รู้ว่าการฝึกอบรมได้ก่อให้เกิดผลดีต่อหน่วยงานอย่างไรบ้าง เป็นการประเมินผล ที่ต้องการจะให้เกิดขึ้นกับหน่วยงาน

สุภมาส อังคุโชติ (2555, น.16-17) กล่าวว่า รูปแบบการประเมินของเคิร์กแพททริก รูปแบบการประเมินโครงการฝึกอบรม หลังการฝึกอบรม โดยเสนอให้มีการประเมิน 4 รายการ ดังนี้

1. การประเมินปฏิกิริยา (Reaction) เป็นการประเมินปฏิกิริยาตอบสนองของผู้เข้ารับการฝึกอบรมว่ามีความรู้สึกต่อโครงการอย่างไร เช่น หลักสูตรและเนื้อหาสาระตรงกับความต้องการหรือไม่ เอกสารประกอบการฝึกอบรม สถานที่ สื่อ ระยะเวลาการฝึกอบรมเหมาะสมเพียงไร วิทยากรเหมาะสมหรือไม่ ได้รับความรู้/ทักษะในระดับใด มีความคาดหวังต่อการนำความรู้/ทักษะไปใช้ในการปฏิบัติงานเพียงใด

2. การประเมินการเรียนรู้ (Learning) เป็นการประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม เช่น การเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะและทัศนคติ ระหว่างหลังการฝึกอบรมกับก่อนการฝึกอบรม ดังนั้น จึงต้องมีการวัดความรู้ ทักษะและทัศนคติ ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ทั้งก่อนและหลังการฝึกอบรม ผลการวัดต้องเป็นเชิงปริมาณและมาจากเครื่องมือที่เชื่อถือได้ เช่น แบบทดสอบ (Test)

แบบทดสอบภาคปฏิบัติ (Performance Test) แบบวัดทัศนคติ (Attitude Test) และแบบสังเกตพฤติกรรม

3. การประเมินพฤติกรรม (Behavior) เป็นการประเมินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเมื่อไปปฏิบัติงานซึ่งเป็นสิ่งที่ยากและเกี่ยวข้องกับระยะเวลามากกว่าการประเมินใน 2 ระดับแรก จำเป็นต้องใช้กระบวนการที่เป็นวิทยาศาสตร์ และต้องพิจารณาองค์ประกอบอื่น ๆ ด้วย

4. การประเมินผลลัพธ์ที่เกิดกับองค์กร (Result) เป็นการประเมินผลลัพธ์ หรือผลกระทบที่เกิดกับองค์กร อันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งเป็นผลปลายทางที่สำคัญที่ได้จากการฝึกอบรม เช่น ต้นทุนลดลง ประสิทธิภาพในการทำงานของหน่วยงาน/องค์กรเพิ่มขึ้น ปัจจัยเสี่ยงลดลงเป็นประโยชน์ต่อเพื่อนร่วมงาน แนวทางการประเมินอาจเปรียบเทียบกับสถานการณ์ ก่อนและหลังการฝึกอบรม

พิชิต ฤทธิจรรย์ (2555, น.92) ได้กล่าวว่า เคิร์กแพททริก ได้เสนอรูปแบบการประเมินผลโครงการฝึกอบรม ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้สำหรับการประเมินประสิทธิผลของการฝึกอบรม โดยแบ่งการประเมินออกเป็น 4 ระดับ (Kirkpatrick, 1998: 19) คือ (1) การประเมินปฏิกิริยา (Reaction Evaluation) เป็นการตรวจสอบความรู้สึกหรือความพอใจของผู้เข้ารับการอบรมต่อโครงการฝึกอบรม (2) การประเมิน การเรียนรู้ (learning Evaluation) เป็นการตรวจสอบผลการเรียนรู้ที่ได้จากโครงการฝึกอบรมโดยควรตรวจสอบให้ครอบคลุม ทั้งด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และเจตคติ (Attitude) (3) การประเมินพฤติกรรม (Behavior Evaluation) เป็นการตรวจสอบว่าผู้ผ่านการอบรมได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทำงาน เป็นไปตามความคาดหวังของโครงการหรือไม่ (4) การประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์กร (Results Evaluation) เป็นการตรวจสอบว่าผลการอบรมได้เกิดผลดีต่อองค์กรหรือเกิดผลกระทบต่อองค์กรในลักษณะใดบ้าง

จากรูปแบบการประเมินประสิทธิผลการอบรมของเคิร์กแพททริก สรุปได้ว่า การประเมินตามแบบ รูปแบบของเคิร์กแพททริก เป็นรูปแบบของการประเมินผล ที่ใช้ประเมินประสิทธิผลของโครงการฝึกอบรม เพื่อให้รู้ว่าการฝึกอบรมนั้นได้ให้อะไร หรือเกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานในลักษณะใดบ้าง ควรยุติโครงการชั่วคราวก่อน หรือควรดำเนินการต่อไปเรื่อย ๆ ควรปรับปรุง หรือพัฒนาโปรแกรมฝึกอบรมในส่วนใดบ้างอย่างไร

รูปแบบการประเมินของครอนบาค (Cronbach)

พิชิต ฤทธิจรูญ (2555, น.90) กล่าวว่า ครอนบาค ได้เสนอแนวความคิดการประเมิน ซึ่งเรียกว่า การประเมินยุทธศาสตร์ของการตัดสินใจ ซึ่งทำการประเมิน 4 ด้าน คือ

1. การศึกษากระบวนการ (Process Studies) เป็นการศึกษา หรือประเมินเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการเรียนการสอนในชั้นเรียน เพื่อปรับปรุงหลักสูตรและพัฒนาโปรแกรมการเรียนการสอน วิธีการดำเนินการโดยการเก็บข้อมูลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน ซึ่งมุ่งเน้นการประเมินความก้าวหน้าของการใช้หลักสูตร หรือความก้าวหน้าของโครงการขณะที่กำลังดำเนินการอยู่

2. การวัดความสามารถทั่วไป (Proficiency Measures) เป็นการประเมินความสามารถของนักเรียนโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐาน ครอนบาค ให้ความสำคัญกับคะแนนรายข้อมากกว่าคะแนนรวม เพราะคะแนนรวมจะบอกถึงความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของหลักสูตรหรือโครงการ แต่ไม่ให้สารสนเทศ ที่จะนำไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรหรือโครงการ การวัดความสามารถควรวัดทุกด้านไม่ควรจำกัด อยู่เฉพาะวัตถุประสงค์เท่านั้น แต่อาจจะวัดสิ่งอื่นที่อยู่นอกเหนือจากหลักสูตรหรือโครงการ ได้ถ้าหากประสงค์ที่จะวัด

3. การวัดเจตคติ (Attitude Measures) เจตคติเป็นผลส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนหรือกิจกรรมของโครงการ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ นักเรียนหรือผู้ร่วมโครงการที่มีเจตคติที่ดีต่อสิ่งใดก็จะมี ความสนใจและอยากทำสิ่งนั้น ๆ การวัดเจตคติสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม เป็นต้น

4. การติดตามผล (Follow-up Studies) เป็นการประเมินคุณภาพของหลักสูตร หรือโครงการโดยดูผลที่เกิดขึ้นในภาพรวมว่าผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร หรือโครงการไปแล้วนั้น สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้เพียงใด ซึ่งต้องใช้เวลาในการติดตามและรอคอยผลการติดตามผลนี้มีประโยชน์ต่อการปรับปรุงหลักสูตรและรายวิชาที่เรียน หรือโครงการได้น้อย เพราะมักไม่ทันการณ์ และไม่ทราบว่าจะต้องปรับปรุงหลักสูตรหรือรายวิชาหรือโครงการในส่วนใดบ้าง แต่จะมีประโยชน์ต่อการวางแผน หลักสูตรหรือโครงการใหม่ต่อไป

ศุภชัย สระพรหม (2554, น.90 อ้างถึงใน นลินธรรณ์ โฆษิตรัฐพัชรสุข. 2556, น.31) ได้กล่าวว่าครอนบาคมีความเห็นเกี่ยวกับการประเมินโครงการว่า การประเมินเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล และการใช้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดโปรแกรมทางการศึกษาและการประเมินนั้นไม่ควรจะทำได้โดยใช้แต่เพียงแบบทดสอบอย่างเดียว แต่ควรใช้แนวทางประเมินเพิ่มอีก 4 แนวทาง คือ การศึกษากระบวนการ (Process Studies) การวัดศักยภาพของผู้เรียน (Proficiency Measurement) การวัดทัศนคติ (Attitude Measurement) การติดตามผล (Follow-up Studies) ครอนบาค มีความเชื่อว่าการประเมินที่เหมาะสมนั้นจะต้องพิจารณาหลาย ๆ ด้านควรทำการทดสอบ

วัตถุประสงค์ ที่ตั้งไว้และผลกระทบบอื่น (Side Effects) ของโครงการนั้นด้วย จึงเรียกรูปแบบการประเมินของครอนบาค ว่ารูปแบบการประเมินวัตถุประสงค์และผลกระทบ (Goal and Side effects Attainment Model)

อมรรัตน์ พึ่งน่วม(2556, น.45-46) ได้กล่าวว่า ตามแนวคิดของครอนบาค (Cronbach) มีความเห็นว่าการประเมินผลนั้นเกี่ยวข้องกับกิจกรรมมากมายหลายอย่าง และไม่มีหลักการใดจะครอบคลุมได้ว่าจะยึดถือกิจกรรมใดบ้างในทุก ๆ สถานการณ์ ดังนั้นจึงเชื่อว่าการทดสอบผลสัมฤทธิ์ในการเรียนเพียงอย่างเดียว ย่อมไม่เพียงพอสำหรับการประเมินผล วิธีการประเมินผลตามความคิดของครอนบาค มี 4 ขั้นตอน คือ

1. การติดตามผล (Follow Studies) แม้ว่าครอนบาค (Cronbach) ไม่เห็นด้วยกับการประเมิน ที่มีการเปรียบเทียบ แต่เขาก็คิดว่าสำหรับการศึกษาเพื่อติดตามผลนั้น ควรต้องศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่าง จากการศึกษารายวิชาใดรายวิชาหนึ่ง โดยเฉพาะ หรือกลุ่มตัวอย่างในโครงการกับกลุ่มตัวอย่างอีกจำนวนหนึ่งที่มีพื้นฐานทางชีวประวัติคล้ายคลึงกันแล้วจึงศึกษาเปรียบเทียบดูผลที่เกิดขึ้น ระหว่าง 2 กลุ่มนี้ ว่าแตกต่างหรือไม่ ในความก้าวหน้าทางวิชาชีพ หรือความก้าวหน้าทางการศึกษาระยะยาว ผลที่ได้จากการศึกษาแบบนี้ไม่มีผลโดยตรงในการปรับปรุงหลักสูตร หรือรายวิชาเรียน เพราะไม่ให้ผลที่อาจทราบได้ว่าหลักสูตรหรือวิชานั้น ๆ ควรได้รับการปรับปรุงด้านใดโดยเฉพาะบ้าง แต่ก็มีประโยชน์ในการวางหลักสูตรใหม่ เพราะอาจใช้วิธีการเรียนแบบหลักสูตรเดิม หรือจำกัดรายวิชานั้น ๆ

2. การวัดทัศนคติ (Attitude Measurement) การวัดทัศนคติทำได้หลายอย่าง เช่น การสัมภาษณ์และการใช้แบบสอบถามก็มีประโยชน์มาก แต่ควรอย่าเชื่อผลจากแบบสอบถามมากนัก ต้องดูว่าอัตราส่วนผู้ตอบในการแสดงความคิดเห็นแต่ละข้อ มีน้ำหนักเพียงพอหรือไม่ และที่สำคัญ ก็คือ ทัศนคติ เปลี่ยนแปลงได้ง่าย และผู้ตอบมีความลำเอียง (Bias) ได้มาก ถ้าผู้ตอบมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับข้อ ถ้าถามความคิดเห็นที่ไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาอย่างตรง ๆ จะได้ผลที่น่าเชื่อถือได้มากกว่าผลของแบบสอบถามควรดู รายละเอียดเฉลี่ยทั่ว ๆ ไป แทนที่จะดูรายละเอียดของแต่ละบุคคล

3. การวัดความสามารถทั่ว ๆ ไป (Proficiency Measurement) การวัดความสามารถทั่ว ๆ ไป (ประสิทธิภาพ) ควรใช้แบบทดสอบมาตรฐาน ควรใช้แบบทดสอบต่างฟอร์มกับนักเรียนต่างกลุ่มก็จะดี เพราะว่าจะได้ข้อมูลที่จำเป็นมากกว่าในเวลาเดียวกัน และประหยัดค่าใช้จ่ายมาก ด้วยการทดสอบกลุ่มประชากรควรเป็นตัวแทนประชากร และข้อทดสอบแบบเขียนตอบ ควรใช้วัดความสามารถเฉพาะอย่างด้วย และใช้กับกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กก็พอ

4. การศึกษากระบวนการ (Process Studies) การศึกษากระบวนการมีจุดหมายในการศึกษาสิ่งที่เกิดขึ้นในโครงการ เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้น ส่วนนี้เป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการ ซึ่งเกิดขึ้นในขณะที่โครงการกำลังดำเนินอยู่ตามความเห็น

ของครอนบาค นั้นเห็นว่า การประเมินเพื่อปรับปรุงหลักสูตร หรือวิชาในการเรียนการสอนควรกระทำ โดยผู้เชี่ยวชาญ เมื่อปรับปรุงหลักสูตรนั้นเป็นการปรับปรุงระดับชาติ แต่ในระดับโรงเรียนหรือท้องถิ่น นั้น ผู้สอนควรทำหน้าที่การประเมินโครงการเอง

จากรูปแบบการประเมินของครอนบาค สรุปได้ว่า การประเมินตามแบบ รูปแบบของ ครอนบาค เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลและ การใช้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ เป็นการประเมินกระบวนการ วิธีการประเมินในด้านต่าง ๆ 4 ด้าน คือ การศึกษากระบวนการ การวัดเจตคติ การวัดความสามารถ ทั่ว ๆ ไป และการติดตามผล

รูปแบบการประเมินของอัลคิน (Alkin)

เชาวน์ อินโย (2553, น.131) กล่าวว่า อัลคิน ได้นำเสนอรูปแบบการประเมินที่เรียกว่า Center for the study of Evaluation Approach ขึ้นใน ค.ศ. 1969 โดยให้คำนิยามการประเมิน หมายถึง กระบวนการที่จะได้มาซึ่งสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การเลือกแฟ้มข่าวสารที่เหมาะสม การรวบรวมและวิเคราะห์ข่าวสารเพื่อรายงานข้อมูลสรุป เป็นประโยชน์ต่อผู้ทำการตัดสินใจในการ เลือกหนทางต่าง ๆ ที่เป็นไปได้

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2555, น.121-122) กล่าวว่า จากความหมายของการประเมินตามแนวคิด ของอัลคินนั้น การประเมินจะประกอบด้วย การจัดหา และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจะนำไปใช้ในการ ตัดสินใจ ดังนั้นการประเมินจำเป็นจะต้องประเมินในเรื่องต่าง ๆ 5 ด้าน ดังนี้ (Fitzpatrick, Sanders and Worthen. 2004, P.92)

1. การประเมินระบบ (System Assessment) เป็นการอธิบายหรือพรรณาสภาพ ของระบบเพื่อเปรียบเทียบกับสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังที่จะเกิดขึ้น การประเมินระบบจะช่วยให้เราสามารถกำหนดขอบเขต และวัตถุประสงค์ที่เหมาะสม สิ่งที่ต้องศึกษา ได้แก่ ความต้องการของ ประชาชน ชุมชน และสังคมที่มีต่อสภาพการณ์ปัจจุบัน สำหรับการประเมินระบบแต่ละส่วน จำเป็นต้องใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ กัน

2. การประเมินการวางแผนโครงการ (Program Planning) เป็นการประเมิน ก่อนที่จะดำเนินโครงการ เพื่อหาสารสนเทศมาใช้ในการตัดสินใจพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสมของ โครงการ นักประเมิน ต้องหาสารสนเทศที่แสดงความคาดหวังที่จะบรรลุเป้าหมายพร้อมกับ ประเมินผลที่จะได้รับจากการใช้วิธี การดำเนินงานต่าง ๆ ด้วย เพื่อให้สามารถเห็นข้อเปรียบเทียบใน การหาทางเลือกที่เหมาะสม โดยใช้วิธีการที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะของปัญหาโดยทั่วไปจะใช้ การประเมินจากเกณฑ์ภายนอกและจากเกณฑ์ภายใน

3. การประเมินการนำโครงการไปใช้ (Program Implementation) เป็นการ ประเมินขณะที่ โครงการกำลังดำเนินงาน เพื่อตรวจสอบดูว่าการดำเนินโครงการนั้นเป็นไปตามขั้นตอน

ต่าง ๆ ที่ได้วางแผนไว้ หรือไม่ ผลที่เกิดขึ้นมีความสอดคล้องกับสิ่งที่วางแผนไว้ หรือคาดหวังไว้หรือไม่ เพียงใด

4. การประเมินเพื่อปรับปรุงโครงการ (Program Implementation) เป็นการประเมินเพื่อหาข้อมูล ที่นำมาใช้ในการดำเนินโครงการให้บรรลุจุดมุ่งหมายและมีผลที่ไม่คาดคิดมาก่อนเกิดขึ้นบ้างหรือไม่ ดังนั้น นักประเมินจึงมีบทบาทสำคัญในการที่จะหาข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จหรือความล้มเหลวในทุก ๆ ด้านของ โครงการ ตลอดจนผลกระทบของโครงการที่มีต่อโครงการอื่น เพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงโครงการต่อไป

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2542, น.45 อ้างถึงใน นลินธรรณ์ โฆษิตรัฐพัชรสุข. 2556, น.35-36) ได้กล่าวว่าอัลคิน ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาด้านการประเมินของมหาวิทยาลัย เคลิเพอร์เนีย ได้เสนอรูปแบบการประเมินที่เรียกว่า CSE Model ซึ่งเป็นการประเมิน เพื่อตัดสินใจขอบเขตของข้อเสนอเทศ ที่สมบูรณ์ในเรื่องของข้อมูลแหล่งข้อมูลและการเก็บรวบรวม ตลอดจนการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อไปสู่ การสรุปที่ถูกต้อง ซึ่งก่อให้เกิดการตัดสินใจว่าจะดำเนินโครงการนั้นอย่างไร แนวทางการประเมินโครงการ ในด้านต่าง ๆ 5 วิธีการ สรุปได้ดังนี้

1. การศึกษาระบบของโครงการช่วยให้เข้าใจขอบเขต จุดมุ่งหมาย สามารถมองเห็นแนวทาง ประเมินได้ถูกต้อง
2. การวางแผนโครงการเป็นการประเมินให้ครอบคลุมมากที่สุด อาจใช้เกณฑ์ภายใน ได้แก่ การประเมินโครงสร้างระบบและความเป็นไปได้ ส่วนเกณฑ์ภายนอกจะใช้ผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ
3. การปฏิบัติตามโครงการเป็นการประเมินการนำไปใช้ตรวจสอบว่าได้ปฏิบัติตามแผนที่ กำหนดไว้มากน้อยเพียงใดเพื่อช่วยในการตัดสินใจทำให้เกิดการปรับปรุงหรือพัฒนา
4. การปรับปรุงโครงการการสรุปผลโครงการวิเคราะห์ แยกปัญหาแต่ละด้าน สรุปในภาพรวม เพื่อเสนอเป็นภาพรวมให้ผู้รับผิดชอบตัดสินใจรวมถึง ผลกระทบโครงการด้วย
5. การให้สัตยาบันโครงการหลังจากได้รับข้อมูลจากนักประเมินเพียงพอแล้วเพื่อสรุปว่า รับรองโครงการนี้ จะเปลี่ยนแปลงอย่างไร หรือยุติโครงการ

จากรูปแบบการประเมินของอัลคิน สรุปได้ว่า การประเมินตามแบบรูปแบบของอัลคิน เป็นการประเมินเพื่อการตัดสินใจ และเป็นกระบวนการกำหนดขอบเขตของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การเลือกข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสม การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจ และนำไปสู่การจัดทำรายงานสรุป เพื่อเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับการดำเนินงานของโครงการ

รูปแบบการประเมินของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam)

พิสนุ พงศ์ศรี (2553, น.84-85) ได้กล่าวไว้ว่า รูปแบบการประเมินแบบชิปปี้ เป็นการนำเสนอโดย แดเนี่ยล แอล สตัฟเฟิลบีม ได้พัฒนารูปแบบการประเมินที่ช่วยในการตัดสินใจ (CIPP Model) โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์สิ่งที่จะประเมินอย่างครอบคลุม เพื่อให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจทางเลือกต่าง ๆ ของผู้บริหารที่เรียกว่ารูปแบบ การประเมิน CIPP

(Context Input Process Product Evaluation Model) รูปแบบการประเมิน CIPP แบ่งการประเมินออกเป็น 4 ส่วน ตามลำดับการพัฒนาการของการดำเนินโครงการ 3 ระยะ ดังต่อไปนี้

1. การประเมินก่อนเริ่มดำเนินงาน การประเมินในช่วงนี้จะขึ้นเพื่อวางแผน อันเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ และวิธีการดำเนินงาน จัดทำสิ่งต่าง ๆ อาจเป็นโครงการ กิจกรรมหลักสูตร ซึ่งจะทำการประเมินใน 2 ส่วน คือ

1.1 การประเมินบริบท (Context Evaluation) การประเมินบริบทเป็นการประเมินความต้องการจำเป็น เพื่อกำหนดการดำเนินงาน โดยประเมินสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น วิธีการประเมินจะใช้บรรยายและเปรียบเทียบ ปัจจัยนำเข้าที่ได้รับจริงกับสิ่งที่คาดหวัง บริบทของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่คาดหวังกับที่เป็นจริง รวมทั้งวิเคราะห์ สาเหตุของความไม่สอดคล้องระหว่างความเป็นจริงและสิ่งที่คาดหวัง

1.2 การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการตรวจสอบความพร้อมด้านทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการทั้งปริมาณและคุณภาพ ตลอดจนระบบบริหารจัดการที่วางแผนไว้เพื่อวิเคราะห์และกำหนดทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดที่จะทำให้การดำเนินงาน บรรลุวัตถุประสงค์ภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่

2. การประเมินระหว่างโครงการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินผลผลิตของการศึกษา จุดอ่อน จุดแข็ง ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคการดำเนินโครงการ สาเหตุที่ทำให้ไม่สามารถดำเนินโครงการตามแผนได้ เพื่อจัดหาสารสนเทศเพื่อการปรับปรุงการดำเนินโครงการ

3. การประเมินหลังสิ้นสุดโครงการ (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลผลิตของโครงการ เพื่อตอบคำถามให้ได้ว่าโครงการประสบความสำเร็จตามที่วางไว้ หรือไม่ ผลผลิตเป็นไปตามวัตถุประสงค์ คุ่มค่าหรือไม่ การประเมินหลังสิ้นสุดโครงการจะพิจารณาผลลัพธ์ ผลกระทบของโครงการทุก ๆ ด้าน ซึ่งใช้เทคนิคการติดตามผลหรือประเมินผลด้วยการติดตามหลังโครงการว่าควรจะคง ปรับ ขยายโครงการ หรือควรถูกยุติโครงการตามเวลาที่กำหนดไว้หรือควรยกฐานะเป็นโครงการประจำ

เชาว์ อินโย (2553, น.126-127) ได้แบ่งการประเมินออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินความต้องการจำเป็น เพื่อกำหนดโครงการ เป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกโครงการ แต่มีผลต่อความสำเร็จ หรือความ

ล้มเหลวของ โครงการ และเป็นการพิจารณาความจำเป็นที่ต้องการจัดทำโครงการดังกล่าว ได้แก่ ความต้องการของชุมชน และกลุ่มเป้าหมายของโครงการ จำนวนประชากร สภาพเศรษฐกิจและปัญหาชุมชน ตลอดจนนโยบายของหน่วยงานระดับบน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ ตัดสินใจ วางแผน กำหนดนโยบาย กำหนดเป้าหมาย และกำหนดจุดมุ่งหมายของโครงการได้อย่างเหมาะสมต่อไป

2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินทรัพยากรที่จำเป็นที่จะนำมาใช้ในการดำเนินโครงการ ว่ามีความเป็นไปได้ มีความเหมาะสมและมีความเพียงพอหรือไม่ ทรัพยากรที่จำเป็น ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เวลา กลุ่มเป้าหมาย เทคโนโลยี และแผนการดำเนินงาน การประเมินปัจจัยนำเข้าใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ หาวิธีดำเนินงาน โครงการให้บรรลุเป้าหมาย

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินการบริหารโครงการ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ การนำปัจจัยนำเข้าของโครงการมาใช้เหมาะสมหรือไม่ กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นจะบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ สารสนเทศต่าง ๆ จะถูกวิเคราะห์ รวบรวม นำเสนอ ผู้ดำเนินโครงการ อาจจะต้องการสารสนเทศทุกวัน หรือในตอนเริ่มต้นโครงการ บันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะดำเนินงานโครงการไว้เป็นหลักฐาน การประเมินกระบวนการ มีประโยชน์ ในการค้นหาจุดเด่น หรือจุดแข็ง หรือจุดด้อย ของโครงการนำไปใช้ในการพัฒนา แก้ไข ปรับปรุง การดำเนินโครงการต่อไปให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลที่ได้จากโครงการว่า เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ คัดค้านเพียงใด โดยนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ มุ่งตอบคำถามว่า โครงการประสบความสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ ผลการประเมิน จะทำให้ได้สารสนเทศ ในการพิจารณาตัดสินใจ ยุติ ปรับขยาย หรือทำงานเป็นประจำ การประเมินผลผลิตจะทำการประเมิน 2 ขั้นตอน คือ ประเมินทันทีที่สิ้นสุดโครงการ เรียกว่า การประเมินผลลัพธ์ และการประเมินผลกระทบของ โครงการทั้งบวกและลบ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553, น.168-170) ได้กล่าวถึง วิธีการประเมินใช้รูปแบบการประเมิน ชิปปี้ (CIPP Model) ว่าแบ่งเป็น 4 ด้าน ดังนี้

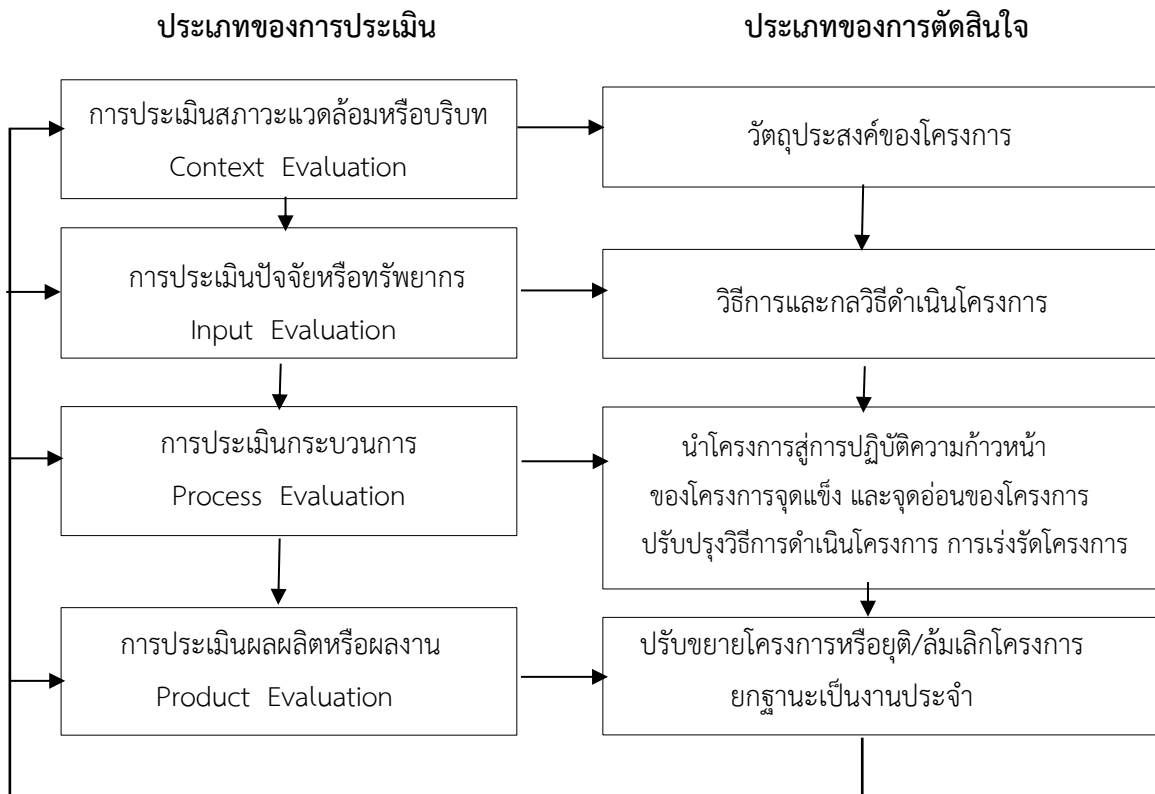
1. การประเมินบริบท (Context Evaluation) เป็นการประเมินความต้องการจำเป็น เพื่อกำหนดโครงการ เป็นการประเมินสภาพเศรษฐกิจสังคม การเมือง ตลอดจนปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ อันนำไปสู่ทิศทางและวัตถุประสงค์ของโครงการ

2. การประเมินปัจจัยหรือทรัพยากร (Input Evaluation) เป็นการตรวจสอบความพร้อมด้านทรัพยากรทั้งปริมาณ และคุณภาพ ตลอดจนระบบการบริหารจัดการเพื่อวิเคราะห์และกำหนดทางเลือก ที่เหมาะสมที่สุดที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินการดำเนินงานเมื่อนำโครงการที่วางแผนไว้ไปสู่การปฏิบัติ เพื่อการศึกษาจุดแข็งและจุดอ่อน ตลอดจน ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินโครงการ จึงเป็นการประเมินเพื่อปรับปรุงการดำเนินโครงการ ได้อย่าง ทันท่วงที สารสนเทศที่ได้จะนำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้การควบคุม หรือปรับปรุง แก้ไข วิธีการต่าง ๆ ให้เหมาะสมทันเวลาที่ในขณะที่กำลังดำเนินโครงการอยู่

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินที่มุ่งตอบคำถาม ว่า โครงการ ประสบความสำเร็จตามแผน ที่วางไว้หรือไม่ ผลผลิตของโครงการเป็นไปตาม วัตถุประสงค์หรือไม่ ผลการดำเนินงานคุ้มค่าเพียงใด ประกอบด้วย การประเมินผลผลิต (Output Evaluation) โดยพิจารณาจากปริมาณและคุณภาพของผลผลิตเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของ โครงการ ตลอดจนการนำเอาความรู้ไปใช้ในการ ปฏิบัติ อีกส่วนหนึ่งคือ ผลกระทบ (Impact) สารสนเทศที่ได้จะนำมาใช้ในการตัดสินใจคุณค่าผลผลิตของโครงการ ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ เพื่อที่จะตัดสินใจว่าควรจะทำโครงการต่อไป หรือยุติ ล้มเลิก หรือยกฐานะเป็นงานประจำ

จากแนวคิดในการประเมินองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน ดังกล่าว จึงเรียกแนวคิดในการ ประเมิน นี้ว่า รูปแบบการประเมินชิปปี้ ซึ่งมีกรอบแนวคิดในการประเมินเขียนแสดงความสัมพันธ์ ระหว่าง ประเภทของการประเมินและประเภทของการตัดสินใจ ปรากฏดังแผนภูมิที่ 6

แผนภูมิที่ 6 แสดงความสัมพันธ์ของประเภทการประเมินและประเภทของการตัดสินใจ ตามรูปแบบการประเมินของแดเนียล แอล สตีฟเฟิลบีม
ที่มา : สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553, น.168)

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2555, น.112-115) ได้กล่าวว่า วิธีการประเมินโดยใช้รูปแบบการประเมินชิปปี้ จะเกี่ยวข้องกับลักษณะการตัดสินใจ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลที่ได้จากการประเมินมาช่วยในการตัดสินใจ 4 ลักษณะ คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผน (Planning Decisions) การตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้าง (Structuring Decisions) การตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงาน (Implementing Decisions) และการตัดสินใจ เกี่ยวกับการทบทวนการดำเนินโครงการเมื่อสิ้นสุดโครงการ (Recycling Decisions) มโนทัศน์เบื้องต้น ของรูปแบบ CIPP ก็คือ ประเภทการตัดสินใจที่แตกต่างกัน จำเป็นต้องใช้สารสนเทศในการตัดสินใจ ที่แตกต่างกันด้วย ซึ่งสตฟเฟิลบีม ได้จำแนกการตัดสินใจและการประเมินเพื่อการบริการและ การวางแผนไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. การประเมินบริบทหรือสถานะแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ ได้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจในการวางแผน กำหนดเป็นผลลัพธ์ที่คาดหวังของโครงการ หรือ วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ การประเมินบริบทเป็นการประเมินเกี่ยวกับนโยบาย ปรัชญา เป้าหมาย แรงกดดันทางเศรษฐกิจและสังคม ความต้องการของบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนแรงกดดันทางการเมือง

2. การประเมินปัจจัยหรือทรัพยากร (Input Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ ได้สารสนเทศ สำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการ และกลวิธีการดำเนินโครงการ เป็นการตรวจสอบความพร้อมของปัจจัย เบื้องต้นต่าง ๆ เช่น บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ เป็นต้น เป็นการประเมินเพื่อมุ่งเน้นว่ามีปัจจัยพร้อมมูล ที่จะดำเนินการหรือไม่ แผนหรือโครงการที่เสนอเหมาะสมหรือไม่ ควรปรับปรุงส่วนใด สารสนเทศที่ได้ใช้ประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้าง เพื่อเลือกแผนการจัดโครงการ หรือแผนการ ดำเนินงานที่เหมาะสมที่สุดเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินให้ได้ สารสนเทศสำหรับ การตัดสินใจเกี่ยวกับการนำโครงการไปปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดผลสำเร็จ ซึ่งเป็นการประเมินขณะดำเนินงานหรือประเมินในเชิงความก้าวหน้า เพื่อปรับปรุงกระบวนการบริหารหรือการดำเนินโครงการ รวมทั้งศึกษาปัญหาและอุปสรรค จุดเด่น จุดด้อย

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้ สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของโครงการ ซึ่งเป็นการประเมินผลหลังจากการดำเนินโครงการสิ้นสุดลงเพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการ

จากรูปแบบการประเมินของ กล่าวโดยแดเนียล แอล สตฟเฟิลบีม (Daniel L.Stufflebeam.2007, PP.169-179) สรุป รูปแบบการประเมินแบบชิปปี้ (CIPP) เป็นการประเมินที่เป็นกระบวนการ ต่อเนื่อง โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ ใช้ควบคู่กับการบริหารโครงการ เพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจ อย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะการประเมินโครงการต่าง ๆ เพราะเป็นการประเมินที่ให้ข้อมูลสารสนเทศ ที่ครอบคลุมการประเมินใน 4 ส่วน ตามระยะเวลาของการดำเนินโครงการ 3

ระยะ คือ ระยะที่ 1 การประเมิน ก่อนเริ่มดำเนินงาน เป็นการประเมินด้านสภาพแวดล้อมหรือบริบท (Context Evaluation) ด้านปัจจัยเบื้องต้น หรือปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) ระยะที่ 2 การประเมินระหว่างโครงการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินด้านกระบวนการ และ ระยะที่ 3 การประเมินหลังสิ้นสุดโครงการ (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลผลิตของโครงการ ผู้ประเมินจึงเห็นว่ารูปแบบการประเมินแบบ CIPP สามารถนำมาประเมินการดำเนินงานโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ ปีการศึกษา 2561 ได้ครอบคลุมทุกประเด็น ซึ่งสามารถชี้ให้เห็น ได้ว่าการดำเนินการเป็นไปตามกระบวนการและผลผลิตที่ได้วางไว้หรือไม่ เพื่อจะได้นำมาเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ดำเนินการมีประสิทธิภาพต่อไป

7. แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

7.1 ความหมายของความพึงพอใจ

สถาพร ส่องแสง (2554, น.52) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจเป็นทัศนคติอย่างหนึ่งที่มีลักษณะเป็นนามธรรมไม่สามารถมองเห็นเป็นรูปร่างได้ เป็นความรู้สึกส่วนตัวเมื่อได้รับการตอบสนองตามความต้องการของตนในสิ่งที่ขาดหายไป และเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมในการแสดงออกของบุคคลที่มีต่อการเลือกที่จะปฏิบัติ ในกิจกรรมนั้น ๆ

สุพรรณษา ทองเปลว (2554, น.27) ได้กล่าวถึง ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน หมายถึง ความรู้สึกในงานที่ทำด้วยความเต็มใจหรือพอใจในทางบวก ที่ส่งผลต่อทัศนคติที่ดี ในการทำงานและได้รับการตอบสนองทางอารมณ์ของบุคคลที่แสดงออกเมื่อได้รับผลตอบแทน ที่แตกต่าง ซึ่งรางวัลหรือผลตอบแทนเหล่านั้นเป็นสาเหตุของความพึงพอใจในการทำงาน มีความเสียสละ อุทิศตนมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานส่งผลให้งานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ มีประสิทธิภาพ และความก้าวหน้าในองค์การ

ผุสดี แสงหล่อ (2555, น.14) ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกรวม ของบุคคลที่มีต่อการทำงานในทางบวกเป็นความสุขของบุคคลที่เกิดความรู้สึกกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่นที่จะทำงาน มีขวัญกำลังใจ สิ่งเหล่านี้มีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผล ของการทำงานรวมทั้งการส่งผลต่อความสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมายขององค์การ

จากความหมายของความพึงพอใจ สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติที่เป็นไปตาม ความคาดหวัง หรือมากกว่าที่คาดหวัง ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อได้รับสิ่งที่ต้องการหรือบรรลุเป้าหมาย หากความต้องการหรือจุดหมายนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง ความพึงพอใจจะลดลงหรือไม่เกิดขึ้น ความพึงพอใจในความหมายดังกล่าว จึงพอสามารถปรับใช้กับความพึงพอใจของผู้ปกครองต่อการดำเนินงานของโครงการ

7.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

สมุทรร ชำนาญ (2556, น.268-294) กล่าวถึง กลุ่มทฤษฎีที่เน้นการศึกษาเนื้อหา (Contents theories) เป็นกลุ่มที่ศึกษาเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ จึงมีการเรียกชื่อหนึ่งว่า ทฤษฎีที่เน้นความต้องการ (Need theories of work motivation) เป็นทฤษฎีที่มุ่งศึกษาเพื่อหาคำตอบ ของมนุษย์แต่ละคนมีความต้องการอะไร ตลอดจนมีความต้องการอยู่ในระดับใด ทฤษฎีที่เน้นการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ มีการนำเสนอไว้หลากหลาย ส่วนทฤษฎีที่เป็นที่ยอมรับ ในปัจจุบัน มีดังนี้

1. ทฤษฎีความต้องการของ มาสโลว์ (Maslow's hierarchy of need) มาสโลว์ มีหลักที่สำคัญเกี่ยวกับแรงจูงใจ โดยเน้นในเรื่องลำดับชั้นความต้องการ เขามีความเชื่อว่ามนุษย์มีแนวโน้ม ที่จะมีความต้องการอันใหม่ที่สูงขึ้น แรงจูงใจของคนเรามาจาก ความต้องการพฤติกรรมของคนเรา มุ่งไปสู่การตอบสนองความพอใจ มาสโลว์ (Maslow) แบ่งความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ออกเป็น 5 ระดับด้วยกัน ได้แก่

1.1 ความต้องการด้านร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการ ปัจจัย 4 เช่น ต้องการอาหารให้อิ่มท้อง เครื่องนุ่งห่มเพื่อป้องกันความร้อน หนาวและอุจาดตา ยา รักษา โรคภัยไข้เจ็บ รวมทั้งที่อยู่อาศัยเพื่อป้องกันแดด ฝน ลม อากาศหนาวและสัตว์ร้าย ความ ต้องการ เหล่านี้มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกคน ต้องบรรลุให้ได้ก่อน

1.2 ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs) หลังจากที่มีมนุษย์บรรลุ ความ ต้องการ ด้านร่างกาย ทำให้ชีวิตสามารถดำรงอยู่ในขั้นแรกแล้ว จะมีความต้องการด้านความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินของตนเองเพิ่มขึ้นต่อไป เช่น หลังมนุษย์มีอาหารรับประทาน จนอิ่ม ท้องแล้วได้เริ่มหันมาคำนึงถึงความปลอดภัยของอาหารหรือสุขภาพโดยหันมาให้ ความสำคัญ กับเรื่อง สารพิษที่ติดมากับอาหาร ซึ่งสารพิษเหล่านี้อาจสร้างความไม่ปลอดภัยให้กับชีวิตของเขา เป็นต้น

1.3 ความต้องการความรักและการเป็นเจ้าของ (Belonging and love needs) เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นหลังจากการที่มีชีวิตอยู่รอดแล้ว มีความปลอดภัยในชีวิตและ ทรัพย์สินแล้ว มนุษย์จะเริ่มมองหาความรักจากผู้อื่น ต้องการที่จะเป็นเจ้าของสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเอง ครอบครอง อยู่ตลอดเวลา เช่น ต้องการให้พ่อแม่ พี่น้อง คนรัก รักเราและต้องการให้เขาเหล่านั้นรักเรา คนเดียว ไม่ต้องการให้เขาเหล่านั้นไปรักคนอื่นโดยการแสดงความเป็นเจ้าของ เป็นต้น

1.4 ความต้องการการยอมรับนับถือจากผู้อื่น (Esteem needs) เป็นความ ต้องการอีกชั้นหนึ่งหลังจากได้รับความต้องการทางร่างกาย ความปลอดภัย ความรักและเป็นเจ้าของ แล้วจะต้องการการยอมรับนับถือจากผู้อื่น ต้องการได้รับเกียรติจากผู้อื่น เช่น ต้องการการเรียกขาน จากบุคคลทั่วไปอย่างสุภาพให้ความเคารพนับถือตามควรไม่ต้องการ การกดขี่ข่มเหง จากผู้อื่น เนื่องจากทุกคนมีเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน

1.5 ความต้องการ ความเป็นตัวตนอันแท้จริงของตนเอง (Self-actualization needs) เป็นความต้องการขั้นสุดท้าย หลังจากที่ผ่านมาความต้องการ ความเป็นส่วนตัว เป็นความต้องการ ที่แท้จริงของตนเอง ลดความต้องการภายนอกลง หันมาต้องการสิ่งที่ตนเองมี และเป็นอยู่ ซึ่งเป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ แต่ความต้องการในขั้นนี้มักเกิดขึ้นได้ยาก เพราะต้องผ่านความต้องการในขั้นอื่น ๆ มาก่อน และจะต้องมีความเข้าใจในชีวิตเป็นอย่างดี

2. ทฤษฎีอีอาร์จีของอัลเดอเฟอร์ (Alderfer' ERG theory)

ได้เสนอทฤษฎีการจูงใจที่เกี่ยวกับความต้องการ เรียกว่า ทฤษฎีอี อาร์ จี (ERG) ซึ่งคล้ายกับทฤษฎีของ มาสโลว์ (Maslow) อัลเดอเฟอร์ (Alderfer) สรุปความต้องการ ของมนุษย์มีเพียง 3 ประเภท ซึ่งแทนด้วยอักษรย่อ ดังนี้

2.1 ความต้องการเพื่อการคงอยู่ (Existence needs: E) ความคงอยู่หรือความสามารถ ที่จะดำรงชีพอยู่ได้ของมนุษย์คือ การที่มนุษย์ได้รับการตอบสนองสิ่งจำเป็นทั้งกายและจิตใจ อย่างพอเพียงที่จะดำรงชีพอยู่ได้โดยไม่มีปัญหา

2.2 ความต้องการความสัมพันธ์ (Relatedness need: R) ความต้องการทางสังคม ที่มนุษย์ต้องการมีเพื่อน ไม่ต้องการอยู่อย่างโดดเดี่ยว สามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือทีมได้อย่างเปิดเผยและได้รับการยอมรับจากสมาชิกในองค์กร เป็นไปตามธรรมชาติของมนุษย์ ที่เป็นสัตว์สังคม (Social animal)

2.3 ความต้องการความก้าวหน้า (Growth need: G) เป็นความต้องการส่วนบุคคล ในการที่ใช้ความรู้และความสามารถและทักษะของตนเพื่อทำงานอย่างเต็มศักยภาพที่มีอยู่รวมทั้ง ได้มีโอกาสใช้ความสามารถในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ได้อย่างเต็มที่ มีความรับผิดชอบสูงขึ้น มีความต้องการความสำเร็จสูงสุดในชีวิตกับบางส่วนของความต้องการได้รับการยกย่องนับถือ

3. ทฤษฎี 2 ปัจจัยของ เฮอริชเบอร์ก (Herzberg's two-factors theory)

ทฤษฎีสองปัจจัยของ เฮอริชเบอร์ก (Herzberg) เป็นทฤษฎีจูงใจเชิงเนื้อหาทฤษฎีหนึ่งที่มาจากผลงานวิจัยของ เฟรเดอริคเฮอริชเบอร์ก (Federick herzberg) อาจารย์แห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก เพื่อศึกษาถึงปัจจัยองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกับงานโดยเฉพาะปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในงาน เฮอริชเบอร์ก (Herzberg) ได้เก็บข้อมูลและวิเคราะห์ ปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจต่องาน เป็นคนละปัจจัยที่ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจต่องาน มนุษย์นั้นสามารถสร้างแรงจูงใจในการทำงาน ได้ 2 ปัจจัย ได้แก่

3.1 ปัจจัยจูงใจ (Motivation factors) เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจในงาน (Job satisfaction) ซึ่งเป็นปัจจัยที่สัมพันธ์กับตัวงานโดยตรง

3.2 ปัจจัยสุขอนามัยหรือปัจจัยเพื่อการคงอยู่ (Hygiene factors or maintenance factors) เป็นปัจจัยที่ป้องกันไม่ให้เกิดความไม่พึงพอใจในงาน (Job dissatisfies) ซึ่งเกี่ยวกับ สภาพแวดล้อมที่อยู่นอกตัวงาน

ซูครี บำรุง (2551, น.58) ได้กล่าวถึง มูลเหตุที่ทำให้บุคคลมีความพึงพอใจ ในการทำงาน โดยอ้างถึงทฤษฎีของ บาร์นาร์ด (Barnard) ไว้ดังนี้

1. สิ่งจูงใจที่เป็นวัตถุ ได้แก่ เงิน สิ่งของ หรือสภาวะทางกายที่ให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน เป็นการตอบแทน เช่น รางวัลการทำงานที่เขาได้ปฏิบัติมาเป็นอย่างดี
2. สิ่งจูงใจเป็นโอกาสของบุคคลซึ่งไม่ใช่วัตถุ จัดเป็นสิ่งจูงใจที่สำคัญในการช่วยเหลือ ส่งเสริมความร่วมมือในการทำงานมากกว่ารางวัลที่เป็นวัตถุ เพราะสิ่งจูงใจประเภทนี้ไม่เกิดกับทุกคน เช่น เกียรติภูมิ ตำแหน่ง การให้สิทธิพิเศษ และการมีอำนาจ เป็นต้น
3. สภาพร่างกายที่พึงปรารถนา หมายถึง สิ่งแวดล้อมในความสะอาดต่าง ๆ อันก่อให้เกิด ความสุขทางกายในการทำงาน
4. ผลประโยชน์ทางอุดมคติ เป็นสิ่งจูงใจซึ่งอยู่ระหว่างความมีอำนาจที่สุดกับความท้อแท้ ผลประโยชน์ทางอุดมคติ หมายถึง สมรรถภาพของหน่วยงานและสนองความต้องการของบุคคลในด้านความต้องการ ความภูมิใจในด้านการแสดงฝีมือ ความรู้สึกเท่าเทียมกัน การได้มีส่วนช่วยเหลือครอบครัวตัวเอง และผู้อื่นรวมทั้งได้แสดงความจริงใจต่อหน่วยงาน
5. ความดีงดูดีในสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ฉันมิตรกับผู้ร่วมงานในหน่วยงาน ซึ่งถ้าความสัมพันธ์นั้นไปได้ด้วยดีจะทำให้เกิดความผูกพันและความพอใจร่วมงาน
6. การปรับสภาพการทำงานให้เหมาะสมกับวิธีการและเจตคติของบุคคลซึ่งแต่ละคนมีความสามารถแตกต่างกัน
7. โอกาสที่จะมีส่วนร่วมในการทำงานอย่างกว้างขวาง และเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานมีความรู้สึกร่วมในงานเป็นส่วนหนึ่งของงาน ความรู้สึกเท่าเทียมกันจนมีกำลังใจในการทำงาน
8. สภาพของการอยู่ร่วมกัน เป็นความพอใจของบุคคลในด้านสังคมและทำให้คนรู้สึกมีหลักประกันและมั่นคงในการทำงาน

พัทพันธ์ อึ้งรัก (2556, น.14) ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานหรือความพึงพอใจในการทำงานเป็นคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับความต้องการของมนุษย์โดยตรงซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับขวัญ ทัศนคติ การจูงใจ ในการปฏิบัติงานในองค์กร ความพึงพอใจในการทำงานของบุคคลจะมีผลเป็นอย่างมากต่อการปฏิบัติงาน คือ ผู้ที่ปฏิบัติงาน มีความพึงพอใจในการทำงานสูง ย่อมปฏิบัติงานได้สำเร็จ และมีประสิทธิภาพมากกว่า ผู้ที่ปฏิบัติงานที่มีความพึงพอใจ ในการปฏิบัติงานต่ำ

จากทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ สรุปได้ว่าทฤษฎี ลำดับความต้องการของมนุษย์เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึง ความต้องการของมนุษย์ที่เริ่มจากระดับต่ำ หากได้รับการตอบสนองในระดับที่พึงพอใจแล้ว ก็จะเป็นไปหาความต้องการในขั้นที่สูงขึ้นไป ซึ่งสามารถ นำมาประยุกต์ใช้กับการสำรวจ ความพึงพอใจของผู้ปกครองได้ และหากโรงเรียนสามารถตอบสนองต่อความต้องการหรือความคาดหวังขั้นพื้นฐานของผู้ปกครองนักเรียนได้เป็นที่พึงพอใจแล้วก็จะยอมเป็นแนวทางสร้างความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น เพื่อจะสามารถสร้างความพึงพอใจในระดับสูงขึ้น ซึ่งจะเป็ข้อมูลสำคัญ ในการกำหนดนโยบายการบริหารงานของโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา ทั้งต่อตัวนักเรียน และการให้บริการของโรงเรียน

7.3 ความสำคัญของความพึงพอใจ

นงค์เยาว์ วิเชียรเครือ (2555, น.32) ความพึงพอใจเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง ที่มีผลต่อความสำเร็จของงานที่บรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพอันเป็นผลจาก การได้รับการตอบสนองต่อแรงจูงใจหรือความต้องการของแต่ละบุคคลในแนวทางที่เขาประสงค์ ความพึงพอใจโดยทั่วไปตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Satisfaction

พัทธนันท์ อึ้งรัก (2556, น.98) กล่าวถึง ความพอใจในงานว่า ความพอใจในงาน (Job satisfaction) หมายถึง ทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับงานของพนักงานซึ่งจะเกี่ยวข้องกับปัจจัยแวดล้อมในงานของเขา เช่น ค่าตอบแทน ในโอกาสการเลื่อนตำแหน่ง ความก้าวหน้า หัวหน้างาน ตลอดจนเพื่อนร่วมงาน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการรับรู้ในงานของบุคคล ความพอใจในงานยังเกิดขึ้นจากปัจจัยแวดล้อมของงาน ได้แก่ รูปแบบการบริหาร นโยบายและขั้นตอนการทำงาน กลุ่มงานที่เกี่ยวข้อง สภาพแวดล้อมการทำงาน ตลอดจนผลประโยชน์และผลตอบแทน อย่างไรก็ตามก็ยังมีข้อมูลสนับสนุนว่าความพอใจในงานจะได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายในบุคคลมากกว่าเป็นผลจากสภาพแวดล้อมภายนอก โดยมีการศึกษาว่าพันธุกรรมมีส่วนเกี่ยวข้องกับความพอใจในงานของบุคคล

สมุทร ชำนาญ (2556, น.77) กล่าวถึง ความพึงพอใจในงานว่า ความพอใจในงานของบุคลากร จะมีผลต่อความมีประสิทธิภาพในการทำงานและมีผลต่อพฤติกรรมการทำงานของบุคลากร เมื่อบุคลากรมีความพอใจในงานและมีความรู้สึกที่ดี โดยส่วนรวมของคนที่มีต่องานของพวกเขาเมื่อมีองค์ประกอบหลายอย่างที่ชักนำคนไปสู่ความรู้สึก ในทางบวก (มีความรู้สึกที่ดี) หรือในทางลบ (มีความรู้สึกที่ไม่ดี) ต่องานของพวกเขา

จากความสำคัญของความพึงพอใจ สรุปได้ว่า ความสำคัญของความพึงพอใจว่า ความพึงพอใจเป็นปัจจัยสำคัญ ประการหนึ่งที่จะสร้างความรู้สึกหรือทัศนคติที่ดีต่อครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ อันดีระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ เพื่อช่วยให้การทำงานอย่างราบรื่น และมีประสิทธิภาพสูงสุด

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8.1 งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ได้มีนักวิจัยหลายท่าน ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ดังนี้

สุรางค์รัตน์ ตรีเหรา (2556, น.320) ได้ประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนบ้านกุดฝ่งแดง โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินบริบทปัจจัยนำเข้า กระบวนการดำเนินโครงการ และประเมินผลผลิตของโครงการ และประเมินความพึงพอใจของบุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้องของโครงการ โดยใช้รูปแบบการประเมิน ซิปป์ (CIPP Model) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล มีทั้งสิ้น 74 คน แบ่งเป็น ครู จำนวน 5 คน นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 จำนวน 31 คน ผู้ปกครอง นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 จำนวน 31 คน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 7 คน ผลการประเมินโครงการ พบว่า 1) ด้านสภาพแวดล้อม พบว่า ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมาก ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมาก ด้านกระบวนการดำเนินโครงการ พบว่า ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และด้านผลผลิตของโครงการ พบว่า ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ผลการประเมินความพึงพอใจของบุคลากร และผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ตามความคิดเห็นของ ครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับ

ลัดดา แยมอ่อน (2556, น.99) ได้ประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจำการบุญ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้รูปแบบ CIPP Model กลุ่มเป้าหมาย รองผู้อำนวยการ หัวหน้ากลุ่มสาระ ครูที่รับผิดชอบแต่ละกิจกรรม คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียนโรงเรียนจำการบุญ ป.4 - 6 ผู้ปกครองนักเรียน ตัวแทนหน่วยงาน ร้านค้าต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 919 คน เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โรงเรียนจำการบุญ ผลการดำเนินงานพบว่า

1. ผลการประเมินความเหมาะสมด้านบริบทของโครงการ

1.1 กิจกรรมทุกกิจกรรมมีความสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ นโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน นโยบายการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 1 และนโยบายของโรงเรียน อยู่ในระดับมาก

1.2 กิจกรรมทุกกิจกรรมมีความสอดคล้องกับหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากกิจกรรมทุกกิจกรรมสามารถสอดแทรก หรือบูรณาการให้เข้ากับเนื้อหาของทุกกลุ่มสาระ ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้เป็นอย่างดี

2. ผลการประเมินความเหมาะสมด้านปัจจัยเบื้องต้นของโครงการ

การประเมินความเหมาะสมด้านปัจจัยเบื้องต้นของโครงการ พบว่า ครูที่มีความเกี่ยวข้องกับโครงการมีความคิดเห็นว่าทั้ง 8 กิจกรรม มีความพร้อมด้านปัจจัยเบื้องต้น อยู่ในระดับมาก แสดงว่าผู้บริหารให้ความสำคัญต่อปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสำคัญและส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมบรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งในด้านงบประมาณ และในด้านการสรรหาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมแต่ละกิจกรรมที่มีความรู้ความสามารถให้มีจำนวนเพียงพอต่อการดำเนินกิจกรรมให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

3. ผลการประเมินความเหมาะสมด้านกระบวนการดำเนินงานของโครงการ

ผลการประเมินความเหมาะสมด้านกระบวนการดำเนินงานของโครงการ พบว่า ครูผู้สอนมีความคิดเห็นในระดับมากทุกด้าน โดยกระบวนการที่โดดเด่นและชัดเจน คือการปฏิบัติงานโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ในกิจกรรมการเข้าค่ายธรรมะเป็นไปตามขั้นตอน ผู้บริหารให้การนิเทศติดตาม ดูแลและให้กำลังใจในการทำงานโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน มีการประเมินผลเป็นระยะๆ และนำผลมาปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4. ผลการประเมินความคิดเห็นต่อผลผลิตของโครงการ

ผลการประเมินความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อผลผลิตซึ่งเป็นพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนของโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นในระดับมากทุกด้าน

5. ผลการประเมินความคิดเห็นต่อผลกระทบของการดำเนินโครงการ

ผลการประเมินความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนและครูที่รับผิดชอบโครงการ ที่มีต่อผลกระทบของการดำเนินโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ในการดำเนินกิจกรรมที่มีความพร้อมในทุก ๆ ด้าน ทั้งการพิจารณาถึงความเหมาะสมของบริบทของการดำเนินโครงการ ด้านความพร้อมของปัจจัยเบื้องต้นที่เอื้อให้โครงการบรรลุวัตถุประสงค์

6. คุณภาพการศึกษามาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีคุณธรรม

จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ปีการศึกษา 2556 โดยรวมพบว่า มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับดีเยี่ยม เฉลี่ยร้อยละ 91.94 ผ่านเกณฑ์การประเมิน เมื่อพิจารณาแต่ละตัวบ่งชี้ พบว่า ตัวบ่งชี้ที่ 2.1 มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรอยู่ในระดับดีเยี่ยม มีค่าเฉลี่ยร้อยละสูงสุด เฉลี่ยร้อยละ 97.00 รองลงมาได้แก่ ตัวบ่งชี้ที่ 2.2 เอื้ออาทรผู้อื่นและกตัญญูทวดต่อผู้มีพระคุณ อยู่ในระดับดีเยี่ยม มีค่าเฉลี่ยร้อยละสูงสุด เฉลี่ยร้อยละ 92.10 และตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยร้อยละต่ำสุด ได้แก่ ตัวบ่งชี้ที่ 2.3 ยอมรับความคิดเห็นและวัฒนธรรมที่แตกต่าง อยู่ในระดับดีมาก เฉลี่ยร้อยละ 88.45

7. ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการ

ผลการประเมินความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียน ตัวแทนหน่วยงาน ร้านค้าต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่รอบ ๆ บริเวณที่ตั้งของโรงเรียนjárการบุญ และครูที่รับผิดชอบกิจกรรม ที่มีความพึงพอใจต่อโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน พบว่า มีความพึงพอใจในระดับมากทั้งสองด้าน

จันทนา รอดแก้ว (2556, น.108) ได้ทำการประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนทับปุดวิทยา ผลการดำเนินงาน พบว่า

1. ผลการประเมินประเด็นบริบทของโครงการในภาพรวม พบว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน และอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณา ตัวชี้วัดทั้ง 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ ความเหมาะสมและเป็นไปได้ของวัตถุประสงค์ ความเหมาะสมของกิจกรรมและความสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด ผ่านเกณฑ์การประเมินโดยอยู่ในระดับมากที่สุด ความต้องการจำเป็นของโครงการและความเป็นไปได้ของเป้าหมาย ผ่านเกณฑ์การประเมินอยู่ในระดับมาก

2. ผลการประเมินประเด็นปัจจัยนำเข้าของโครงการในภาพรวม พบว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน และอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา ตัวชี้วัดทั้ง 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ ด้านหลักสูตรสถานศึกษา ด้านทรัพยากร ด้านระบบบริหารจัดการ และด้านสภาพแวดล้อม ผ่านเกณฑ์การประเมินโดยอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านผู้บริหารและครู ผ่านเกณฑ์การประเมิน โดยอยู่ในระดับมาก

3. ผลการประเมินประเด็นกระบวนการของโครงการในภาพรวม พบว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน และอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณา ตัวชี้วัดทั้ง 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ การเข้าค่ายฝึกคุณธรรม จริยธรรม กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น กิจกรรมการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ กิจกรรมจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ผ่านเกณฑ์การประเมิน โดยอยู่ในระดับมากที่สุด

4. ผลการประเมินประเด็นผลผลิตของโครงการในภาพรวม พบว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน และอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณา ตัวชี้วัดทั้ง 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ ความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ความคาดหวังการนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาตนเอง และพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ของนักเรียน หลังจากดำเนินงานตามโครงการผ่านเกณฑ์การประเมินโดยอยู่ในระดับมากที่สุด

5. ผลการประเมินโครงการในภาพรวม ของโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน พบว่า ผ่านเกณฑ์การประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ประเด็น การประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้ง 4 ประเด็น คือ ประเด็นบริบทของโครงการ ประเด็นปัจจัยนำเข้าของโครงการ ประเด็นกระบวนการของโครงการ และประเด็นผลผลิตของโครงการ โดยตัวชี้วัดทั้ง 18 ตัวชี้วัด พบว่า ผ่านเกณฑ์การประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด 15 ตัวชี้วัด อยู่ในระดับมาก 3 ตัวชี้วัด

ปนัดดา มักสัมพันธ์ (2556, น.152) ได้ทำการประเมิน โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนไผ่ดำพิทยาคมรัชมังคลาภิเษก ผลการประเมิน

1. ด้านบริบท พบว่า มีความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ของโครงการกับนโยบายความเหมาะสมของเนื้อหาสาระของโครงการ ความต้องการและความคาดหวังของผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในระดับมากที่สุด

2. ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า ความพร้อมของบุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ระยะเวลาและงบประมาณในการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก

3. ด้านกระบวนการ พบว่า การดำเนินงานด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน รวม 15 กิจกรรม มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมากที่สุด

4. ด้านผลผลิต พบว่า 1) พฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนรวม 14 ด้าน มีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ของนักเรียนระดับดีขึ้นไป หลังการดำเนินงานสูงกว่าก่อนการดำเนินงาน และ 3) ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานตามโครงการอยู่ในระดับมากที่สุด

5. ด้านผลกระทบ พบว่า ผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินงานตามโครงการอยู่ในระดับมาก

ไชยพร เรื่องแห้ว (2556, น.85-92) ได้ศึกษาบทบาทของสถานศึกษาในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของสถานศึกษาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ด้านการใฝ่รู้ใฝ่เรียนอยู่ในระดับมาก 2.5 ด้านอยู่อย่างพอเพียง พบว่า บทบาทของสถานศึกษาในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนในกลุ่มโรงเรียนศรีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าครูส่งเสริมให้นักเรียนใช้ทรัพยากรของส่วนรวม และใช้อุปกรณ์การเรียนอย่างประหยัดและรู้คุณค่า ให้นักเรียนไม่เอาเปรียบผู้อื่นและไม่ทำให้อื่นเดือดร้อน

สมพิศ เกิดนวล (2557, บทคัดย่อ) ได้กล่าวว่า แนวทางพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านไม้งาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 ได้แก่ โรงเรียนควรพัฒนาโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนเพื่อแก้ปัญหาที่พบจากการสนทนากลุ่มคือ การมีจิตสำนึกที่ดีและความใฝ่ศึกษา เปิดโอกาสให้ท้องถิ่น ชุมชน ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม/โครงการ สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมโครงการระหว่างผู้บริหาร ครูและ บุคลากรรวมทั้งชุมชนเพื่อจะได้ดำเนินงานไปได้อย่างชัดเจนและเป็นแนวทางเดียวกัน มีการประเมินโครงการตั้งแต่ก่อน ระหว่าง และเมื่อโครงการเสร็จสิ้น ดำเนินงานกิจกรรมโครงการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิด

การพัฒนาอย่างยั่งยืนและควรพัฒนาต่อยอดคุณธรรมด้านอื่นๆ นอกเหนือจากประเด็นที่ได้พัฒนาไปแล้ว

อนงค์ภาณุช ปะนะทั้งถิรวิทย์ (2557,น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมนิสิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมนิสิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ทั้งนี้มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้ ปัจจัยภายในตัวนิสิตค่าเฉลี่ยโดยรวมทุกด้าน ที่ร้อยละ 87.4 (=4.37) สามารถจำแนกออกเป็นรายย่อยจากมากไปหาน้อย รวม 6 ด้าน ดังนี้ ด้านจิตสำนึกความรับผิดชอบ ร้อยละ 91 (=4.55) ด้านความเมตตา ที่ร้อยละ 90.4 (=4.52) ด้านความมีวินัย ที่ร้อยละ 88.6 (=4.43) ด้านความซื่อสัตย์ ที่ร้อยละ 88.4 (=4.42) ด้านความอดทน ที่ร้อยละ 84.6 (=4.23) และ ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ที่ร้อยละ 81.2 (=4.06) ส่วนแนวทางส่งเสริมปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาด้านคุณธรรมและจริยธรรมนิสิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ทั้งนี้มี แนวทางส่งเสริมปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาตัวนิสิต ดังต่อไปนี้ ปัจจัยภายนอกตัวนิสิตค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยโดยรวม ทั้งหมด 3 ด้าน ที่ร้อยละ 87.4 (=4.37) ซึ่งจำแนกออกเป็นรายด้าน ได้แก่สภาพแวดล้อมสถานศึกษาที่ร้อยละ 95.2 (=4.76) สภาพครอบครัวของนิสิตที่ร้อยละ 85.8 (=4.29) และ สภาพแวดล้อมทางสังคมที่ร้อยละ 81 (=4.05)

พวงรัตน์ ชำนาญเลิศกิจ (2558,น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาศึกษาการส่งเสริมนักเรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม โรงเรียนประถมศึกษาศำนักงานเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร พบว่า ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นนักเรียนต่อการส่งเสริมนักเรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม ภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากคือ ด้านความกตัญญู ด้านการมีวินัย ด้านความซื่อสัตย์ ด้านการประหยัด และด้านความเมตตา ตามลำดับ รวมทั้งข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมนักเรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมทั้ง 5 ด้าน มีดังนี้ 1) ด้านการมีวินัยส่งเสริมให้นักเรียนแต่งกายตามระเบียบของโรงเรียน และเข้าห้องเรียนให้ตรง เวลา 2) ด้านความซื่อสัตย์ ควรส่งเสริมให้นักเรียนเมื่อเก็บสิ่งของผู้อื่นได้แล้วนำไปมอบให้ครูเพื่อส่งคืนเจ้าของ 3) ด้านความเมตตา ควรส่งเสริมนักเรียนให้อภัยเพื่อนเมื่อเพื่อนทำผิด และส่งเสริมให้นักเรียนให้ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยจิตอาสาโดยไม่หวังผลตอบแทน 4) ด้านการประหยัด ควรส่งเสริม นักเรียนให้ใช้อุปกรณ์ไฟฟ้าอย่างประหยัด เช่น ปิดน้ำ ปิดไฟ เมื่อเลิกใช้งานทุกครั้ง 5) ด้านความกตัญญู ควรส่งเสริมให้นักเรียนแสดงความเคารพต่อผู้มีพระคุณและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่าน

ชฎาพร เสนเผือก (2559, น.187) ได้ทำการประเมิน โครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ตามแนวการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมโรงเรียนวัดปากจำ ปีการศึกษา 2559 พบว่า

1. ผลการประเมินสภาพแวดล้อมของโครงการโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ตามแนวการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมโรงเรียนวัดปากจำ ปีการศึกษา 2559 โดยภาพรวมผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่กำหนดไว้ทุกตัวชี้วัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

2. ผลการประเมินปัจจัยเบื้องต้นของโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ตามแนวการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมโรงเรียนวัดปากจำ ปีการศึกษา 2559 โดยภาพรวมผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่กำหนดไว้ทุกตัวชี้วัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

3. ผลการประเมินกระบวนการดำเนินงานของโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ตามแนวการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมโรงเรียนวัดปากจำ ปีการศึกษา 2559 โดยภาพรวมผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่กำหนดไว้ทุกตัวชี้วัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

4. ผลการประเมินผลผลิตของโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ตามแนวการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมโรงเรียนวัดปากจำ ปีการศึกษา 2559 มีรายละเอียด

4.1 การดำเนินการตามตัวชี้วัดโรงเรียนคุณธรรม 7 ตัวชี้วัด ตามความคิดเห็นของครูและกรรมการดำเนินงานโครงการ โดยภาพรวมผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่กำหนดไว้ทั้ง 7 ตัวชี้วัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

4.2 ผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม นักเรียน ตามคุณธรรมเป้าหมาย 6 ประการคือความขยัน ความประหยัด ความสุภาพ ความสะอาด ความสามัคคี และความมีน้ำใจของโรงเรียนวัดปากจำ ปีการศึกษา 2559 ตามความคิดเห็นของ ครู และนักเรียน โดยภาพรวมผ่านเกณฑ์การประเมิน ตามที่ได้กำหนดไว้ทุกตัวชี้วัดมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

4.3 ผลการประเมินความพึงพอใจของครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีต่อการดำเนินงานโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ตามแนวการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมโรงเรียนวัดปากจำ ปีการศึกษา 2559 โดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

จिरภา คำทาและสมบัติ วรินทร์นุวัตร (2559,น. บทคัดย่อ) ศึกษาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาคณะบริหารธุรกิจ สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีระดับคุณธรรมและจริยธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่านักศึกษา มีคุณธรรมและจริยธรรมอยู่ในระดับมาก 5 ด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ด้านความเมตตา ด้านความรับผิดชอบ ด้านความอดทนอดกลั้น ด้านความมีวินัย และด้านความเสียสละ ส่วนด้านความซื่อสัตย์ และด้านความกตัญญูตเวที นักศึกษามีคุณธรรมและจริยธรรมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อศึกษาเปรียบเทียบคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาที่มีเพศต่างกัน นักศึกษาที่มีสถานภาพของครอบครัว ต่างกัน และนักศึกษาที่มีรายได้ต่อเดือนของผู้ปกครองต่างกัน มีคุณธรรมและจริยธรรมโดยรวมและเป็นรายด้านไม่แตกต่างกัน นักศึกษาที่กำลังศึกษาในหลักสูตรต่างกัน มีคุณธรรมและจริยธรรมโดยรวมและรายด้านในแต่ละด้าน แตกต่างกัน นักศึกษาที่กำลังศึกษาในระดับชั้นปีต่างกัน มีคุณธรรมและจริยธรรมโดยรวมแตกต่างกัน และเมื่อ พิจารณารายด้าน พบว่าด้านความมีวินัยไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านอื่นๆ แตกต่างกัน และนักศึกษาที่ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง

ต่างกัน มีคุณธรรมและจริยธรรมโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความเมตตา แตกต่างกัน ส่วนด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหาร คณาจารย์ และ บุคลากรที่เกี่ยวข้องในสถาบันอุดมศึกษา สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านคุณธรรมและ จริยธรรมแก่นักศึกษา

นายิกา จันทร์ยิวหา (2560 ,น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษารูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 1 ผลการวิจัยพบว่าสภาพการณ์ปัจจุบันในการพัฒนาการ ส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และรูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 1 ประกอบด้วย องค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การ ประพฤติตน เป็นแบบอย่างที่ดีของครูผู้ สอนในเรื่องคุณธรรม จริยธรรมองค์ประกอบที่ 2 การพัฒนาจริยธรรม ผ่านคำสอนของศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธร่วมกัน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีเมตตาความอ่อนโยน ความอดทน และการให้อภัยองค์ประกอบที่การใช้ หลักสูตรเพื่อพัฒนานักเรียนในการยึดมั่นและปฏิบัติตนตามคุณธรรม และจริยธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกัน อย่างสันติสุข องค์ประกอบที่ 4 การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับ ประเพณีหรือ พิธีทางศาสนา เพื่อสกัดกั้นความคิดและการกระทำที่ไม่ดีงาม และเป็นการฝึกการเป็นผู้ให้ เช่นการรู้จักให้อภัยและ รู้จักแบ่งปันความรู้ความดีและองค์ประกอบที่ 5 การวัดและประเมินผลครอบคลุมด้านความรู้ทักษะและเจตคติของผู้เรียนผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้องอื่นๆและนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน

พระสมุห์ประสิทธิ์ ปสิทธิโก (แสนดวง) (2560 ,น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการส่งเสริมคุณธรรมและ จริยธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา โดยภาพรวม และรายด้านมีการปฏิบัติ อยู่ใน ระดับมากโดยด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ด้านหลักความคุ้มค่า รองลงมาคือด้านหลักความโปร่งใส และด้านหลักความรับผิดชอบตามลำดับ ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุดคือด้านหลักนิติธรรม เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ปรากฏดังนี้ ด้านการส่งเสริมด้านความพอเพียง ด้านการส่งเสริมด้านความซื่อสัตย์ ด้าน การส่งเสริมด้านอุดมการณ์คุณธรรมและ จริยธรรมด้านหลักความรับผิดชอบ และแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา อุบลราชธานี เขต 2 ในแต่ละด้านปรากฏผลดังนี้ด้านอุดมการณ์คุณธรรม สถานศึกษาควรส่งเสริมการ เรียนรู้นิติธรรมประพฤติตนอยู่ใน กรอบกฎหมาย จารีต ประเพณีและพระธรรมวินัย รวมทั้งนำกฎหมาย ว่าด้วยพนักงานข้าราชการ หรือ ศาสนการมาปรับใช้ในสถานศึกษา ด้านความกตัญญู สถานศึกษาควร รายงานการประเมินตนเองและ รายงานต่าง ๆ ของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องเป็นความจริง และทุกชั้นตอนต้องยึดหลักความโปร่งใสตรวจสอบได้ ควรมีการปรับปรุงกลไกการทำงานร่วมกัน

และมีความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความพอเพียง สถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เข้ามามีส่วนร่วมและเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจ ให้โอกาสคนทุกคนในองค์กรมีสิทธิและเสียงในการแสดงความคิดเห็นเพื่อเกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ด้านความรับผิดชอบสถานศึกษาควรมีความตระหนักในสิทธิหน้าที่ การงานการอาชีพของตนเอง

มนตา ตัญย์เมธาการ และคณะ (2560) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การสังเคราะห์องค์ความรู้ กระบวนการขยายผลโรงเรียนคุณธรรมจริยธรรมในส่วนภูมิภาค และการประเมินผลการพัฒนา โรงเรียนคุณธรรมจริยธรรม จากการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์โรงเรียนคุณธรรมประกอบด้วย 1) การ “เริ่มต้นด้วยใจ อย่าใช้การบังคับ” ผู้บริหาร ครู หรือนักเรียนแกนนำต้องหาวิธีการที่ทำให้ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องตระหนักถึงความสำคัญ และเห็นคุณค่าของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียน และพร้อมที่จะทุ่มเทแรงกายแรงใจ และร่วมมือกันในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ผู้เรียนด้วย ความเต็มใจ 2) “ทำ ย้ำซ้ำ ทวน จนเกิดเป็นวัฒนธรรมองค์กร” การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียนเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาานพอสมควรและต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จึงจะประสบความสำเร็จ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ และทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องรู้สึกว่าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียนเป็นเรื่องปกติที่อยู่ในวิถีการดำเนินชีวิต ประจำวันและกลายเป็นวัฒนธรรมองค์กรในที่สุด 3) “สร้างเครือข่ายเพื่อขยายผล” เมื่อโรงเรียนต้นแบบคุณธรรม จริยธรรมในแต่ละภูมิภาคประสบความสำเร็จในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ควรมีการขยายผลไปยังโรงเรียนอื่นด้วยวิธีการ coaching and mentoring โดยโรงเรียนต้นแบบควรเป็นที่เลี้ยงให้แก่โรงเรียนอื่น ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในวงกว้างมากขึ้น และช่วยให้การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในสังคมไทยอย่างยั่งยืน 4) “สร้างแกนนำรุ่นใหม่” ต้องเป็นผู้ที่มีจิตอาสา มีปณิธานที่มุ่งมั่นในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียน พร้อมที่จะทุ่มเทแรงกายและแรงใจเสียสละเวลาในการทำงานด้วยความเต็มใจ รวมถึงสามารถเผยแพร่และขยายผลความรู้สู่โรงเรียนเครือข่ายได้ 5) “สร้างระบบการนิเทศติดตาม ภายใน” โดยการสร้างกลุ่ม “ผู้นำจิตอาสา” เป็นกลุ่มคณะผู้บริหาร ทำหน้าที่ติดตามการดำเนินงาน สะท้อนสภาพการดำเนินงานและช่วยแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นภายในโรงเรียน โดยดำเนินการทั้งในรูปแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ 6) “สร้างองค์ความรู้จากการทำโครงการ” โครงการคุณธรรมจริยธรรมแต่ละโครงการมีจุดเด่นและมีความหลากหลายของการดำเนินงานที่น่าสนใจ ผลจากการทำโครงการคุณธรรมจริยธรรมทำให้ได้แนวทางการดำเนินงานและนวัตกรรมที่น่าสนใจในการพัฒนาความดี ซึ่งเกิดจากความคิดและความตั้งใจของนักเรียนที่ต้องการแก้ปัญหา และต้องการทำความดีด้วยตนเอง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ พบว่ามีความเกี่ยวข้องและใกล้ชิดกับบุคคลมากที่สุด และมีรูปแบบในการประเมินโครงการหลายรูปแบบที่ผู้รายงานจะต้องเลือกให้สอดคล้องและเหมาะสมกับโครงการ นอกจากนี้การประเมิน ยังเป็นกระบวนการตัดสินใจคุณค่าของสิ่ง

ใดสิ่งหนึ่ง และยังช่วยพัฒนาสิ่งที่จะประเมินให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามที่กำหนดไว้ ซึ่งการประเมินโครงการจึงมีผู้สนใจเป็นจำนวนมากและได้ดำเนินการประเมินโครงการตามความต้องการจำเป็นของบุคคลหรือหน่วยงานนั้น ๆ เพราะเป็นข้อมูลที่แสดงถึงปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ผลสำเร็จ ซึ่งการประเมินโครงการส่วนใหญ่มักนิยมใช้รูปแบบซีปปี้ (CIPP Model) ในการประเมินโครงการ เนื่องจากเป็นการประเมินที่ได้รับสาระครอบคลุมทั้งก่อนดำเนินโครงการ ระหว่างดำเนินโครงการ และหลังเมื่อสิ้นสุดโครงการ และการจัดกิจกรรมโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม มีการจัดกิจกรรมรูปแบบที่หลากหลาย และพบว่าหลังจากการจัดกิจกรรม ผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีความพอใจในระดับมากถึงมากที่สุด

8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ได้มีนักวิจัยหลายท่าน ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ดังนี้

เบรดชาว (Bradshaw, 2007, P.160 - A) ได้ศึกษาการจัดการเรียนการสอนตามสภาพของท้องถิ่น โดยการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการประมวลผลนำเอาคุณธรรม จริยธรรมเข้าไปในบทเรียนที่ทำการสอน ซึ่งเน้นตามวัฒนธรรมของท้องถิ่นของนักเรียน ผลการศึกษา พบว่า นักเรียนได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพ มีความเจริญทางคุณธรรมจริยธรรม มากยิ่งขึ้น

อะคาร์ วูรอล และคนอื่น ๆ (Akar Vural et al., 2013, น 225) ได้ทำการพัฒนาโมเดลการวัดความเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนในจังหวัดไอดินพบว่า ความเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2=80.93$ df= 34p =0.06 CFI=0.98 NNFI=0.97 RMSEA=0.05) โดยความเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน จำนวน 2 องค์ประกอบประกอบด้วย การเคารพกฎระเบียบของโรงเรียนและความพึงพอใจในโรงเรียน ซึ่งการพัฒนาความเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนนั้น ควรพัฒนาให้ผู้เรียนมีความเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน โดยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน ทำให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกัน มีน้ำใจช่วยเหลือกันในยามที่มีปัญหา ทำให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพันต่อโรงเรียน ทำให้ผู้เรียนมีการเคารพกฎเกณฑ์ในโรงเรียน มีความพึงพอใจในโรงเรียน ทำให้ผู้เรียนอยู่ร่วมกันในโรงเรียนได้อย่างมีความสุข

คาเรน คาโชเวน (Karianne Kalshoven, 2010, น 13) ได้วิจัยเกี่ยวกับผู้นำเชิงจริยธรรมส่วนใหญ่จะศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการเป็นผู้นำในลักษณะดังกล่าวมากกว่าการศึกษาที่ปัจจัยสาเหตุผู้วิจัยเรื่องนี้ จึงมุ่งที่จะศึกษาบุคลิกลักษณะของผู้นำซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญของพฤติกรรมของผู้นำเชิงจริยธรรม โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้นำและพฤติกรรมของผู้นำเชิงจริยธรรม

โดยการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้ 1) ผู้นำจะประเมินตนเองโดยใช้แบบวัดคุณลักษณะของผู้นำที่ประกอบด้วยปัจจัยด้านคุณลักษณะ จำนวน 5 ด้าน 2) ให้ผู้ได้บังคับบัญชาประเมินพฤติกรรมของผู้นำในเชิงจริยธรรม การศึกษาส่วนที่ 1 ใช้แบบวัดความเป็นผู้นำเชิงจริยธรรมหลากหลาย พบว่า องค์กรควรเลือกผู้นำที่มีความยุติธรรม กระจายอำนาจ และมีบทบาทที่ชัดเจน การเลือกและพัฒนาผู้บริหารที่มีพฤติกรรมที่แสดงถึงความมีจริยธรรมในการทำงานเป็นสิ่งที่สำคัญเท่า ๆ กับการที่ปล่อยให้ผู้บริหารที่ไม่มีคุณธรรมสร้างความเสียหายและให้แก่องค์กรตลอดจนทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง

วีแกน Vertigan (2013,น 45) ได้ศึกษาผลการวิเคราะห์ปัญหาการจัดการศึกษาในด้านจริยธรรมของผู้บริหารกับผู้ปฏิบัติตามนโยบายของโรงเรียนและวิทยาลัยที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันระหว่างโรงเรียนที่จัดการศึกษาโดยเน้นจริยธรรม ค่านิยม กับโรงเรียนที่ไม่ให้โดยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ กล่าวถึง ความสนใจของโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอน และการบริหารการศึกษา โดยเน้นจริยธรรมของครูผู้สอนและการปฏิบัติตามนโยบายอย่างไร ซึ่งอาจมีข้อจำกัดด้านความเชื่อทางจริยธรรมที่จะถูกนำเข้าสู่วิธีการวิจัย ในการสำรวจความเชื่อทางจริยธรรมของครูที่ขัดแย้งกับด้านการบริหารจัดการเมื่อเปรียบเทียบกับการบริหารจัดการโดยใช้เครื่องมือ Ethnographic จากการใช้กลุ่มตัวอย่าง จากครูในโรงเรียนมัธยมและวิทยาลัย โดยใช้วิธีการศึกษาเพิ่มเติมเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์ และDiscussion กับผู้เกี่ยวข้องกับแบบสอบถามที่สร้างขึ้นบนพื้นฐานของปัญหาจริยธรรมที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติงานในโรงเรียน และส่วนที่กลุ่มครูเห็นว่าสำคัญ ในการเข้าใจระบบการทำงานของผู้บริหารที่มีจริยธรรมในโรงเรียน โดยผลการวิจัยพบว่า มีความเป็นไปได้ของการแก้ปัญหาเชิงประจักษ์ตามกลยุทธ์ที่สำคัญ เช่น เทคนิคการวิเคราะห์ความจริงเพื่อแก้ไขสภาพปัจจุบันปัญหาของโรงเรียน ซึ่งผลการวิจัยยอมรับความเที่ยงตรงของเครื่องมือดังกล่าว

แทน (Tan, 2017,น 1-16) ได้ศึกษาเรื่อง คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ถูกกำหนดไว้ในตำราเรียนของประเทศมาเลเซีย ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา พบว่าคุณลักษณะหลักของความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏในตำราเรียน คือ “ความรับผิดชอบ” ที่ผู้เรียนต้องมีต่อครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติในการยอมรับและปฏิบัติตามกฎหมายหรือข้อตกลงร่วมกัน ในสังคมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และระบบโรงเรียนถูกรัฐบาลใช้เป็นกลไกเพื่อการขับเคลื่อน และกำหนดเป็นวาระทางสังคม การเมืองหนึ่งในเป้าหมายหลักของการศึกษาในโรงเรียน และคอยสนับสนุนผู้เรียนให้กลายเป็นพลเมืองดีสามารถมีส่วนร่วมและวางตนให้เหมาะสมกับบทบาททางสังคมต่อประเทศชาติ อย่างไรก็ตามการให้ความหมายของ “พลเมืองดี” ในแต่ละประเทศมักมีขอบเขตกว้างทั้งนี้ค่านิยมของการเป็นพลเมืองดี คือปัจจัยหลักสำคัญในการทำความเข้าใจต่อการกำหนด ความหมายของคำว่า พลเมืองดีที่มีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ค่านิยมถือเป็นทั้งหลักการและการโน้มน้าวขั้นพื้นฐาน ซึ่งนำมาปฏิบัติจนเป็นพื้นฐานจนกลายเป็นพฤติกรรม ซึ่งเป็นมาตรฐานผ่านการปฏิบัติร่วมกัน และถูกกำหนดคุณค่าจากผู้ปฏิบัติว่าเป็นสิ่งที่ดีและพึงกระทำตาม ผู้เรียนถือเป็นบุคคลหนึ่งที่เชื่อว่าต้องปลูกฝังค่านิยมของการรับผิดชอบต่อที่จะ

นำไปสู่การเป็นพลเมืองดี เพราะต้องเชื่อฟัง และเคารพกฎหมาย รวมถึงต้องยอมรับนโยบายที่รัฐกำหนดขึ้น หรืออาจปลูกฝังค่านิยมให้นักเรียนตั้งข้อสงสัยต่อความยุติธรรมและตรวจสอบสถานภาพของตนในสังคม ซึ่งทั้ง 2 อย่างอาจถูกนำมากำหนดเป็นความหมายของพลเมืองดี จะเห็นได้ว่าการกำหนดคุณลักษณะของทั้ง 2 อย่างมีความแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามในทุกประเทศมักใช้อุดมการณ์ทางการเมืองที่ชัดเจนหรือคูลุมแคเรีย ของตนถ่ายทอดผ่านการให้การศึกษาสู่ประชาชนเพื่อให้เป็นพลเมืองดี ดังนั้น การศึกษานับเป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนประเด็นเรื่องอัตลักษณ์ความเป็นชาติ ที่ถือเป็นนโยบายสำคัญ ที่รัฐบาลกำหนด จะเห็นได้ว่าเป้าหมายเหล่านี้ถูกบรรจุลงในหลักสูตรการศึกษาที่โรงเรียนต้องพัฒนาและเตรียมความพร้อม เพื่อให้ผู้เรียนแสดงบทบาทหน้าที่ของตนต่อชาติได้อย่างถูกต้องตามนิยามของพลเมืองดี

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องภายในประเทศและงานวิจัยต่างประเทศสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ในสถานศึกษาเป็นการพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา จะต้องกระทำโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ ทั้งการจัดประสบการณ์ การฝึกอบรมให้กับนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของเยาวชนได้เติบโตเป็นคนเก่ง คนดี มีความสุข มีคุณธรรมจริยธรรม สามารถพัฒนาตนเองและประเทศชาติได้ในที่สุด ดังนั้น ผู้รายงานโครงการ ในฐานะผู้อำนวยการโรงเรียน ที่รับผิดชอบโครงการ จึงจัดทำรายงาน โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ โดยใช้รูปแบบการประเมินแบบ CIPP Model ของ แดเนียล แอล สตัฟเฟิลบีม (Daniel L.Stufflebeam.2007, PP.169-179) เป็นแบบประเมินที่จะทำให้เห็นการประเมินทั้งระบบ จุดเด่น จุดด้อย ที่ต้องแก้ไข เพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลต่างๆ ที่ได้มาจากการประเมินมีประโยชน์ต่อการตัดสินใจ ที่สอดคล้องกับความต้องการอย่างเหมาะสม ซึ่งทำให้ทราบทั้งข้อดีข้อบกพร่อง และประสิทธิภาพ ที่จะเกิดขึ้นของโครงการที่จะประเมินได้เป็นอย่างดี และนำผลที่ได้จากการประเมินครั้งนี้ เป็นข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะพิจารณาปรับปรุง แก้ไข วางแผน พัฒนาโครงการเพื่อให้มีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ต่อไป การประเมิน โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม โรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ ดำเนินการประเมินในประเด็นต่อไปนี้